

**KISGYERMEKEK NEVELÉSE A CSALÁDBAN
ÉS A BÖLCSŐDÉBEN**

KISGYERMEKEK NEVELÉSE A CSALÁDBAN ÉS A BÖLCSŐDÉBEN

NYITRAI ÁGNES

Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar • Kaposvár, 2015

Szerzők:
Darvai Sarolta (ELTE TÓK)
Kontra József (KE PK)
Nyitrai Ágnes (KE PK)

Szerkesztette:
Nyitrai Ágnes

Szakmai lektor:
Korintus Mihályiné

Anyanyelvi lektor:
G. Szabó Sára

A kiadvány a TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0014 azonosító jelű,
a „Pedagógusképzést segítő hálózatok továbbfejlesztése a
Dél-Dunántúl régióban” elnevezésű projekt keretében készült.

ISBN 978-615-5599-04-0

Felelős kiadó:
Podráczky Judit

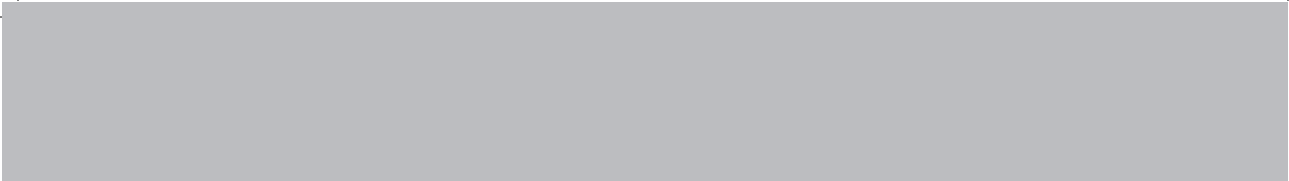
Nyomda:
Dombóvári Szecsox Nyomda Kft.

© Darvai Sarolta, Kontra József, Nyitrai Ágnes, 2015.

Minden jog fenntartva

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
DARVAY SAROLTA: A napközbeni kisgyermekellátás – európai elvek és azok megvalósulása a 21. század első évtizedeiben	9
DARVAY SAROLTA ÉS NYITRAI ÁGNES: A kutatásról	21
A KUTATÁS 1. FÁZISÁNAK EREDMÉNYEIBŐL	25
Darvay Sarolta: A kutatás 1. fázisában szereplő családok szociodemográfiai jellemzői	25
Darvay Sarolta: A kisgyermekes egészség rendszerének kialakítása a családban – a bölcsődébe beszoktatott gyermekek szülei körében végzett kutatás eredményei	31
Nyitrai Ágnes és Darvay Sarolta: A mese és a játék jelenléte a kisgyermekes családok életében	41
A KUTATÁS 2. FÁZISÁNAK EREDMÉNYEIBŐL	51
Nyitrai Ágnes, Darvay Sarolta és Kontra József: A kutatás 2. fázisában szereplő családok szociodemográfiai jellemzői	53
Darvay Sarolta és Kontra József: Bölcsőde és család kapcsolata és egymásra hatása a gondozásban	57
Nyitrai Ágnes és Kontra József: A bölcsőde és a család kapcsolata, egymásra hatása a nevelésben és a játékban	91
ÖSSZEGZÉS	117
MELLÉKLETEK	119
1. sz. melléklet: Kérdőív a szülőknek a gyermek bölcsődébe kerülésekor	121
2. sz. melléklet: Kérdőív a szülőknek a gyermekek hároméves korában	133
3. sz. melléklet: Kérdőív a kisgyermeknevelőknek a gyermekek hároméves korában	139

ELŐSZÓ

Kötetünkben a Közép-Magyarország régió bölcsődéibe 2011 őszén beszoktatott gyermekek és családjaik, valamint kisgyermeknevelőik körében folytatott többéves kutatásunk eredményeiből adunk ízelítőt.

Kutatásunk mind témáját, mind a minta nagy elemszámát tekintve egyedülálló, így kisgyermekes családok nevelési, gondozási szokásairól, bölcsődével kapcsolatos elvárásairól, a kisgyermeknevelőknek a családi nevelésről szóló tapasztalatairól és elképzeléseiről, valamint a család és az intézmény egymásra hatásáról szóló eredményeink olyan információkat tartalmaznak a fent említett témakörökben, melyekhez korábban csak helyi (rész)kutatások eredményeiből és személyes tapasztalatok, szakemberekkel való beszélgetések során juthattunk hozzá.

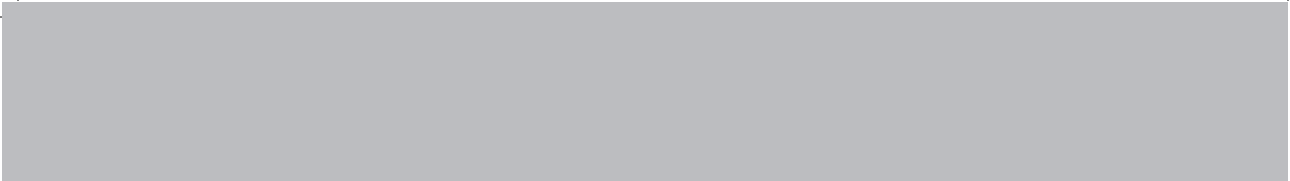
Reményeink szerint kutatási eredményeink hozzájárulnak a kisgyermeknevelésről alkotott kép további árnyalásához, megkönnyítik a személyes tapasztalatok értelmezését, segítik az egyes helyzetek sikeres támogatásához vezető út megtalálását, valamint tartalmi és módszertani ötleteket adnak további kutatásokhoz.

Kutatásunk nem reprezentatív, így eredményeink kutatómódszertani értelemben nem jelentenek viszonyítási alapot, ugyanakkor a nagy elemszámnak köszönhetően rámutathatnak olyan tendenciákra és összefüggésekre, amelyeket érdemes a későbbiekben reprezentatív mintán is vizsgálni.

2012 ősze óta rendszeresen adunk ízelítőt kutatásunk eredményeiből különböző konferenciákon, előadásaink közül néhány írásban is megjelent. Jelen kötetünkben ezek átdolgozásait is közzé tesszük, és újabb, korábban még nem publikált eredményeket egyaránt bemutatunk, ennek köszönhetően az egyes fejezetek elsősorban önálló írásként kezelendők, melyek között ugyanakkor számos kapcsolódás van. Kötetünk terjedelmi megfontolások alapján, célkitűzéseinket követve nem tartalmaz külön szakirodalmi összefoglaló fejezetet.

Válogatásunk szempontja volt a csecsemő- és kisgyermeknevelő BA szakon oktatók és tanulók segítése is, ötlet- és szempontadás a hallgatóknak szakdolgozati és OTDK-kutatásokhoz. Reméljük, sikerrel!

A kötet szerzői

DARVAY SAROLTA

A NAPKÖZBENI KISGYERMEKELLÁTÁS – EURÓPAI ELVEK ÉS AZOK MEGVALÓSULÁSA A 21. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDEIBEN

A napközbeni kisgyermekellátás történetét tekintve az első jelentős munkát a European Commission Network on Childcare and Other Measures to Reconcile the Employment and Family Responsibilities of Men and Women (rövidített nevük: EC Childcare Network) végezte az 1990-es években. Megbízásukat az Európai Unió adta. Minden tagország delegált tagot a munkacsoportba, amelynek több kiadványa született, többek között a mai napig hivatkozott minőségi keretrendszerük, amely tételesen felsorolja, hogy mit kell megvalósítani ahhoz, hogy egy országban jó színvonalú kisgyermekellátás legyen.¹ Ez a dokumentum az első jelentős ajánlás az iskoláskor nál fiatalabb gyermekek napközbeni ellátása tekintetében.

2002-ben az Európa Tanács miniszteri bizottsága elfogadta a napközbeni gyermekellátásról szóló Rec 8. számú ajánlást.² Az ajánlás elkészülte az Európa Tanács szakértői bizottságának hosszú előkészítő munkájának az eredménye.

Az ENSZ gyermeki jogokról szóló egyezménye³ elfogadásának értelmezése kapcsán a koordináló bizottság három fő témát jelölt ki: 1) a részvétel; 2) az ellátás és 3) a védelem témakörét.

Három munkacsoportot alakítottak ki az egyes témák kidolgozására:

- a gyermek részvétele a társadalmi és családi életben;
- a gyermek érdekei a napközbeni ellátásban és a családpolitikában;
- a gyermekotthonban élő gyermekek helyzete (*Korintus*, 2002).

A napközbeni ellátás alapelveit 2001-ben jóváhagyták és javasolták, hogy a „Program a Gyermekekért” című konferencia beszámolója⁴ legyen az Európa Tanács napközbeni ellátásáról szóló ajánlás alapja.

Ezt követően a Szociális Kohézió Európai Bizottsága (CDCS) megbízta a „Fórum a gyermekekért és a családokért” testületet, hogy a fentebb elfogadott elvek alapján

1 QualityTargets in Services for Young Children: *Proposals for a ten year action programme* (1996), European Commission Network on Childcare and Other Measures to Reconcile the Employment and Family Responsibilities of Men and Women.

2 Az Európa Tanács ajánlásai: Napközbeni gyermekellátás Európában. BOMINFO, 2009/4, H.148.

3 Egyezmény a Gyermek Jogairól. Convention on the Rights of the Child (1989). United Nations, New York.

4 CDCS PC (2001) 7. dokumentum, a” Program a gyermekekért” című konferencia beszámolója, Nicotia, Ciprus, 2000. november 27–29.

kiemelten foglalkozzon az ellátás minőségével, más szakterület aspektusait is figyelembe véve.

A Miniszterek Bizottsága 2002-ben elfogadta a végleges ajánlást, és felszólította a tagállamok kormányait, hogy gondoskodjanak az elérhető, megfizethető, rugalmas és jó minőségű napközbeni gyermekellátás támogatásáról.

Az ajánlás érinti a „gyermek napközbeni ellátása” kifejezés hatáskörét, az általános alapelveket, az intézkedéseket. Részletezi a hozzáférhetőség, megfizethetőség, rugalmasság ismérveit. Külön fejezetben tárgyalja a gondozók szakmai képzését, elismertségüket, megbecsülésüket. Javasolja a napközbeni ellátást végző intézmények tevékenységi körének, a minőség-ellenőrzés mutatóinak kidolgozását. Ösztönzi a kisgyermekkorú kutatások hazai és nemzetközi koordinációját (*Korintus*, 2002).

A nemzetközi szervezetek már jó ideje kiemelt figyelmet fordítanak a kisgyermekkorú gondozásra, nevelésre. Nem véletlen fejlemény ez, hiszen a történelem során soha ilyen sok iskoláskornál fiatalabb gyermek nem volt intézményes gyermekellátásban Európában.

Az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején zajlott az OECD Oktatási Bizottságának kezdeményezésére az OECD Kisgyermeknevelési vizsgálat (Thematic Review of Early Childhood Education and Care, ECEC), amelynek második fordulójában Magyarország is részt vett. Eredményeképpen két összegző kötet és mind a 22 résztvevő államról országtanulmány készült fejlesztési javaslatokkal (ECEC, 2006; *Korintus* és mtsai., 2004). Az uniós szintű fellépés eddig többnyire a gyermekgondozás mennyiségi oldalának javítására, a bölcsődei-óvodai helyek számának növelésére összpontosított, hogy ezzel is segítse a szülők, mindenekelőtt az édesanyák munkába állási esélyeit.

Az Európai Tanács 2002-es barcelonai ülésén a tagállamok megállapodtak abban, hogy 2010-re intézményes gyermekgondozás keretében egész napos ellátást biztosítanak a harmadik életévüket betöltött, de még nem iskolaköteles gyermekek legalább 90%-a számára, valamint a három év alatti korosztály legalább 33%-a számára.

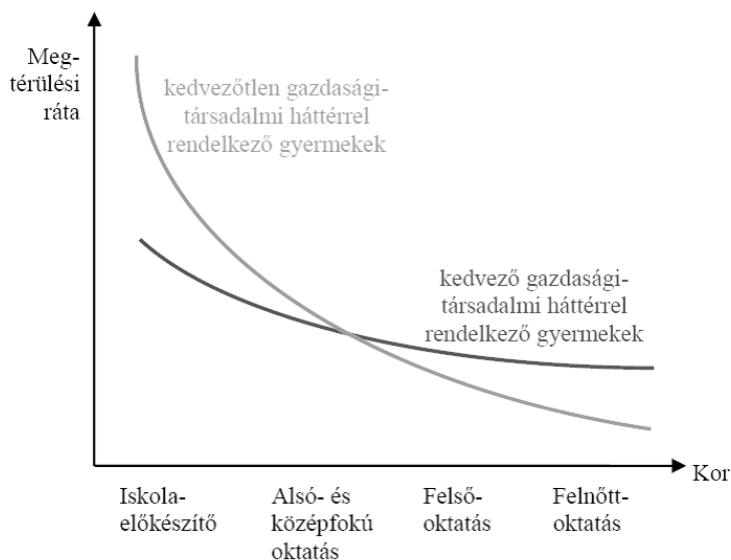
Az eredmények egyenlőtlen előrelépést mutatnak. Az uniós átlag 92,3%, de sok ország ehhez képest jelentős lemaradást mutat. A 0–3 éves korosztály esetében három ország, Franciaország, Hollandia, Belgium túllépte a 33%-os célt, az alábbi országok megközelítették: Németország, Egyesült Királyság, Olaszország, Málta, de a legtöbb ország lemaradt. Nyolc ország csak 10%-os arányt vagy még ennél is kevesebbet ért el. A három év feletti korosztály esetében nyolc ország a 90%-os célon felül teljesített, három ország pedig megközelítette, de a tagállamok majdnem egyharmada csak 70% alatti arányt tud felmutatni. Magyarország statisztikai adatát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy hazánk az uniós átlagérték közelében helyezkedik el.

A gondozási és nevelési (vagy oktatási) típusú szolgáltatások terén sokszínűség jelentkezik a kisgyermekellátás terén az EU-s tagállamokban. Összehangolt, integrált megközelítésre az *Európa 2020 stratégia* ad lehetőséget. A stratégia öt nagyszabású célt tűzött ki maga elé a foglalkoztatás, az innováció, az oktatás, a társadalmi

befogadás és az éghajlat-/energiapolitika területén, melyeket 2020-ig kíván megvalósítani. A stratégia célkitűzéseinek megvalósítása a koragyermekkori nevelés és gondozás két kiemelt célkitűzésének elérését segítheti elő. nagymértékben azáltal, hogy lehetővé teszi minden gyermek számára a benne rejlő tehetségek kibontakoztatását, valamint a) az iskolai lemorzsolódás 10% alá való szorítását és b) legalább 20 millió embernek a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyével fenyegető helyzetéből való kiemelését.

A koragyermekkor az az életszakasz, melyben a nevelés hosszútávon a legeredményesebben befolyásolja a gyermek fejlődését. Az egy gyermekre eső minőségi nevelés és gondozás költsége lehet olyan magas, mint az iskolai oktatásé. A nagy összegű befektetés azonban megtakarítást jelenthet a későbbi életkorban. A magas színvonalú nevelés, gondozás költség-haszon aránya hosszútávon megtérül.⁵

A 1. ábra szemléletesen mutatja, hogy a színvonalas koragyermekkori nevelésnek kitüntetett szerepe van az oktatási esélyegyenlőség növelésében és a hátrányok kompenzálásában, közvetetten az iskolát korán elhagyók és a szegénységben élők számának csökkentésében is. A koragyermekkori nevelés, gondozás terén a hátrányos helyzetűek esetében a legnagyobb a befektetés megtérülésének aránya.

1. ábra. A nevelés költségeinek megtérülése

Forrás: COM (2006) 481, 4. o.

[A Bizottság Közleménye „Koragyermekkori nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét” COM (2011) 66. o.]

⁵ Angliai tanulmányút, EIA/2010/3.4.1.2. Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék, 2011.

„A koragyermekkori neveléssel és gondozással kapcsolatos szolgáltatásokat úgy kell megtervezni és megvalósítani, hogy kielégítsék a gyermekek valamennyi – kognitív, emocionális, szociális és fizikai – szükségletét. Ezek a szükségletek különböznek az idősebb, iskoláskorú gyermekek szükségleteitől. A nem kognitív készségek (például a kitartás, a motiváció, az interakció készsége) koragyermekkorban való elsajátítása elengedhetetlen a későbbi tanuláshoz és a későbbi sikeres társadalmi szerepvállaláshoz. Ezért a koragyermekkori nevelésben és gondozásban alkalmazott tantervek⁶ tartalmának a kognitív tanuláson túl a szocializációt és a nem kognitív aspektusok széles skáláját is le kell fednie.

Tehát integrálni kell a gondozást és az oktatást,⁷ függetlenül attól, hogy a koragyermekkori nevelés és gondozás rendszere két részre tagozódik-e – a) gyermekgondozás születéstől hároméves korig és b) óvodai nevelés hároméves kortól az iskolakezdésig – vagy egységes szerkezetben lefedi a születéstől az iskolaköteles korig terjedő összes korosztályt”.⁸

A mindenkire kiterjedő, mindenki számára elérhető, magas színvonalú, befogadó koragyermekkori nevelés és gondozás természetesen csak részben tudja kompenzálni a családban elszenvedett hátrányokat. A hátrányos helyzetű gyermekek számára a hosszú távú pozitív hatás csak átfogó stratégia keretében valósulhat meg, összefogva más szakpolitikai területek (egészségügy, lakáspolitikai, foglalkoztatás stb.) kezdeményezéseivel.

Az egységes (integrált) rendszer az iskoláskornál fiatalabb gyermeket egy kormányzati szerv felelősségébe tartozó szolgáltatásait, valamint a hozzáférés, a finanszírozás, a szabályozás és az emberi erőforrások közös keretét jelenti, megvalósulásának számos előnye van.

Valójában az Unió 27 országából ötben (Dánia, Finnország, Lettország, Svédország, Szlovénia) létezik a kisgyermekkori nevelés „egységes rendszere”. További három országban (Egyesült Királyság, Németország, Spanyolország) e szolgáltatások részben integráltak egy kormányzati szerv alatt.

A legtöbb európai országban e szolgáltatások teljesen megosztottak, általában kor szerint oly módon, hogy a háromévesnél fiatalabbak a szociális vagy az egészségügyi igazgatás alá, a háromévesnél idősebbek pedig az oktatási igazgatás alá tartoznak (*I. táblázat*).

6 Itt: szakmai program, pedagógiai program.

7 Itt: nevelés.

8 A Bizottság Közleménye „Koragyermekkori nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét” COM (2011) 66. o.

Ország	Integrált vagy osztott rendszer*	Érvényesíthető jogosultság kisgyermek-kori szolgáltatásra	Integrált személyzet és korcsoportok	A 0-3 éveseket nevelők képzettsége a 3-6 éveseket nevelőkéhez képest
Dánia	Integrált	Igen – 6 hónap	Igen	Azonos
Franciaország	Osztott	Igen – 3 év	Nem	Alacsonyabb
Olaszország	Osztott	Nem	Nem	Alacsonyabb
Magyarország	Osztott	Nem	Nem	Alacsonyabb
Norvégia	Integrált	Igen – 1 év	Igen	Azonos
Lengyelország	Osztott	Nem	Nem	Alacsonyabb
Portugália	Osztott	Nem	Nem	Alacsonyabb
Szlovénia	Integrált	Igen – a szülői szabadság után	Nem	Azonos
Svédország	Integrált	Igen – 1 év	Igen	Azonos
Egyesült Királyság	Osztott	Igen – 3 év	Nem	Alacsonyabb

1. táblázat. A kisgyermekkorai szolgáltatások kínálata és igénybevétele az egyes integrált, illetve megosztott rendszereket működtető országokban.

Forrás: „A befogadásért munkálkodva” program. [online]

<URL: www.childrenscotland.org.uk/wfi (letöltés ideje: 2012. 11. 10.)

*A kisgyermekkorai nevelés intézményeiben dolgozók munkaerő-struktúrájára vonatkozik. Az integrált rendszerekben nincs különbség a különböző szolgáltatásokban és korcsoportokkal foglalkozók között; az osztott rendszerekben a munkaerő különböző aszerint, hogy milyen korcsoporttal foglalkozik, illetve, hogy napközbeni ellátásban (bölcsődében) vagy óvodában dolgoznak.

A megosztott rendszerekben a háromévesnél fiatalabb gyerekek számára kevesebb intézményes ellátási lehetőség adódik, ezért a családok gyakran vesznek igénybe informális⁹ megoldásokat (pl. magán családi napközi). Ezekben az országokban az intézményes ellátás igénybevételét nagy társadalmi különbségek jellemzik. Ahol a szolgáltatások teljes mértékben integráltak, ott magas az intézményeket igénybevevők aránya, és csekélyebb az igénybevevők közötti társadalmi különbség. Ezekben az országokban minden szülő lényegesen kevesebbet fizet a szolgáltatásokért. Az itt dolgozó szakembereknek jobb bért és jobb munkafeltételeket biztosítanak. Ebben a rendszerben

9 A nemzetközi szakirodalomban a nem engedélyköteles ellátásokat nevezik így.

hatékonyabban érik el a szegényebb, alacsonyabb végzettségű családokat (2. táblázat).

Ország	Egységes vagy osztott kisgyermek-ellátási rendszer ¹	Beíratottak aránya (%) a kisgyermekkorú nevelésben ²				Beíratottak aránya (%) az intézményes kisgyermekellátásban az anyák iskolai végzettsége szerint ³		
		3 évesnél fiatalab- bak intézményes ellátásban	informális meg- oldásokban	3 éves kortól iskola- köteles korig intéz- ményes ellátásban	3 évesnél fiatalab- bak intézményes ellátásban	Ala- csony	Kö- ze- pes	Ma- gas
		összes gyermek	összes gyermek	összes gyermek	összes gyermek	Ala- csony	Kö- ze- pes	Ma- gas
Lettország	egységes	16	14	14	60	5	13	20
Litvánia	osztott	4	4	21	56	7	9	14
Luxemburg	osztott	31	17	41	58	18	27	36
Málta	osztott	8	3	16	57	NA	NA	NA
Hollandia	osztott	45	4	56	89	16	37	59
Lengyelország	osztott	2	2	36	28	1	1	8
Portugália	osztott	33	32	46	75	19	37	36
Románia	osztott	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Szlovákia	osztott	5	4	23	73	0	2	5
Szlovénia	osztott	29	26	60	81	17	24	28
Spanyolország	r. egységes**	39	19	27	91	28	39	44
Svédország	egységes	44	27	4	92	52	56	47
Egyesült Kir.	r. egységes**	33	5	38	89	13	30	39
Norvégia	egységes	34	22	7	80	NA	NA	NA

Ország	Egységes vagy osztott kisgyermek-ellátási rendszer ¹	Beíratottak aránya (%) a kisgyermekkorú nevelésben ²				Beíratottak aránya (%) az intézményes kisgyermekellátásban az anyák iskolai végzettsége szerint ³				
		3 évesnél fiatalabbak intézményes ellátásában	informális megoldásokban	3 éves kortól iskolaköteles korig intézményes ellátásban	Alacsony	Közepes	Magas			
		összes gyermek	30+ óra/hét	összes gyermek	30+ óra/hét	összes gyermek	30+ óra/hét			
Ausztria	r. egységes*	4	1	36	5	71	16	5	3	14
Belgium	osztott	40	23	30	8	98	62	25	40	48
Bulgária	osztott	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
Ciprus	osztott	25	18	53	40	87	37	18	15	18
Cseh Közt.	osztott	2	1	20	2	67	39	0	1	5
Dánia	egységes	73	66	1	0	96	80	75	72	70
Észtország	osztott	18	12	32	10	85	78	3	17	13
Finnország	egységes	26	21	5	2	77	56	22	22	25
Franciaország	osztott	31	17	28	14	94	42	17	30	48
Németország	r. egységes*	18	7	27	3	93	27	15	12	25
Görögország	osztott	10	8	54	29	61	20	0	7	19
Magyarország	osztott	8	6	48	6	79	58	3	9	6
Írország	osztott	18	5	36	14	93	13	9	7	24
Olaszország	osztott	26	16	35	13	90	66	19	27	35

2. táblázat. Kisgyermek-ellátási rendszerek és beíratottak aránya a háromévesnél fiatalabbak és a háromévestől iskoláskorúakig, valamint az anya iskolai végzettsége tükrében (NA: nincs adat)

Forrás: „A befogadásért munkálkodva” program. [online] <URL: www.childrenscotland.org.uk/wfi (letöltés ideje: 2012. 11. 10.)

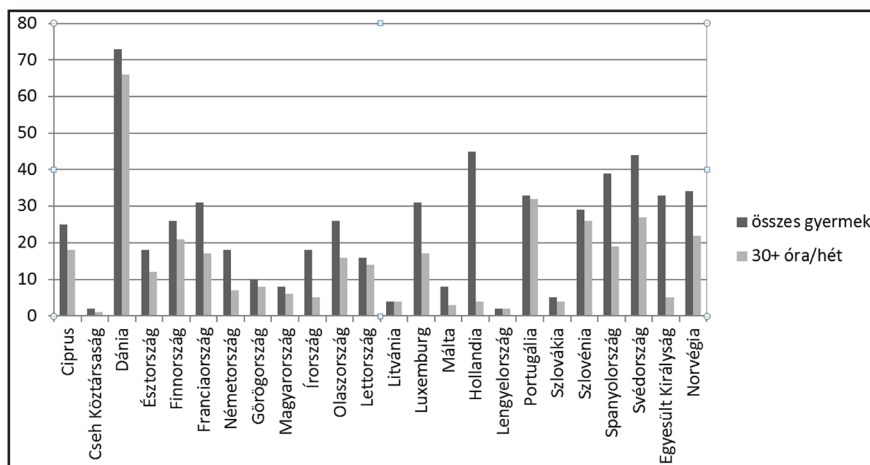
¹ *Egységes: a kormányzati felelősség, hozzáférés, finanszírozás, szabályozás és munkaerő egységes a kisgyermekellátás egészében; r. egységes (részben egységes): integrált kormányzati felelősség, de a többi dimenzió nem integrált; osztott: a kisgyermekellátásban két minisztérium között oszlik meg a felelősség, és a különböző dimenziók is megoszlanak a két rendszer (oktatási és jóléti) között.*

**Szövetségi állam; **autonóm közösséghez vagy az Egyesült Királyságban autonóm nemzetekhez tartozó felelősség.*

² *Intézményes ellátásokat jelent, beleértve a bölcsődéket és a szervezett családi napközit. Informális: a magán családi napközit, babsittereket, rokonokat, barátokat jelenti. Összes gyermek: a szolgáltatásokban résztvevő összes gyermek aránya; 30+ óra/hét: a 30 órát vagy annál többet a szolgáltatásban résztvevő gyermekek aránya.*

³ *Alacsony: alapfokú végzettség; közepes: középiskolai végzettség; magas: középiskolai feletti végzettség.*

A 2. ábra jól szemlélteti a háromévesnél fiatalabb gyermekek intézményes ellátását. A heti 30 óránál több időt intézményben eltöltő gyermekek aránya több ország esetében is lényegesen kisebb arányú az összes gyermek adatához képest (pl. Hollandia, Egyesült Királyság, Spanyolország, Svédország).

2. ábra. Beíratottak aránya (%) a kisgyermekkorú nevelésben:
a háromévesnél fiatalabbak intézményes ellátása

Forrás: „A befogadásért munkálkodva” program. [online]

<URL: www.childreninscotland.org.uk/wfi (letöltés ideje: 2012. 11. 10.)

Összegezve a teljes mértékben integrált kisgyermekkorú nevelési és gondozási rendszerek sajátosságait, az alábbi megállapítások tehetők (Cohen, 2011):

- a háromévesnél fiatalabbak és idősebbek nincsenek szétválasztva,
- egy kormányzati szerv felelős a finanszírozás, a szabályozás, a felügyelet, a hozzáférés, a dolgozók képzése és szakmai fejlesztése, a bér- és munkafeltételek, az adatgyűjtés és a szolgáltatástervezés kérdéseiben,
- a születéstől a kötelező iskoláztatásig a teljes korcsoporttal egységes munkaerő foglalkozik.

A teljes mértékben integrált rendszereket a következők jellemzik:

- általános jogosultsági szint és nagyobb egyenlőség a férőhelyek igénybevételeiben,
- jól képzett és jól fizetett munkaerő,
- a gyermekszegénység alacsony szintje.

A fenti összehasonlítások elemzése alapján azonban le kell szögeznünk, hogy a magas színvonalú ellátás megvalósításához az elvek és a gyakorlat összehangolása a lényeg, függetlenül attól, hogy az adott ország osztott vagy integrált gyermekkori nevelési rendszert valósít-e meg.

A hazai magas minőségű koragyermekkori napközbeni ellátás megvalósítása érdekében a bölcsődei kisgyermeknevelők képzését összhangba kell hoznunk az óvodai nevelők képzésével. A nemzetközi tendencia a koragyermekkor időszakát (0–7 év) egységben kezeli, mind a szakmai elvek, mind a gyakorlat, mind pedig a központi koordináció szintjén. A megvalósuló főiskolai szintű képzés magasabb presztízst és kereseti lehetőséget kell, hogy biztosítson a szakmában dolgozóknak. A közös szakmai irányelvek és módszertan kidolgozása minden koragyermekkori ellátási formában szükségyszerű. A szakmai irányelvek között elengedhetetlen a komplex szemlélet (szakmaközi együttműködés valamennyi gyermekkel foglalkozó szakterülettel), valamint az életkori átmenetek folyamatát támogató együttes munka (integrált bölcsőde, óvoda, iskola megjelenése). Fontos a nevelők, gondozók folyamatos tanulás- és önfejlesztés-szemléletének a megjelenése a mindennapi munkában. A hagyományos szakmai továbbképzések mellett elengedhetetlen az intézményeken belüli szakmai szupervízió és az egységes mérési-értékelési rendszer kidolgozása, amely magában foglalja egyrészt a gyermekek komplex (minden fejlődési területre kiterjedő) kompetenciáiban mutatkozó változások értékelését, másrészt a szakmai munka részletes regisztrálását (*Surányi és mtsai.*, 2010).

A magyar elnökség ideje alatt, 2011 februárjában, az ECEC (Early Childhood Education and Care) megtárgyalta a „*Koragyermekkori nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét*” című Bizottsági Közleményt, melyben a mindenkire kiterjedő és mindenkit befogadó koragyermekkori nevelés, valamint a nevelés minőségének kérdései kerültek a középpontba.

Az EU 2020 Oktatási és képzési stratégia keretében, a magyar elnökség kezdeményezésére elfogadott Európa tanácsi következtetések alapján, hozták létre a kisgyermekkorú nevelés témájában a Tematikus Munkacsoportot, amelynek fő célja volt, hogy segítse a tagállamok közti tapasztalatcserét a koragyermekkorú nevelés és gondozás gyakorlatáról. A munkacsoport jó gyakorlatok elemzésével a kisgyermekkorú nevelés európai minőségi keretrendszerének létrehozásához járult hozzá.

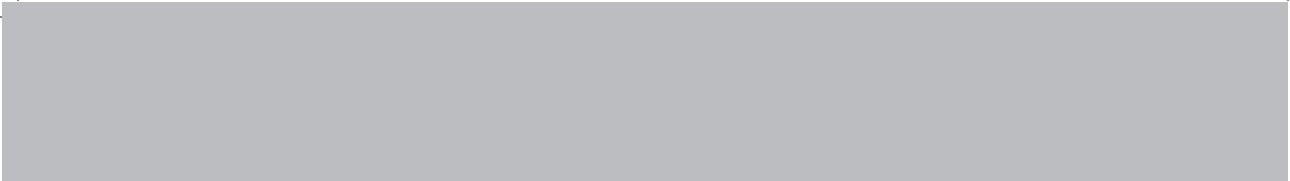
Nemzetközi kutatások bebizonyították, hogy a színvonalas kisgyermekkorú nevelésnek kitüntetett szerepe van az oktatási esélyegyenlőség növelésében és a hátrányok kompenzálásában, közvetetten az iskolát korán elhagyók és a szegénységben élők számának csökkentésében is.

A munkacsoport első tapasztalatcsere célú látogatására 2012. november 19. és 21. között Magyarországon került sor. A tanulmányút témája „A nevelési programok szerepe a minőség biztosításában” volt. Fő kérdésként merült fel, hogy miképpen lehetséges a legmagasabb színvonalú ellátás biztosítása érdekében a szakma, a tudomány és a közigazgatás egységes szemléletének kialakítása. Megállapításuk szerint a magas színvonalú kisgyermeknevelés nemcsak a helyi viszonyokat tükröző és az iskolába lépés előtti gyermekort egységesen kezelő intézményi-pedagógiai programoknak köszönhető, hanem a pedagógusok, az intézményvezetés, a fenntartó és a szülők felelősségteljes együttműködésének is. Az EU-tagországo kból és az Európai Bizottságtól hazánkba látogató 28 külföldi szakértő, háromnapos tanulmányútja során látogatást tett budapesti és vidéki egységes óvoda és bölcsőde, valamint óvodába integrált bölcsődei csoportban. Beszámoló az alábbi linken olvasható: <http://www.ofi.hu/nemzetkozi-kapcsolatok/kisgyermekkoru-neveles>.

Irodalom

- Angliai tanulmányút, EIA/2010/3.4.1.2. Józsefvárosi Egyesített Bölcsődék, 2011.
 Bizottság Közleménye (2011): Koragyermekkorú nevelés és gondozás: hogy minden gyermek szilárdan megalapozhassa jövőjét, COM.
 CDCS PC (2001): 7. dokumentum, a „Program a gyermekekért” című konferencia beszámolója, Nicosia, Ciprus, 2000. november 27–29.
 Cohen B. (2011): Miért jobb az egyenlő hozzáférést nyújtó integrált rendszerek Európa legfiatalabb polgárainak. *Gyermekek Európában*, 20. sz. (július)
 ECEC (2006): Starting Strong II: Early Childhood Education and Care. [online] <URL:http://www.unicef.org/lac/spbarbados/Implementation/ECD/StartingStrongII_OECD_2006.pdf>
 Egyezmény a Gyermekek Jogairól (Convention on the Rights of the Child) (1989). United Nations, New York.
 Európai Bizottság (2014): „Oktatás és képzés 2020” stratégiai keretrendszer. [online]

- <URL: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/doc/et2020-ceep-keyquestions-2014_en.pdf (letöltés ideje: 2015. 09. 11.)
- European Commission Network on Childcare and Other Measures to Reconcile the Employment Responsibilities of Men and Women (1996): *Quality targets in services for young children. Proposals for a ten year action programme*. Childcare Resource and Research Unit, Toronto. [online] <URL: <http://www.childcarecanada.org/sites/default/files/Qualitypaperthree.pdf> (letöltés ideje: 2015. 09. 11.)
- Európa Tanács ajánlásai (2009): Rec. 8. sz. ajánlás: Napközbeni gyermekellátás Európában. *BOMINFO*, 4. H.148.
- Korintus M-né (2002): *Napközbeni gyermekellátás Európában*. Az Európa Tanács ajánlásai. Kézirat.
- Korintus M-né, Villányi Gy-né, Mátay K. és Badics T. (2004): *Gyermekeink gondozása, nevelése*. Magyarországi háttér tanulmány az OECD „A kisgyermekkorai nevelés és gondozás szakmapolitikájának tematikus vizsgálata” című programjához. Corvinus Kiadó, Budapest.
- Surányi É., Danis I., Herczog M. és Posch E. (2010): A családpolitika eszközrendszere és hazai gyakorlata. In: Surányi É., Danis I. és Herczog M. (szerk.) *Családpolitika más-más szemmel. Eltérő nézőpontok, megközelítések, változó gyakorlatok a hazai és a nemzetközi családpolitikában*. Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest. [online] <URL: www.childreninscotland.org.uk/wfi (letöltés ideje: 2012. 11. 10.)
- Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) (2012): *Kisgyermekkorai nevelés*. [online] <URL: <http://www.ofi.hu/nemzetkozi-kapcsolatok/kisgyermekkorai-neveles> (letöltés ideje: 2015. 08. 10.)

DARVAY SAROLTA ÉS NYITRAI ÁGNES

A KUTATÁSRÓL

Problémafelvetés

Problémafelvetésünkben abból indultunk ki, hogy az utóbbi évtized(ek)ben a család jelentős változáson megy keresztül, és ezek a változások elbizonytalaníthatják a szülőket szülői szerepeik értelmezésében. A többgenerációs családi minták hiányának következtében a kisgyermekes szülőknél a korábbi szülőgenerációkhoz képest kisebb esélyük van arra, hogy családjukban, családjuk tagjaitól kapjanak segítséget gyermekeik neveléséhez. Az anya iskolai tanulmányai alatt nem igazán találkozik a családi életre nevelés, az egészségnevelés és egészségfejlesztés témaköreivel. Előfordul, hogy az egészségügyi, szociális, oktatási szakemberek segítsége sem jut el minden esetben az azt igénylőkhöz. Az anyák közül sokan bizonytalanok érzik magukat, a neveléssel, gondozással kapcsolatos tájékozatlanság aggodalmat, szorongást válthat ki bennük. A médiából rájuk zúduló sokféle és különböző értékű információból nehezen tudnak választani, ami a bizonytalanságot tovább erősítheti. Mindez érezteti hatását a mindennapokban, a gyermekkel való együttlétben. Különösen sok a bizonytalanság a gondozással kapcsolatban: mit egyen a gyermek, legyen-e cumija, legyen-e kialakított napi-rendje, vagy bízunk rá a napok alakulására, meddig szopjon a baba, azonnal fel kell-e venni a síró csecsemőt, és még sorolhatjuk. A szülői döntések gyakran esetlegesek, erősen befolyásolja alakulásukat a háttérben gyakran piaci alapon manipulált média (az a babának a legjobb vitaminkészítmény, amelyik gyártója/forgalmazója a legtöbbet tudja költeni reklámra). A csecsemő és a kisgyermek nevelésével, gondozásával foglalkozó régebben íródott szakirodalom legtöbbje egy egészen más társadalmi környezethez igazodik, egészen más eszközválasztékra építkezik, sokszor a szerző véleményén alapul, a megfogalmazottakat nem okvetlenül támasztják alá kutatási eredmények.

A mai kisgyermekes családok nem csupán életkörülményeiket és életlehetőségeiket, hanem szerkezetüket tekintve is különböznek az előző nemzedékektől. A válások számának megemelkedésével, a házasságkötés nélküli együttélések számának jelentős növekedésével a szülőknél a gyermekek életében való jelenléte és szerepe is megváltozott. A társadalmi környezetben zajló folyamatos és tempójukat tekintve felgyorsult változások és a család összetételének, funkcionálásának instabilitása következtében a család nem minden esetben tudja nyújtani azt a nyugalmat, biztonságot és szeretetet adó légkört, ami alapfeltétele lenne a kisgyermek egészséges felnőtté válásának. Egyre több gyermek születik egyszülős családban, a házasságok gyakoribb és időben hamarabb bekövetkező felbomlása módosítja a szülő-gyermek kapcsolatokat. Az újraházasodás és a korábbi házasságokból származó gyermekek

együttnevelése (mozaikcsalád) számos, ma még nehezen megválaszolható kérdést vet fel. Társadalmi, szociális okok miatt a gyermekvállalás időpontja kitolódik. Az „előbb a stabil egzisztencia legyen meg, azután jöhet a gyermek” látszólag felelősségteljes jelszava mögött sejthető az értékpreferenciák megváltozása, a megszerzett tárgyak szerepének felértékelődése.

A kisgyermekes szülők számára komoly dilemmát jelenthet az intézményes nevelés igénybevételéről döntés: mikor és milyen intézmény kapcsolódjon be gyermekük nevelésébe? A jogi és a szakmai szabályozók kiemelten kezelik a bölcsődei nevelésnek a családi neveléshez történő igazítását, a bölcsődei szakembereknek a szülői kompetencia támogatásában játszott szerepét, ennek megvalósulásáról, működéséről azonban szórványos információink vannak.

A fentiekből kiindulva többéves kutatást indítottunk a Közép-Magyarország régió bölcsődéibe 2011 őszén beszoktatott gyermekek és családjaik körében. Kutatásunk *céljai* között megfogalmazódott a bölcsődés gyermeket nevelő családok jellemzőinek, gondozással és neveléssel kapcsolatos elképzeléseinek és szokásainak feltárása, továbbá a bölcsődéknek a szokásrendszer alakításában betöltött szerepéről való tájékozódás. Várakozásunk szerint kapott eredményeink hozzájárulnak

1. a szülői kompetencia szakember által megerősítendő vonásainak feltárásához;
2. a szülői kompetencia erősítését segítő módszertani kultúra kialakításához;
3. egy, a BA szinten folyó kisgyermeknevelő képzés programjába beépíthető szakmai-módszertani kultúra kidolgozásához;
4. a kisgyermeknevelők szerepértelmezésének tisztázásához;
5. a bölcsőde szemléletformáló hatásának feltárásához.

Hipotézisek

Kutatásunk *hipotézisei* a következők:

1. A szülők a gondozás terén több bizonytalansággal küzdenek, mint a nevelés területén.
2. A szociokulturális státus befolyásolja a gyermek gondozásával kapcsolatos elképzeléseket.
3. A család szerkezete befolyásolja a gondozás gyermekhez igazítottságát.
4. A bölcsődébe járás ideje alatt a szülők gyermekneveléssel, gondozással kapcsolatos nézetei a kisgyermeknevelő¹ befolyásoló hatásának következtében módosulnak.
5. A tapasztalatok, a szülőkkel való folyamatos kapcsolat következtében a kisgyermeknevelők gondozással, neveléssel kapcsolatos nézetei is változnak.

¹ Kutatásunk koncepciójának kidolgozása idején gondozónő volt a bölcsődei csoportban dolgozó szakember megnevezése, ezt a jogszabályváltozás következtében a ma elfogadott kisgyermeknevelő megnevezésre változtattuk.

(A gondozás és nevelés egysége miatt ez egy hipotézis, ugyanakkor fontos külön-külön kezelni a gondozással és a neveléssel kapcsolatos nézeteket, hiszen jelentős különbségek lehetnek a hozzájuk való viszonyulás és a bennük való sikeresség között, és ez fontos lehet az eredményekre épülő konklúziók és a további módszertani javaslatok megfogalmazása szempontjából).

Minta, módszerek és eszközök

Mintánkban a Közép-Magyarországi régió valamennyi önkormányzat által fenntartott bölcsődéje részt vett, a 2011 szeptemberétől bölcsődébe járó valamennyi gyermek, a gyermekek szülei és kisgyermeknevelői szerepelnek.

Kutatásunk 1. szakaszában 3271 család vett részt.

Kutatásunk második szakaszában 1684 gyermek vett részt.

Kutatásunk első szakaszában a családi nevelés bölcsődébe kerülés előtti jellemzőit tártuk fel egy saját kidolgozású kérdőív segítségével. A kérdések a szociodemográfiai jellemzőkre, a gyermek napirendjének, gondozásának sajátosságaira, a játéknak, mesének, tv-nézésnek a gyermek életében betöltött szerepére, a család szabadidős szokásaira, a szülők nevelési elképzeléseire, nehézségeire, az apák és az anyák közötti nézetkülönbségekre vonatkoztak (1. sz. *melléklet*).

Kutatásunk második szakaszára az első bölcsődei nevelési év végén került sor. Ekkor a szülőket és a kisgyermeknevelőket kérdeztük szintén saját tervezésű kérdőív segítségével a bölcsődei nevelésnek a családok elvárásainak való megfeleléséről, a gyermek fejlődésére és a családi nevelésre gyakorolt hatásáról. A szülőket megkérdeztük a bölcsődei neveléssel kapcsolatos kifogásaikról és javaslataikról, a kisgyermeknevelőket pedig a családokkal való együttműködéshez fűződő sikereikről és nehézségeikről. Kiegészítésként a szülőket megkérdeztük a családban a gyermek bölcsődébe kerülése óta bekövetkezett változásokról is (2. és 3. sz. *mellékletek*).

A kapott eredmények feldolgozása SPSS segítségével történt.

A kutatás várható relevanciája

Kutatásunk várható relevanciája az eredmények hasznosítása a szakemberek és a szülők kisgyermekneveléssel kapcsolatos kompetenciáit erősítő programok, szakmai-módszertani javaslatok megalapozásában. Eredményeink további kutatásokat is indukálhatnak.

A kutatásban résztvevők

A kutatás vezetője az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar (ELTE TÓK) Természettudományi Tanszékének vezetője, Mészárosné dr. Darvai Sarolta. Szombathelyiné dr. Nyitrai Ágnes szakértőként kapcsolódott be a kutatásba. 2013. március végétől a kutatásban részt vevő partner a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kara, ahonnan Szombathelyiné dr. Nyitrai Ágnes és dr. Kontra József vettek részt a kutatásban.

A kutatás szakmai támogatója a Magyar Bölcsődék Egyesülete, melyet Acsainé Végvári Katalin elnök asszony képviselt.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a kutatóegyetemi pályázat keretén belül, az Európai Unió támogatásával és az Európai szociális Alap társfinanszírozásával, az Európai Léptékkal a Tudásért TÁMOP 4.2.1./B-09/1/KMR-2010-0003. számú pályázat keretében valósult meg.

Köszönetet mondunk a kutatásban részt vevő valamennyi budapesti és Pest megyei bölcsőde vezetőjének és kisgyermeknevelőinek, akik áldozatkész munkájukkal több éven át részt vettek a kutatás megszervezésében és az adatfelvételben. Köszönet illeti a gyermekek szüleit, munkánk támogatásáért.

Köszönjük Motilné Faggyas Ágnesnek és Takács Annamáriának, valamint a kutatás kezdetén a Közép-Magyarország régióban a módszertani feladatokat ellátó Bp. XI. ker. Tétényi úti Szemünk Fénye Bölcsőde vezetőinek a kutatás megtervezésében és a kérdőívek kidolgozásában és sokszorosításában való közreműködést.

Köszönjük a MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet Fejlődés-
lélektani Csoportjának, dr. Gervai Juditnak és munkatársainak a kutatás 2. fázisának tervezésében, a kérdőívek kidolgozásában nyújtott segítségét.

Köszönjük az ELTE TÓK Természettudományi Tanszék munkatársainak, Láng Annamáriának, Venyingi Beátának, Nagyné Fűzfői Teodóranak és Köllő Dóra demonstrátor hallgatónak, valamint Dancs Gábornak (Matematika Tanszék), a kutatás szervezését és az adatbázis létrehozását.

A KUTATÁS 1. FÁZISÁNAK EREDMÉNYEIBŐL

DARVAY SAROLTA

A KUTATÁS 1. FÁZISÁBAN SZEREPLŐ CSALÁDOK SZOCIODEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI

A vizsgált családok 74%-a budapesti, a többi család a Közép-Magyarország régió településeiből származik. 24,5%-uk Pest megyei városból, 1,8%-uk községből. A törvényi előírások szerint bölcsődét csak 10000 lakosnál nagyobb lélekszámú településen kell létesíteni. A bölcsődei felvétel szinte általános feltétele az, hogy a gyermek a településen legyen bejelentkezve. A vizsgálati mintában szereplő gyermekek város-lakók, ami fontos tényező a nevelkedés szociokulturális feltételeinek elemzésénél.

Évtizedek óta tartó folyamat, hogy a nők egyre későbbi életkorban vállalnak gyermeket. Míg a nyolcvanas években a 20–24 évesek domináltak a gyermeket vállaló nők között, 2009-ben a gyermekek négytizedét a 30–34 éves anyák hozták világra (KSH, 2011). A szülő nők átlagos életkora a budapesti agglomerációban az elmúlt húsz év alatt 26,1 évről 30,7 évre emelkedett első gyermekük születésekor (KSH, 2011). Kutatásunk adatainak tanulmányozása során tehát nem meglepő a magas anyai és apai életkor. A kutatásunkban az anyák életkori átlaga 33,46 év, az apáké 36,13 év. Mintánkban a legfiatalabb anya 17 éves, a legidősebb 51 éves.

A vizsgált gyermekek életkora 24,63 hónap, a legfiatalabb gyermek 4 hónapos, a legidősebb 41 hónapos. 54%-ban az anya első gyermeke, 36%-ban a második, közel 8%-ban a harmadik gyermek. Két esetben előfordul hétgyermekes édesanya.

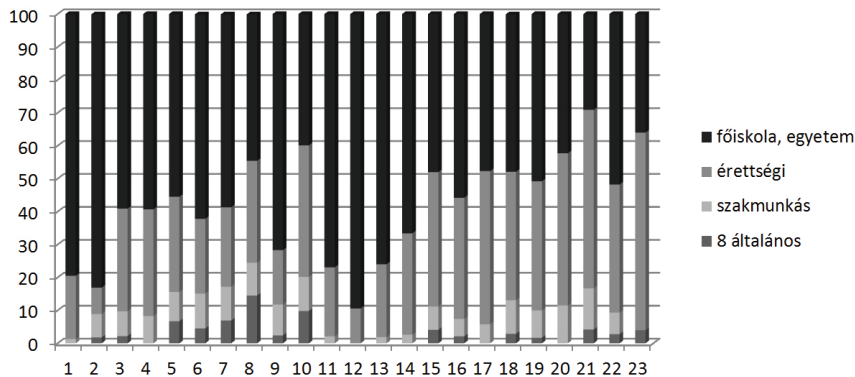
A születési sorrendet vizsgálva mintánkban a bölcsődébe beszoktatott gyermekek 53,9%-a elsőszülött, 36,1%-a második, 7,7%-ban a harmadik gyermeke az édesanyának. A KSH adatai szerint a budapesti régióban az élve születettek mintegy felét az elsőszülöttek teszik ki. Arányuk az elmúlt 20 évben valamelyest emelkedett. A másodszülottek részesedése (34,2%) nem változott, a harmadik (10,8%) és további szülottek aránya azonban az agglomeráció mindkét térségében csökkent (KSH, 2011).

Az anyák gyermekvállalását az oktatásban töltött idő meghosszabbodása is befolyásolja. A hazai népszámlálások adatai szerint a népesség iskolázottsági szintje az elmúlt évtizedekben folyamatosan emelkedett. A budapesti agglomerációban a kilencvenes években a gyermeket vállaló nők többsége középfokú végzettséggel rendelkezett, és minden ötödik újszülotte édesanyja végzett felsőfokú tanulmányokat. Az elmúlt 20 év folyamán a felsőfokú végzettségű anyák aránya Budapesten több mint kétszeresére, az agglomerációs övezetben több mint háromszorosára nőtt (KSH, 2011).

Mintánkban az anyák 55,7%-a, az apák 44%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A középfokú végzettségűek aránya 33,7%, illetve 33 %, a szakmunkás anyák aránya 7,7%, apáké 20%, a nyolc általános iskolát végzettek aránya mintánkban közel 3%, apáknál, anyáknál egyaránt.

Adataink arra engednek következtetni, hogy a Közép-Magyarország régióban a bölcsődébe járó gyermekek szülei többségében a magas iskolai végzettségűek közül kerülnek ki. A legmagasabb arányban, 55,8%-ban a budapesti anyák rendelkeznek felsőfokú végzettséggel.

Sajátosságosan alakul az egyes budapesti kerületekbe beszoktatott gyermekek édesanyjának iskolai végzettsége (1. ábra). Már első látásra nyilvánvalónak tűnik, hogy az I., II., XII. vezeti a rangsort. A legkisebb arányban (29%) a XXI. kerületben vannak a legmagasabb iskolai végzettségű anyák gyermekei a bölcsődébe beíratott gyermekek között. A legalacsonyabb iskolai végzettségűek aránya a VIII. kerületben (14,5%) a legmagasabb.

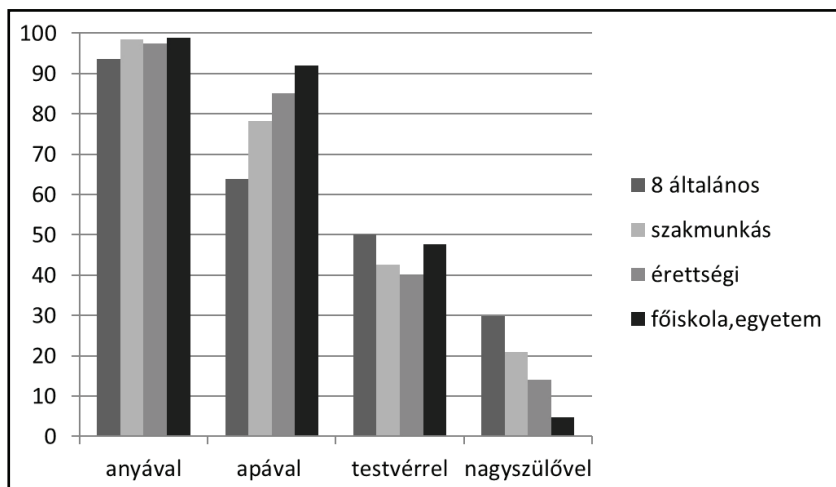
1. ábra. Az anya iskolai végzettsége a budapesti kerületi bölcsődébe beszoktatott gyermekek körében

Vizsgáltuk a családok lakáshelyzetét. A mintába került családok többsége családi házban, régi építésű társasházban vagy lakótelepen lakik. A lakások jellemzően (79 %) saját tulajdonban vannak (1. táblázat).

Anyai iskolai végzettsége	Lakótelep	Családi ház	Régi építésű társasház	Új építésű ház, társasház	Lakópark	Egyéb	Összesen
8 általános	29,8	26,6	38,3	5,3	0	0	100
Szakmunkás	30,3	36,9	24,6	6,6	1,2	0,4	100
Érettségi	29,5	41,2	15,1	11	3	0,2	100
Főiskola/egyetem	17,7	32,6	26,2	19,1	4,3	0,1	100
Összesen	23	35,7	22,7	15	3,5	0,1	100

1. táblázat. A vizsgált családok lakókörnyezete (%)

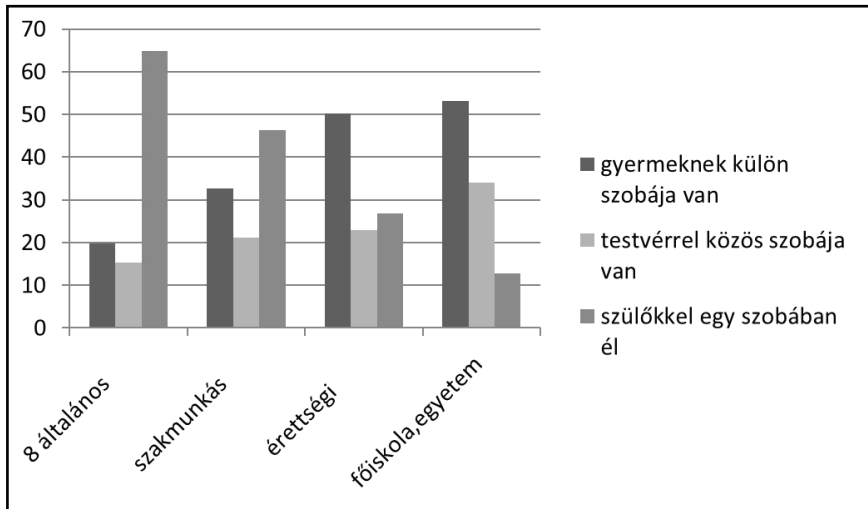
A mintába került gyermekek közel 99%-a optimális módon az anyával egy háztartásban él. Az apa jelenléte a családban felsőfokú végzettségű anyáknál 92%, középfokú végzettségűeknél 85%, a szakmunkás anyáknál 78% és a legalacsonyabb, 64% a nyolc általánost befejezett anyáknál fordult elő. Nyilvánvalónak tűnik, hogy már a bölcsődébe kerüléskor a gyermekek a fent említett arányokban apa nélküli családokban szocializálódnak. A nagyszülő jelenléte a háztartások harmadában, főleg az általános iskolát végzett anyáknál mutatható ki (2. ábra).

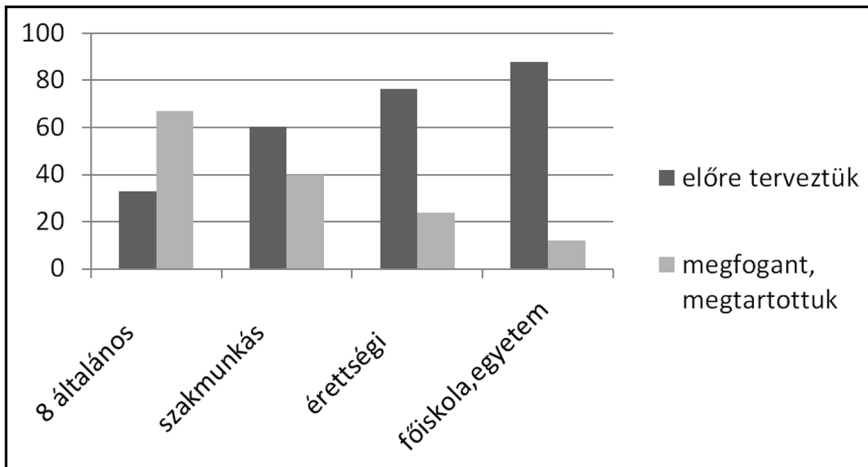
2. ábra. Kivel él egy háztartásban a gyermek? (%)

Az alacsonyabb iskolázottságú anyák gyermekei 65%-ban a szülővel/szülőkkel egy szobában élnek, ez az arány a felsőfokú végzettségű anyák esetében mindössze 13%.

A magasabb iskolai végzettségű anyák gyermekeinek 50%-a külön szobával rendelkezik. Ez az arány a nyolc általánost végzett anyák körében 20%. Feltételezhető, hogy a magasabb végzettségű anyák anyagi helyzete is jobb, és ez is befolyásolhatja, hogy rendelkezik-e külön szobával a gyermekük (3. ábra).

3. ábra. Kivel él egy szobában a gyermek? (%)

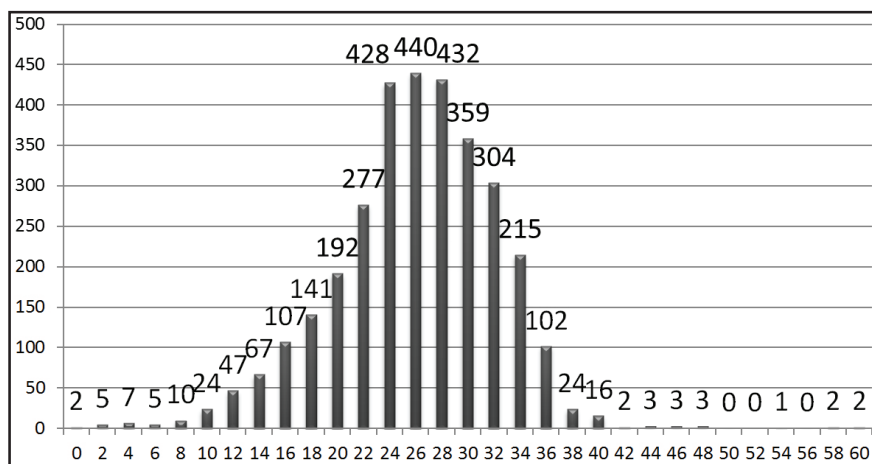

4. ábra: Családtervezés az anya iskolai végzettsége szerint (%)

A gyermeket 80%-ban előre tervezték, közel 20%-ban megfogant és megtartották. Nevelőszülő és örökbefogadott gyermek a mintánkban 0,2%, illetve 0,1 % volt.

Az előre tervezett gyerekek aránya a felsőfokú végzettségű anyák esetében szignifikánsan magasabb arányban fordult elő, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű anyáknál ($f = 9$, $\text{Khi}^2 = 278,103$, $p = 0,0000$ ***) (4. ábra).

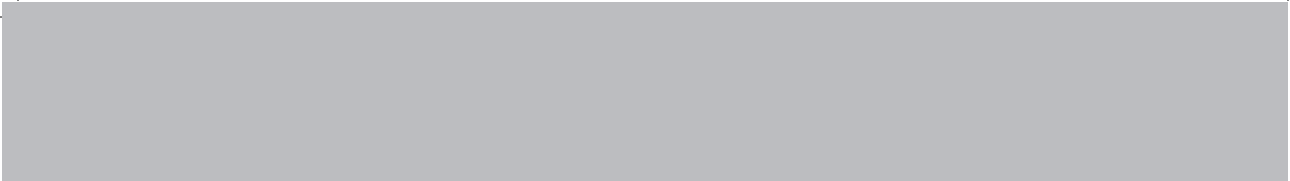
A mintában szereplő gyermekeknek az átlag életkora 25,4 hónap volt a szeptember eleji bölcsődekezdéskor. A második életévüket betöltött gyermekek egy évig járnak bölcsődébe (5. ábra).

5. ábra. A gyermekek életkora 2011. szeptember 1-én hónapokban

Irodalom

KSH (2011): Gyermekvállalás a budapesti agglomerációban, 1990–2009. Budapest.

DARVAY SAROLTA

A KISGYERMEKEK EGÉSZSÉGES SZOKÁSRENDSZERÉNEK KIALAKÍTÁSA A CSALÁDBAN – A BÖLCSŐDÉBE BESZOKTATOTT GYERMEKEK SZÜLEI KÖRÉBEN VÉGZETT KUTATÁS EREDMÉNYEI

„Az egész gyermek olyan, mint egyetlen érzékszerv, minden hatásra reagál, amit emberek váltanak ki belőle. Hogy egész élete egészséges lesz-e vagy sem, attól függ, hogyan viselkednek a közelében.” (Rudolf Steiner)

2011 őszén kérdőívben kérdeztük a Közép-Magyarország régió bölcsődéiben beszoktatott új bölcsődések szüleit (összesen 3271 főt) gondozással és neveléssel kapcsolatos nézeteikről, tapasztalataikról. Írásunkban a gondozással kapcsolatos kérdésekre adott szülői válaszokat mutatjuk be. A teljes kérdőívet ld. az 1. sz. mellékletben.

A környezeti hatások ökológiai modellje *Bronfenbrenner* nevéhez fűződik (idézi: *Vajda és Kósa*, 2005). A modell jól szemlélteti a családi szocializáció elsődlegességét, meghatározó szerepét a másodlagos szocializációs rendszerek hatásának érvényesülése szempontjából. A gyermek közvetlen környezete magában foglalja a személyi környezetet, a tárgyi környezetet és azokat az eljárásokat, ahogy a felnőttek (hangsúlyozottan a szülők) a környezetet fizikailag és időbelileg szervezik (*Vajda és Kósa*, 2005).

Az első életevekben az anya gyakorolja a legnagyobb hatást gyermekére. A csecsemő- és kisgyermek fejlődéséhez hozzátartozik alkalmazkodása körülötte lévő világhoz. A gyermek az egészségkultúra első és megalapozó elemeit is a családban szerzi meg. A gyermekek (egészségének) védelme a szülők védelmével, a gyermek nevelésére, e rendkívül komplex feladatra való alkalmasságuk fejlesztésével kezdődik.

A szülői alkalmasság és ennek erősítése rendkívül összetett, soktényezős folyamat: a szülőséget befolyásoló tényezőcsoportok közül *Belsky* (1989) három, önmagában is több elemet tartalmazó, egymással összefüggésben lévő nagy tényezőcsoportot emel ki: 1) a szülő személyiségének jellemzőit; 2) a támogatottságát és 3) a gyermek jellemzőit. A családi nevelés segítésének fontos feltétele az említett rendszerek működésének ismerete.

A gyermek fejlődésének, fokozatos önállósodásának, közösségekbe való beilleszkedésének feltétele a kiegyensúlyozott családi élet. A család mindezen túl olyan lelki-érzelmi atmoszférát képes megteremteni, ahol a testi-lelki kötődési szükséglet, összetartozás tartós átélése megvalósul.

A szülőnek döntő szerepe van a gyermek biztonságát garantáló feltételek megteremtésében, életének kiszámítható alakításában, fejlődésének támogató, megerősítő segítségével, a viselkedési minták közvetítésében, a szokások kialakításában. A mindennapokban ez jelenti a gyermek életkorának és egyéni szükségleteinek megfelelő napirend kialakítását, ezen belül a személyre szóló gondozást és a játék lehetőségének biztosítását, az alvási, étkezési, higiénés szokások alakulásának segítségét.

Az 1960-as évek óta a fejlett országokban zajló új demográfiai korszak, a második demográfiai átmenet időszakát éljük jelenleg hazánkban is. Jellemzően emelkedik a várható élettartam, sokáig tart az ifjúkor és az idős kor. A társadalmat a fokozódó előre-gedés, a termékenység elégtelen szintje, a válások számának jelentős növekedése, a házasságkötések számának csökkenése, a házasságon kívüli együttélések és a házasságon kívül születő gyermekek arányának emelkedése, az élettársi kapcsolatban élő és főleg az egyedül élő anyák által nevelt gyermekek arányának növekedése és a gyermektelen-ség gyakoribbá válása jellemzi (*Hablicsek és mtsai., 1997; Tárkányi, 2002*).

Az utóbbi évtized(ek)ben a család szerkezete jelentős változáson ment keresztül. A házasságkötések gyakoriságát tekintve hazánk közeledik az európai átlaghoz. A közép- és kelet-európai országok esetében a korábbi magas házassági arányszámok közelednek a nyugat- és észak-európai országok alacsony értékeihez. 1990 és 2007 között a nők és a férfiak első házasságkötéskori átlagos életkora mintegy 5,5 évvel emelkedett (*Pongrácz, 2008*). A KSH vizsgálatai szerint az élettársi kapcsolatok növekvő száma Európa-szerte megfigyelhető. A 2008-ban élettársi kapcsolatban élők túlnyomó többsége a későbbiekben sem kíván partnerével házasságot kötni. A férfiak és nők házassági tervei között, a közvélekedéssel ellentétben, nincs jelentős eltérés. A férfiak 59%-a, a nők 62%-a nem szeretné kapcsolatát törvényesíteni (*Pongrácz, 2008*).

Az első párkapcsolat esetében gyakoribb a házasság nélküli együttélés. Az első házasságkötések száma 1990 és 2011 között csaknem a felére csökkent. Demográfusok számításai szerint a 2007-ben és az azt követő években kötött házasságok csaknem fele előreláthatóan válással fog végződni. A felbomló házasságok mintegy 60 százalékában van kiskorú gyermek (*Földházi, 2012*). A házasságon kívüli gyermekvállalás aránya 2010-ben 42%, többsége élettársi kapcsolatban születik (*Pongrácz, 2011*).

Társadalmi, szociális okok miatt a gyermekvállalás időpontja későbbi életkorra tolódik. 2011-ben az első gyermeket vállaló nők átlagos életkora elérte a 30 évet, hasonlóan az EU-államok átlagához. Oka az önálló egzisztencia megteremtésének nehézségeiben, az oktatás kitolódásában, bővülésében is keresendő. A gyermeket vállaló anyák között a diplomás anyák aránya nő. A gyermektelenek számának növekedése, a két és több gyermeket vállalók arányának csökkenése valószínűsíthető (*Pongrácz, 2012*).

A védőnő alapfeladata és felelőssége a 0–3 éves korúak gondozásában

A várandós anya gondozása és a gyermekágyas időszak alatt a védőnő egészségnevelő szerepe meghatározó a gyermek további fejlődése tekintetében. A gyermeket váró vagy a babával hazaérkező anya sokszor bizonytalan, megerősítést vár az egészségi állapottal, az életmóddal, a szoptatással, valamint a további családtervezéssel kapcsolatosan. A védőnő fokozott figyelemmel kíséri az első hat hónapban a szoptatás folyamatát, megtanítja a helyes szoptatási technikát, és tanácsot ad a tejelválasztás fokozásának és fenntartásának módjaira. Segíti, támogatja a szülőt gondozási és nevelési feladatainak ellátásában. Családlátogatások, illetve tanácsadás keretében folyamatosan részt vesz a gyermek és a család gondozásában.

Az újszülöttek, a koraszülöttek, a kis súllyal születettek, valamint az egészségi és környezeti okok miatt veszélyeztetett csecsemők és gyermekek testi, mentális, lelki fejlődését fokozott figyelemmel kíséri. A beteg gyermekek otthoni ápolását segíti tanácsaival. Tájékoztatja a családot az életkorhoz kötött védőoltások fontosságáról, szervezi, nyilvántartja a védőoltások beadását.

Szerepet játszik a csecsemő és a kisgyermek testi, lelki, szociális fejlődésének nyomon követésében, közreműködik a veszélyeztető tényezők korai észlelésében, a problémák feltárásában és megoldásában. Veszélyeztető tényezők vagy azok gyanúja, kóros elváltozások észlelése esetén jelzést ad az ellátást végző orvos, szakember (gyermekjóléti szolgálat) felé. Részt vesz a korrekcióban az ellátást végző szakember útmutatásának megfelelően.

Javaflatot tesz bölcsődei elhelyezésnél. A család szociális helyzetének javítása érdekében tájékoztatja a szülőt a különböző pénzübeli, természetbeni juttatások igénylésének lehetőségeiről, feltételeiről, módjáról. Gyermekintézménybe való elhelyezés előtt felkészíti a szülőt, segíti a gyermek beilleszkedését.

Kapcsolatot tart, figyelemmel kíséri, a gyermekvédelmi, családvédelmi, bölcsőde, óvoda intézményében elhelyezett gyermekeket, családokat (*Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011; Odor, Tóth és Csordás, 2004*).

Az általunk vizsgált mintában a szülés előtt és után az anyák átlagosan 75%-ban, illetve 55%-ban havonta találkoztak a védőnővel. A védőnőtől kapott tanácsokat 83%-ban elfogadták, hasznosnak találták és betartották. Az anyák 12 %-a nyilatkozta azt, hogy nem tartotta be a védőnő tanácsait, ők többségében felsőfokú végzettségű anyák. Elvértve akadt olyan anya, aki azt nyilatkozta, hogy nem volt szüksége tanácsra, vagy nem kapott tanácsot, esetleg rossz véleménye van a védőnőről.

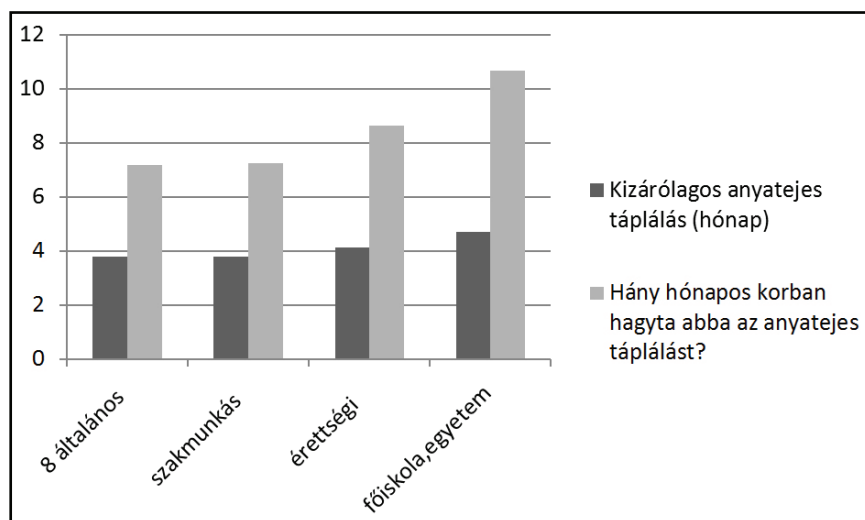
Anyatejes táplálás

Az egészséges csecsemő optimális táplálási módja a 6 hónapos korig tartó – a csecsemő igénye szerinti – kizárólagos szoptatása, amely – hozzátáplálás mellett – egyéves korig a domináns táplálási mód. A szoptatás a megfelelő kiegészítő táplálás mellett folytatódhat akár két éves korig vagy azon túl is.

Hazánkban a szoptatás kérdése a népegészségügyi és gyermek-egészségügyi programban is kiemelt helyet kapott (*Egészségügyi Minisztérium, 2005*). Ennek megvalósítása érdekében 2005 márciusában újraalakult a Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság az Egészségügyi Minisztérium, a WHO, az UNICEF, és az Országos Gyermkegészségügyi Intézet közreműködésével (*WHO/UNICEF, 2003*). A Bizottság egyik fő feladata az egészségügyi szakemberek és civil szervezetek hatékony tevékenységeinek összehangolása, melynek eredményeképpen a jövőben jelentősen javuljon a hat hónapos korig kizárólag anyatejjel táplált csecsemők aránya Magyarországon. Kiemelt feladata Magyarországon a Bababarát Kórházak és Bababarát Területek számának növelése és a hatékony minőségellenőrzés. A védőnő alapfeladata a szoptatás támogatása, általánossá tétele (*Nemzeti Erőforrás Minisztérium, 2011*).

A KSH részére adatokat szolgáltató Országos Tisztifőorvosi Hivatal (OSZMK) 2009-es védőnői jelentésekben szereplő adatai szerint hazánkban az anyák 97%-a képes szoptatni gyermekét, ha helyes információkhoz jut, és támogatást kap a családjától, a közösségtől és az egészségügyi szakemberektől. Hazánkban a hazabocsátott újszülöttek 57,7 %-a négy hónapos koráig kizárólag szoptatott volt, hat hónapos korban a csecsemők 37,6 %-a volt kizárólag szoptatott. 12 hónapos kor után is anyatejet kapott csecsemők aránya 36,9 %, (2009. évi OSZMK adat). A kizárólagosan anyatejes táplálás mintánkban 4,8 hónap volt, a hat hónapos koráig kizárólag anyatejjel szoptatott gyermekek aránya 36,8 % volt. Úgy ítéljük meg, hogy ez az arány az országos adatok tükrében is jónak minősíthető. A védőnők egészségnevelő munkájának eredménye, hogy az anyatejes táplálás elsődlegessége nem megkérdőjelezett. Vizsgált mintánkban a gyermekek anyatejes táplálása átlagosan 9,59 hónapos korban fejeződött be.

Az anya iskolai végzettsége és az anyatejes táplálás között szignifikáns összefüggést mutattunk ki, a magasabb iskolai végzettségű anyák hosszabb ideig szoptatják gyermekeiket ($F(3; 2986) = 23,921; p = 0,0000 ***$, *1. ábra*). Kutatásunk nem ad választ ennek okára, feltételezhető azonban, hogy a nagyobb tudatosság játszik ebben szerepet. A várandósság ideje alatt az anyák 96%-a anyatejes táplálásra készült.

1. ábra. Az anyatejes táplálás megoszlása az anya iskolai végzettsége szerint (hónap)

A kisgyermek étkezése

A kisgyermekkorban kialakított táplálkozási szokások egy életre meghatározók lehetnek. A korai időszakban kialakuló táplálkozási problémák okai lehetnek, hogy az étkezés nem a természetes szükséglet kielégítését szolgálja, hanem a gyermek játékvá vagy a szülő harcává válik. A felnőttek sokszor nem veszik figyelembe a kicsi életkori szükségleteit, étvágyát. Engedékenységre következtében, illetve a konfliktus elkerülése érdekében megengedik, hogy gyermekük egészségtelen, fejlődéséhez nem megfelelő táplálékot fogyasszon. Egy egészséges kisgyermek nem éhezheti magát. Ha megfelelő összetételű és mennyiségű ételt kínálunk neki, akkor abból ki fogja választani azt, amire a szervezetének szüksége van, és jó étvággal megeszi. Amikor az étkező asztal a viták és veszekedések színhelyévé válik, akkor könnyen kialakulhat egy életre szóló rossz étkezési szokás.

Fontos, hogy az életkorának megfelelő, minél többféle ízű, színű, állagú és hőmérsékletű étellel ismerkedjen meg. Lehetőleg ne egyedül, hanem a családdal együtt étkezzon. A szülői példamutatás itt is elengedhetetlen (*Henter, Mramurác és Szabó, 2012*).

Az 1–3 éves korosztálynál – ez érvényes a nagyobb gyermekek, illetve a felnőttek esetében is –, ideális a napi ötszöri étkezés, három főétkezéssel (reggeli, ebéd, vacsora), és két kiegészítő étkezéssel (tízórai, uzsonna). Az ételek mennyiségét a gyermek étvágya határozza meg. A tányérra tett túl sok étel riasztó lehet számára. Inkább lehetőséget kell adni, hogy kívánsága szerint vehessen még belőle. Érdekes

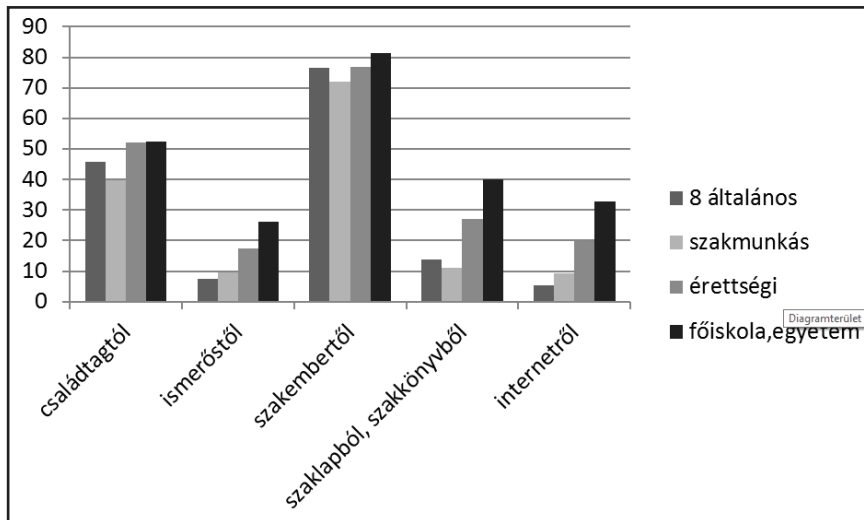
megfigyelés, hogy a gyermekek bizonyos időszakokban több húst, esetleg gyümölcsöt és zöldséget vagy éppen több szénhidrátot, kenyeret vagy tésztafélélt fogyasztanak. Az a tapasztalat, hogy szervezetüknek ezekben az időszakokban a felsorolt ételféleségekre nagyobb szüksége van, ezért eltolódhatnak az arányok, de hosszú távon szépen kiegyenlítődik a tápanyagok bevitel.

A legfontosabb, hogy mindig egészséges enivaló kerüljön az asztalra. Az ételeket mindig csak kínáljuk, az étkezést soha ne erőltessük. Így alakíthatjuk ki gyermekünk egészséges táplálkozási szokásait, melyek egész életére kihatnak.

A mintánkban szereplő gyermekek 97%-a bölcsődébe kerülésekor azt eszi otthon, amit a család. Arról azonban nincs adatunk, hogy a család mit eszik. Így ez csupán mint nevelési szokás értékelhető a számunkra: a családok az étkezésben a gyermektől várják az igazodást, nem tartják fontosnak az eltérő étrendet.

A gyermekek 95%-a néhány hónap alatt átállt a felnőtt étrendhez, bár akadt betegség miatt diétás étrendet követő gyermek, sőt akadt 1-2 év alatt felnőtt étrendhez szokott gyermek is. A vizsgált gyermekek 81%-a önállóan, kanállal eszik. A családok 77%-ában a gyermek asztalnál, a családdal együtt étkezik.

A szülők a táplálással kapcsolatos kérdéskörben leggyakrabban (80%-ban) a szakemberektől kértek/kaptak tanácsot. A családtagok és a szakkönyvek ajánlásai sem elhanyagolhatók. Az internetes tájékozódás inkább a felsőfokú végzettségű szülőkre jellemző (2. ábra).

2. ábra. Kitől kért/kapott tanácsot gyermeke táplálásához? (%)

Mintánkban a gyermekeknek mindössze 26%-a nem válogatós, ennek ellenére csak az anyák fele nyilatkozta azt, hogy nem okoz problémát a gyermek válogatása az

ételek között. Jellemző módon nem fordultak tanácsért szakemberhez a válogatás problémájával, vagy nem kértek más segítséget a probléma megoldásához. Általános vélekedés, hogy közösségbe lépve a gyermek étkezési problémái megoldódnak.

Az étkezések alatt uralkodó légkör sokat elárul a gyermek és az anya, a család kapcsolatáról. A hétfokú skálán az anyák közel 41%-a a legjobb, hetes minősítést adta iskolai végzettségtől függetlenül. A legrosszabb (ingerült, zaklatott) minősítés nem érte le az 1%-ot mintánkban.

Alkalmazkodás

Az anyák 44%-a nyilatkozta, hogy a gyermek érkezésével teljes mértékben megváltozott életük. Öröndetes tény, hogy a gyermek érkezéséhez a családok 72%-a teljes mértékben alkalmazkodni tudott. A fentebb említetteknél megállapítottuk, hogy a gyermekek 80%-a előre tervezett baba volt. Nem találtunk szignifikáns eltérést az előre tervezett és a nem tervezett várandósság, valamint a gyermekhez történő alkalmazkodás minősége között.

Napirend

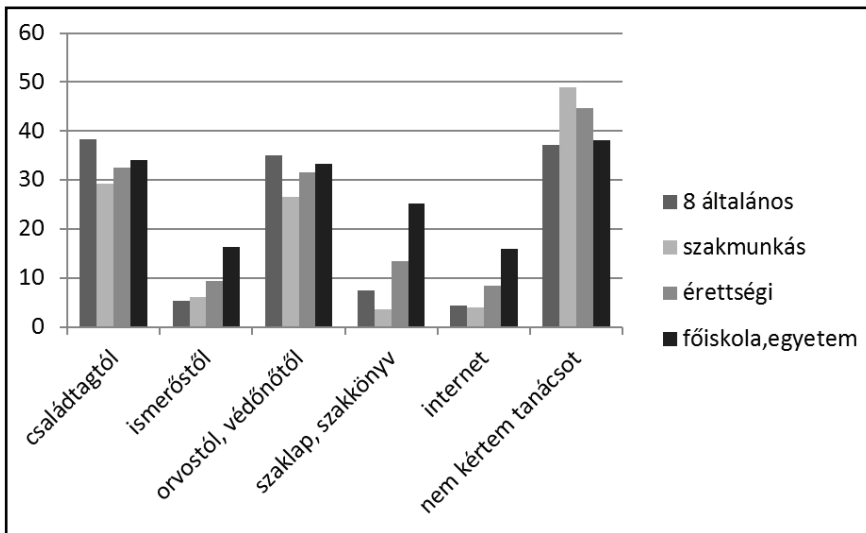
Az egészséges életmódra nevelés komplex folyamat. Alapja a gondosan összeállított, a gyermek számára is átlátható, logikus és könnyen elfogadható napirend. Következetes alkalmazása, a rugalmas változtatások megbeszélése megalapozza a gyermekekben az egészséges életritmus kialakításának igényét. A születést követő hónapokban az édesanya gyermeke szükségleteire (etetés, pihenés, levegőzés stb.) összpontosítva alakítja a napirendet. A csecsemő megtanulja szükségleteit jelezni, az anya megtanulja a jelzések jelentését. Fontos követelmény, hogy a csecsemő napirendje az életritmusához igazodva, szabályos rendszerességgel valósuljon meg. Ez a ciklikusság a belső pszichés szükségletek kielégítését is szolgálja. A gyermek a napi tevékenységek rendszerét megtanulva közelít a felnőtt ritmusához. A napirend másik meghatározó értéke, hogy tudatos, rendszeres napi történések sorozatával a gyermek és a felnőtt közös interakciójával valósul meg. A jó napirend megkönnyíti a gyermek időbeli tájékozódását, lehetővé teszi a rendszeresen ismétlődő egymáshoz kapcsolódó események előrelátását, így megalapozza és fokozza a gyermek biztonságérzetét (Lajtainé, 2012).

Az általunk vizsgált mintában a gyermek igénye 44%-ban teljes mértékben szerepet játszott a család új napirendjének kialakításában. A szülők, testvér(ek) szerepe az új napirend kialakításában csak 15%-ban volt teljes mértékben meghatározó. Itt azonban szignifikáns különbség igazolható az anya iskolai végzettsége, valamint a

szülő és testvér szerepe között. Alacsony iskolai végzettségnél 30%, felsőfokú végzettségű anyáknál 12% jelölte be a hétfokú skálán a legmagasabb fokozatot. A napirend kialakításához az anyák 41%-a a nem kért tanácsot. A családtag tanácsát az anyák harmada kérte. A szaklapok, szakkönyvek és az internet böngészése inkább a felsőfokú végzettségű anyáknál jellemző (3. ábra).

A megkérdezett anyák 50%-a teljesen elégedett a gyermek napirendjével. A változtatás ténye az anyák 20%-ban merül fel. Egy részük változtatni szeretne (10%), másik részük szeretne változtatni, de nem tud. Az anyák többsége (72%) nem szeretne változtatni a napirenden, közel 7% nyilatkozott úgy, hogy nem változtat, de tudja, hogy mit kellene változtatnia.

A napirendnek lehetnek olyan állandó pontjai, melyekhez az anyák ragaszkodnak. Az egyes események, tevékenységek napirend-kijelölő hatását vizsgáló kérdésünkre első helyen a gyermek alvása áll (88%), ezt követi a gyermek étkezése (78%) és végül a játék (12%). A gyermek pillanatnyi igénye átlagosan 6,6%-osan jelenik meg a mintánkban.

3. ábra. Kitől kért/kapott tanácsot a napirend kialakításához? (%)

A 8 osztályt végzett anyák 17%-a, a felsőfokú végzettségű anyák mindössze 4,7%-a nyilatkozta ezt, vagyis a magasabb végzettségű anyák gyermekeinek napirendje állandóbb, kevésbé a pillanatnyi helyzet függvényében alakul. Akadt olyan szülő, aki a „minden nap más, nincs fix időpont” kategóriát jelölte meg (2,6%). Az egyéb kategóriába soroltak között az alábbi megfogalmazásokat találjuk: levegőzés, séta, fürdetés, családi program, utazás stb.

Az anyák 15%-a jelzi, hogy van olyan alvási vagy egyéb szokása a gyermeknek, amihez nehezen alkalmazkodik a család. Az alvási szokások felsorolása között a leggyakoribbak az alábbiak: éjszaka felriad, éjszaka gyakran átköltözik a szülői ágyba, nehezen, későn alszik el, csak anyával alszik el, korán ébred, gyakran felsír stb. Egyéb szokások között szerepel az akaratosság, dac, hisztizés, cumizás, rendszeretlen evés és alvás stb.

Összegzés

A 2011 őszén a Közép-Magyarország régió bölcsődéiben beszoktatott új bölcsődések szüleinek körében végzett kérdőíves vizsgálatunk eredményeiből első lépésként a gondozással kapcsolatos kérdésekre adott válaszokat mutattuk be jelen tanulmányunkban. Az eredmények számos további kérdést is felvetnek, ebből legfontosabbnak tartjuk annak megválaszolását, hogy a szakmailag pozitívan értékelhető családi jellemzőket milyen arányban magyarázza mintánk jó szociokulturális háttere. Munkánk gyakorlati relevanciájának tartjuk a kisgyermeket nevelő és a kisgyermekes családokat gondozó szakemberek munkájának segítését. A kérdőíves vizsgálat családi neveléssel kapcsolatos válaszait és longitudinális kutatásunk további eredményeit későbbi publikációinkban mutatjuk be.

Irodalom

- Belsky, J. (1989): A szülőség meghatározói. Új folyamatmodell. *Pszichológia*, 3. sz. 385–405.
- Egészségügyi Minisztérium (2005): „Közös kincsünk a gyermek.” Nemzeti Csecsemő és Gyermek-egészségügyi Program. [online] <URL: www.eum.hu/egeszsegpolitika/kozos-kincsunk-gyermek-6 (letöltés ideje: 2012. november 10.)
- Földházi E. (2012): Válás. In: Óri P., Spéder Z. (2012, szerk.): *Demográfiai portré. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest.* 21–30.
- Hablicsek L., Pongrácz T-né, S. Molnár E. és Szűcs Z. (1997): A távlati szociálpolitikai koncepció demográfiai megalapozása: népességi változások, a családok és háztartások helyzete, vélemények népesedési kérdésekről. *Aktív Társadalom Alapítvány, Budapest.*
- Henter I., Mramurácz É. és Szabó Z. (2012): *Táplálkozástani és ételmezéstani ismeretek.* Darvay Sarolta (szerk.) *Líceum Kiadó, Eger.*
- KSH (2011): *Gyermekvállalás a budapesti agglomerációban 1990–2009.* Budapest.
- Lajtai Zs-né Kollár M. (2012): *A csecsemő- és kisgyermek nevelése, gondozása.* In:

- Darvay Sarolta (2012, szerk.): Az egészséges csecsemő és kisgyermek fejlődése és gondozása. Líceum Kiadó, Eger. 135–300.
- Nemzeti Erőforrás Minisztérium Szakmai protokollja a védőnői feladatairól az egészséges csecsemő gondozásában (2011). Egészségügyi Közlöny, 18. sz. 2699–2730.
- Odor A., Tóth Gy-né, Csordás Á. (2004, szerk.): A védőnő preventív alapfeladatai, kötelezettsége és felelőssége a megelőző ellátásban. Az Országos Tisztifőorvosi Hivatal kiadványa, Budapest.
- Pongrácz T-né (2008): A párkapcsolati formák változó népszerűsége. Korfa, 3–4. sz. 1–3.
- Pongrácz T-né (2011, szerk.): A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai. NKI Kutatási jelentések 91. KSH NKI, Budapest.
- Pongrácz T-né (2012): Párkapcsolatok. In: Őri Péter, Spéder Zsolt (2012, szerk.): Demográfiai portré. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest. 11–20.
- Tárkányi Á. (2002): A fejlett európai országok családpolitikája és a demográfiai átmenet. PhD disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológiai és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- Vajda Zs. és Kósa É. (2005): Neveléslélektan. Osiris Kiadó, Budapest.
- WHO/UNICEF (2003): Global Strategy for Infant and Young Childfeeding. WHO, Geneva.

NYITRAI ÁGNES ÉS DARVAY SAROLTA

A MESE ÉS A JÁTÉK JELENLÉTE A KISGYERMEKES CSALÁDOK ÉLETÉBEN

2011 őszén kérdőívben kérdeztük a Közép-Magyarország régió bölcsődéiben beszoktatott új bölcsődések szüleit (összesen 3271 főt) gondozással és neveléssel kapcsolatos nézeteikről, tapasztalataikról. Írásunkban a játékkal és a mesével kapcsolatos kérdésekre adott szülői válaszokat mutatjuk be. A teljes kérdőívet ld. az 1. sz. *mellékletben*,

Az utóbbi években jelentős változások zajlanak a napközbeni kisgyermekellátás területén. Az Európa Unió fejlesztési elképzelései kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a kisgyermeknevelésnek, több szakértő fogalmazta meg, hogy a korai évekre történő vizsgálatok a későbbiekben többszörösen megtérül, és természetesen ennek a fordítottja is igaz: az első életévekben meglévő, nem kezelt hátrányok a későbbiekben nehezen orvosolható károkat okoznak mind az egyén, mind a társadalom életében (vö.: *EB*, 2011).

Az első életévekben szerzett élmények és tapasztalatok későbbi fejlődést meghatározó szerepe már nemcsak a tudományos- és szakmai közéletben, hanem a közgondolkodásban is evidencia. Ez a paradigmaváltás a 160 éves múltra visszatekintő bölcsődepedagógiát is az eddigi szakmai-módszertani nézetek újragondolására, a felmerülő kérdések megválaszolására ösztönzi. Gyakran megfogalmazódik szakmai dokumentumokban a családi nevelés értékeire, hagyományaira történő építkezés, ugyanakkor rögtön felvetődik a kérdés: vajon ismerik-e a kisgyermeknevelők a családi nevelés jellemzőit oly mértékben, hogy azt pedagógiai munkájukban hasznosítani tudják?

Az elmúlt évtizedben Magyarországon nagy előrelépés történt a bölcsődei szakemberek képzésében: egyre nagyobb tért hódított a felsőfokú szakképzés, mely a jogszabályi változások következtében 2013 szeptemberétől felsőoktatási szakképzésként működik, 2008-ban pedig a BA-szintű képzés engedélyezésével a gondozónők képzés jelentős fejlődése kezdődött meg. Nem pusztán a képzési szint, hanem a képzési profil is változott: a pár évtizede egészségügyi, az 1990-es évektől szociális szolgáltatás szakmacsoportba tartozó képzési terület a pedagógusképzési ágba lépett át, és ez más hangsúlyokat, más prioritásokat is jelent. A képzés változásai befolyással bírnak a szakmai elgondolásokra is: várhatóan új kutatásokat indukálnak, tovább árnyalják a szakmai-módszertani elképzeléseket.

A játék és a mese szerepe a kisgyermek életében, fejlődésében

„A gyermeknek két tündérvilága van: a cselekvés síkján a játék, szellemi síkon a mese” (Hermann, 1979, 276. o.). A fenti gondolat értelmezéséhez segít Piaget (1978) elmélete, mely szerint „a játékban és a mesében egyaránt az asszimiláció dominál, mindkettő az én pszichés szükségleteinek kielégítése a valóság transzformálása által: azaz mind a játék, mind a mesehallgatás során a gyermek annyit és úgy épít be személyiségébe a világból, amennyire és ahogy a lelki harmónia megteremtéséhez szüksége van” (Nyitrai, 2010, 50. o.).

A szakirodalom ugyan evidenciaként kezeli a játék és a mese összefüggéseit, kiemelt jelentőségét a gyermek életében, fejlődésében, a két terület kutatásai azonban gyakran külön szálon futnak, kevés olyan kutatási beszámoló olvasható, melyben a két terület együttes kutatásának eredményei olvashatók.

A játékról hozzátvetőlegesen a XIX. század közepétől kezdve számos definíció fogalmazódott meg, ezeket a játékelméleti megközelítéssel foglalkozó művek többsége bemutatja (Kádár és Bodonyi, 2010). Páli (2011) tanulmányában elsősorban neurobiológiai megközelítésben értelmezi a játékot, hangsúlyozottan Grastyán (1985), Piaget (1978), Bruner (2001 és 2005) és Winnicott (1999) felfogására építkezve értelmezi a játék mibenlétét, jellemzőit, fejlődését, az anya-gyermek kapcsolatnak, együttjátszásnak a szerepét, a játékot mint a kisgyermekkor tanulás legfontosabb színterét, a játék és a gyermekek által kedvelt egyéb tevékenységek, például a mese és a rajzolás, ábrázolás kapcsolódásait. Grastyán (idézi: Páli, 2011) definíciójának lényege, hogy a játék örömszerző jellege minden más primer szükségletnél fontosabb. Winnicott (1999) álláspontja szerint a játék mindig kreatív, szubjektív jellege miatt izgalmas. Winnicott (1999) vezeti be a játék színtereként a potenciális tér fogalmát, mely az anya és a gyermek közötti tér, és akkor kezd kialakulni, amikor a csecsemő kezdi észlelni az anya különállóságát. Vigotszkij (2000) elméleti megközelítése a fejlődés szociokulturális kontextusát hangsúlyozza. Nelson forgatókönyv-elmélete a szociokulturális környezet meghatározó szerepét hangsúlyozza, központi gondolata, hogy a gyermek játékában az átél élethelyzetek, események jelennek meg. A közös forgatókönyvek képezik az együttjátszás alapját (Korintusné, Nyitrai és Rózsa, 1997).

Nelson forgatókönyv-elmélete számos ponton mutat rokon vonásokat Bruner (2001) körkörös mimesis fogalmával, mely szerint átjárhatóság van az életese-mények és a történetek között: a narratívum utánozza az életet, az élet utánozza a narratívumot. Ez mind a játék, mind a mese tekintetében alapvető összefüggés.

A történeteknek, meséknek elsősorban a tartalma hat a gyermekekre. Az irodalommal való ismerkedés kezdetei a mondókák, versek, dalok, melyek örömforrások és érzelmi biztonságot nyújtanak a kisgyermek számára. A képeskönyv-nézegetés már csecsemőkorban is jelen lehet a kisgyermek élményei között, jelentős

időszaka az egyéves kor körüli életszakasz, melyben igen jelentős a szókincs gyarapodása (Sugárné, 1977). „A gyermek igényli a képeskönyvből olvasást, és belső indítékból (nem felszólításra!) maga is megjelöli a képeken látható tárgyakat, esetleg cselekvéseket” (Sugárné, 1977, 358. o.). Buda is hasonlóképpen vélekedik a mese-korszak kezdetéről, kiemelve, hogy a gyermek ebben az időszakban hangsúlyozottan a deklamációt értékeli (Buda, 1986).

A mesélés új korszaka a történetek iránti érdeklődés. A 2-2,5 éves korú gyermek a saját vagy a szülei életének egy-egy epizódját felelevenítő igaz történeteket hallgatja szívesen. Ezek a történetek segítségével vannak az élmények feldolgozásában és újbóli átélésében, választ adhatnak a történetekkel kapcsolatos kérdéseire. Az „igazi” mesék élvezetének feltétele a képzetek kialakulása, a szimbolikus gondolkodás megjelenése. „A mese hallgatáskor a gyermeknek a „képzetrepertoárjából kell keresnie olyan képzeteket, amelyek integrációjából vagy kombinációjából konstruálhat ilyen-szerű lényeket. Ki kell emelnie emlékei tárából olyan viselkedésmódokat, ahogyan viselkednek azok, akikről az elbeszélésekben szó van. Csak ilyen értelmi manipuláció alapján értheti meg a történetet, élheti bele magát e szereplők életébe, helyzetébe, érzelmi állapotaikba” (Kiss, 1992, 119. o.). Az első „igazi” mesék az állatmesék és a láncmesék. Az állatmesék szereplőinek tevékenysége, életének epizódjai jól rezonálnak a kisgyermek élményeivel. A láncmesék ismétlődéseinek köszönhetően egyszerre élhető át a ráismerés öröme és a váratlan élménye (Zóka, 2007). A gyermekek már 2-3 éves korban is különbséget tesznek a kitalált és a felolvasott mese között, és aktuális érzelmi állapottól, hangulattól függően kérik a felnőttől a felolvasást vagy a „fejből mondott” mesét (Nyitrai, 1995). Az első életévek élményei vezetnek át a kisgyermeket a tündérmesék világába, mely egy későbbi életszakasz, az óvodáskor második felének az élményvilága.

A szocializáció fontos területe az írásbeliségbe való belenövés (Réger, 1990, Szinger, 2007), melynek megalapozója a képeskönyv-nézegetés és a mesélés. A könyvekkel való kisgyermekkorai találkozás és a későbbi fejlődés alakulása közötti összefüggések számos publikációban megfogalmazódtak (Nagy, 1980; Wells, 1986, idézi: Cs. Czachesz, 2001).

Több kutatás foglalkozott a családi mesélési, képeskönyv-nézegetési szokásokkal, ezek hatásával. A szülővel közös képeskönyv-nézegetés funkciói a következők: kapcsolatépítés- és fenntartás, információszerzés, élményszerzés, önkifejezés és képességfejlesztés (Cairney, 2003). Rodriguez és munkatársai 36 hónaposnál fiatalabb gyermekek körében végzett kutatásai során fontosnak találták a literációs tevékenységek gyakoriságát, az anyai viselkedés szenzitivitással és kognícióval összefüggő jellemzőit, a gyermek életkorának megfelelő könyvek jelenlétét. Eredményeik szerint előnyösebb helyzetben vannak a mesélés, képeskönyv-nézegetés szempontjából az ideális életkorú és magasabban kvalifikált anyák gyermekei, főleg ha elsőszülöttek és lányok, továbbá ha az apa is a családdal él (Rodriguez és mtsai., 2009). Bus (2002)

a korai kötődés és a mesélés közötti összefüggéseket emeli ki. 18 hónapos gyermekek körében végzett vizsgálatainak eredményei szerint bizonytalan kötődés esetén az anyák inkább felolvasták a könyvben szereplő szöveget, kevésbé tudták a szituációt a gyermek pillanatnyi igénye szerint alakítani. Az anya túlósztönző vagy túlkontrolláló viselkedése ambivalenciát eredményez a gyermeknél a könyvek iránt (Bus, 2002). A 2,5-3 éves gyermek ugyanazon könyv ismételt olvasása során erősen ragaszkodik a „hivatalos verzióhoz”, a könyvében szereplő szöveg szó szerinti felolvasásához (Bus, 2002). Feltételezhetően az, hogy a gyermek mennyire aktívan vesz részt a képeskönyv-nézegetési helyzetekben és mennyit tanul ezekből, nagymértékben függ attól, hogy a szülő mennyire képes kapcsolatot teremteni a könyvben megjelenő világ és a gyermek világa között (Bus, 2002). A magasan kvalifikált szülők gyermekei jobban igényelik ezeket a szituációkat (Nyitrai, 1995).

A családi háttér szociokulturális jellemzőinek a gyermek fejlődésére gyakorolt befolyását, a magasabban kvalifikált szülők előnyösebb helyzetét többen is hangsúlyozzák (Józsa és Zentai, 2007; Boreczky, 2002; Havas, 2008).

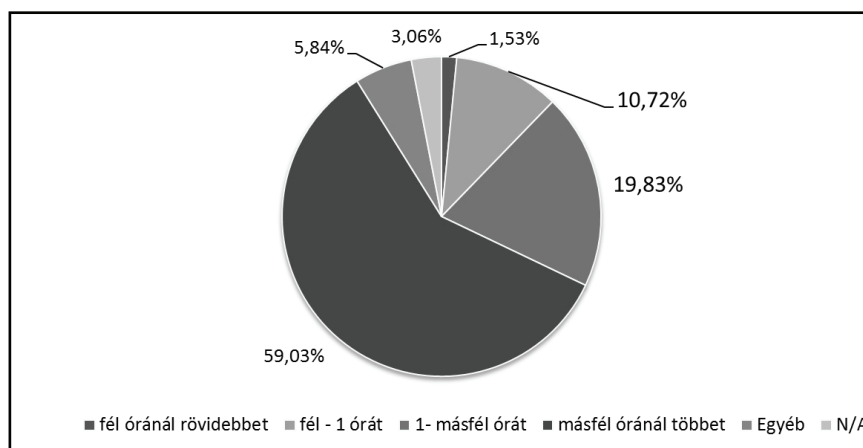
A kritériumorientált kompetenciaalapú pedagógiai megközelítésben (Nagy, 2007) elmondható, hogy a képeskönyv-nézegetések és a mesék a személyes, a szociális és a kognitív kompetenciák fejlődéséhez közvetlenül is hozzájárulnak. „A mesék élni segítenek” (Boldizsár, 2004, 11. o.). Hasonló gondolatot fogalmaz meg Bettelheim is, amikor arról ír, hogy: „A gyermek figyelmét az olyan történet köti le legjobban, amelyik szórakoztatja és felkelti kíváncsiságát. De életét csak akkor gazdagítja, ha mozgásba hozza képzeletét, ha fejleszti intellektusát, ha eligazítja érzelmeiben, ha megbékíti félelmeivel és vágyaival, ha elismeri nehézségeit, és akkor megoldásokat is javasol kínzó problémáira. Röviden: ha egyszerre reagál személyiségének minden megnyilvánulására” (Bettelheim, 1985, 11. o.).

A meséknek a kognitív kompetencia fejlődésében játszott szerepét támasztják alá Cooper, Collins és Saxby (1994), akik a történeteknek a kritikai gondolkodásban játszott szerepét hangsúlyozzák: álláspontjuk szerint a mesék, történetek hozzásegítenek az összefüggések észleléséhez, megértéséhez, a problémamegoldás, a viszonyítás, a hasonlóságok és a különbözőségek kezelni tudásához, az osztályozás és a sémákba rendezés fejlődését is kedvezően befolyásolják.

A játék és a mese nélkül nincs harmonikus fejlődés.

Az otthoni játékkal és mesélési szokásokkal kapcsolatos fontosabb eredményeink

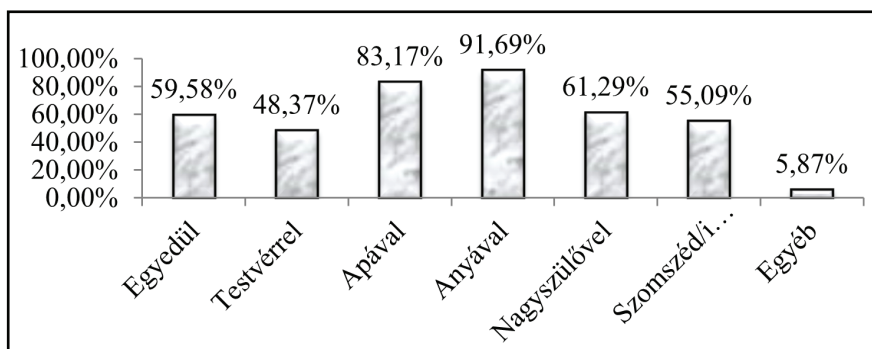
Az 1. ábra jól szemlélteti, hogy a gyermekek 40,97 %-a másfél óránál kevesebbet játszik naponta. Ez véleményünk szerint nagyon kevés a bölcsődébe járó hétköznapiokon is: a 3-4 órás ébren töltött esti időszak fele sem telik játékkal.

1. ábra. Mennyi időt tölt otthon a gyermek játékkal naponta?

A gyermek napirendjének kialakításakor az anyák 88%-a az alvásidőhöz, 78%-a az étkezések időpontjaihoz ragaszkodik elsősorban, és csupán az anyák 12%-a jelölte meg a játék idejét. Ez arra enged következtetni, hogy a játéknak az otthoni életben kevésbé érvényesül a napirend-alakító hatása. A kapott eredmény azt sugallja, hogy a családok életében a játékidő esetleges mind az időszakot, mind az időtartamot tekintve: ha az egyéb napirendi tevékenységek megvalósultak, akkor kerül sor a játékra.

Arra a kérdésre, hogy a gyermek kivel szokott játszani, a szülők több válaszlehetőséget is megadhattak. A vártnál jóval nagyobb az apák és a nagyszülők, valamint a szomszéd, ismerős játszótársként való részvétele (2. ábra). A mintánkban szereplő családok összetételével történő összehasonlításból (vö. a kutatás 1. fázisában szereplő *A családok szociodemográfiai jellemzői* c. írást) jól látható, hogy a nem a gyermekkel közös otthonban élő apák és nagyszülők is játszanak a gyermekkel. A szomszédságba, ismeretségi körbe tartozó játszótárs a gyermekek több mint felénél szerepet játszik a mindennapokban. A magasabb végzettségű anyák esetében mind az anyák, mind az apák szignifikánsan többet játszanak a gyermekkel (apák esetében: $\text{Khi}^2(2-4) = 33,74^{***}$, anyák esetében: $\text{Khi}^2(3-4) = 32,90^{***}$).

2. ábra. Kivel szokott játszani a gyermek?

Az egyes játékok kedveltségére vonatkozó kérdésünkre a szülők ötfokú skálával értékelték az általunk felsorolt játékfajták kedveltségét.

Játékfajta	1 Egyáltalán nem kedveli	2	3	4	5 Nagyon kedveli
Mozgásfejlesztő	0,3	2,1	6,7	14,2	76,7
Labda	0,2	3,8	16,6	24,7	54,6
Babák, állatfigurák	2,3	9,7	22,1	23,5	54,6
Utánzó- és szerepjátékeszközök	1,4	5,2	15,4	27,9	50,1
Homokozójáték	0,8	5,7	18,6	30,4	44,4
Alkotótevékenységek eszközei	1,1	5,2	16,5	26,0	51,1
Finommozgást fejlesztő	7,5	12,8	25,3	27,7	26,6
Logikai (memória ...)	3,4	11,0	24,0	30,2	31,4
Képeskönyv, mesekönyv	0,3	2,4	7,8	17,5	72,0
Hangszer	2,4	8,2	19,2	27,7	42,5

1. táblázat. Az egyes játékok kedveltsége ötfokú skálán kifejezve

A szülők válasza szerint a gyermekek a mozgásfejlesztő játékokat és a képeskönyveket kedvelik legjobban, legkevésbé népszerűek az ún. logikai játékok (bébi logi, különböző kirakók, képes lottók, képes dominók, memóriajáték, stb.), valamint a finommozgás fejlesztő játékok, melyekhez tartozik pl. a nagyméretű, kisgyermek számára ajánlható gyöngy, a mozaik. A magasabb végzettségű anyák gyermekei szignifikánsan jobban kedvelték a képeskönyvet és az utánzó- és szerepjáték eszközöket, és

szignifikánsan kevésbé kedvelték a labdát és a logikai játékokat az alacsonyabb végzettségű anyák gyermekeihez képest. Más játékok esetében az anyák iskolai végzettsége nem befolyásolja a kedveltséget. Az eredményeink szerint legkevésbé népszerű játékokat (finommozgást fejlesztő játékok és logikai játékok) a tapasztalatok szerint azok az anyák igyekeznek megkedveltetni gyermekeikkel, akik a direkt kognitív fejlesztést fontos nevelési feladatuknak tartják. Mivel a kisgyermeknevelésben ezt az erőltetést semmiféleképpen nem tartjuk támogathatónak, így a kapott eredményt pozitívnak tekintjük. Kapott eredményeink szerint ez a kedvező hozzáállás hangsúlyozottan a magasán kvalifikált anyákra jellemző (a két változó között $p = 0,000$ szinten szignifikáns összefüggést találtunk).

A játékválasztásban a fiúk szignifikánsan jobban kedvelik a labdát és a mozgásfejlesztő játékokat, mint a lányok. A lányok választásaiban sokkal több játék esetében mutatható ki szignifikánsan nagyobb kedveltség a fiúkhöz képest, ezek: a babák, plüssfigurák, az utánzó- és szerepjáték-kellékek, az alkotótevékenységek eszközei, a finommozgást fejlesztő eszközök, a logikai játékok, a képeskönyv. Nem találtunk nemek szerinti különbséget a homokozó játék és a hangszerek kedvelése között. A fenti eredmények további kutatást tehetnek szükségessé a kisgyermekkorai játéktevékenység jellemzőinek feltárása céljából. Fontos lehet annak tisztázása is, hogy a játékválasztásban megnyilvánuló nemek szerinti különbségek kialakulásában milyen hatást gyakorol a szülők befolyása.

Mesélés gyakorisága	Anyák	Apák
naponta	75,25	37,49
heti 2-3 alkalommal	19,25	38,80
hetente	2,98	17,47
nincs adat	2,51	6,25

2. táblázat. Milyen gyakran mesélnek a szülők? (%)

Az anyák és az apák mesélési gyakorisága között jelentős különbségeket találtunk, hasonlóképpen más korábbi vizsgálatokhoz (Nyitrai, 1995; Szombathelyiné, 2007). Az anyákhoz képest az apáknak csak a fele mesél naponta, több mint ötször annyi apa tartozik a ritkán (hetente) mesélő csoportba. A már hivatkozott korábbi kutatási eredményekhez hasonlóan a magasabb végzettségű anyák többet mesélnek (a két változó között erős szignifikáns összefüggést találtunk), és az apákat is jobban motiválják a mesélésre (ebben az esetben is erős szignifikáns összefüggést találtunk a két változó között). A gyermekek szempontjából ez a dupla vagy semmi helyzet a meseélményt és a literációs fejlődés segítségét illetően.

Az anyák szignifikánsan többet mesélnek lányaiknak ($\text{Khi}^2 = 14,860$ ($p = 0,0050^{***}$), az apák esetében a gyermek neme és a mesélési gyakoriság között nem állapítható meg szignifikáns összefüggés.

A tévé- és DVD-nézési szokásokra a hétvégi programokról való tájékozódás körében nyertünk adatokat. Öröndetesnek tartjuk, hogy a gyermekeknek mindössze 9,26%-a néz másfél óránál többet tévét, DVD-t hétvégén, és a szülők 26,52%-a úgy nyilatkozott, hogy a tévé-, DVD-nézés egy hétvége alatt nem éri el a fél órát. A magasabb végzettségű anyák mind az időtartam, mind a nézett műsor tekintetében szignifikánsan erősebb kontrollt gyakorolnak az alacsonyabb végzettségű anyákhoz képest: gyermekeik szignifikánsan kevesebbet néznek tévét és DVD-t, és ezek tartalma is szignifikánsan kontrolláltabb.

A gyermek neme és az egyes tévéműsorok nézettsége között sehol nem találtunk lényeges szignifikáns összefüggést, vagyis ebben az életkorban még nem differenciálódik nemek szerint a tévéműsorok, DVD-filmek iránti érdeklődés, de eredményünk azt is mutathatja, hogy programválasztásban a szituációban részt vevő felnőtt vagy testvér szava a döntő. Ugyanígy nincs szignifikáns összefüggés a gyermek neme és a tévé-, DVD-nézésével töltött idő mennyisége között sem. Ha a gyermeknek van testvére, leginkább vele nézi a műsorokat. Akinek nincs testvére, az inkább az anyával néz tévét, DVD-t. Mindkét esetben $p = 0,000^{***}$) összefüggéseket kaptunk. Csekély, a vártnál jóval kisebb összefüggést találtunk a nem külön szobában alvás és a tévé-, DVD-nézés gyakorisága között, ami arra enged következtetni, hogy elsősorban nem a lakáshelyzet befolyásolja a tévé előtt töltött idő mértékét.

Összegzés

Jelen tanulmányunkban kutatásunk első szakaszának néhány, számunkra fontos eredményét mutattuk be a családi nevelési szokások témakörében. Eredményeink alapján megerősítést nyert a szociokulturális háttér meghatározó szerepe. Megállapítható, hogy a mintánkban szereplő családok ebben a vonatkozásban előnyös helyzetben vannak a kevésbé kvalifikált családokhoz képest. További kutatások alapján adható válasz arra a kérdésre, hogy az ország más, Közép-Magyarországhoz képest kevésbé előnyös helyzetű területein működő bölcsődébe járó gyermekek is hasonló szociokulturális előnyökkel rendelkeznek-e, továbbá annak feltárása, hogy a bölcsődei nevelés prioritásai hogyan reagálnak erre a helyzetre.

Irodalom

- Bettelheim, B. (1985): *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Boldizsár I. (2004): *Mesepoétika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Boreczky Á. (2002): Családi mobilitás és iskoláztatás. *Iskolakultúra*, 3. sz. 60-68.
- Bruner, J. S. (2001): A gondolkodás két formája. In: László J. és Thomka B. (szerk.): *Narratív pszichológia*. (Narratívák 5.). Kijarat Kiadó, Budapest. 27–58.
- Bruner, J. S. (2005): *Valóságos elmék, lehetséges világok*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- Buda B. (1986): *A személyiségfejlődés és nevelés szociálpszichológiája*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Bus, A. G. (2002): Joint caregiver-child storybook reading: A route to literacy development. In: Neuman, S. B. és Dickinson, D. K. (Eds.): *Handbook of early literacy research*. The Guilford Press, New York. 179-191.
- Cairney, T. H. (2003): Literacy within family life. In: Hall, N., Larson, J. és Marsh, J. (szerk.): *Handbook of early childhood literacy*. SAGE, London. 85–98.
- Cooper, P. J., Collins, R. és Saxby, M. (1994): *The power of the story*. Maximillian Education, Pty. Ltd. Australia.
- Cs. Czachesz E. (2001): Olvasás és nevelés az iskoláskor előtt. *Könyv és Nevelés*, 2001. 2. sz. [online] <URL: <http://www.opkm.hu/konyvesnevelo/2001/2/cikk4.html> (letöltés ideje: 2007. 11. 07.)
- Európai Bizottság (2011): A bizottság közleménye. *Kisgyermekkorai nevelés és gondozás: hogy minden gyerek szilárdan megalapozhassa jövőjét*. Európa Bizottság, Brüsszel.
- Grastyán E. (1985): *A játék neurobiológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Havas G. (2008): Esélyegyenlőség, deszegregáció. In: Fazekas K., Köllő J. és Varga J. (szerk.): *Zöld könyv a magyar közoktatás megújulásáért*. Ecostat, Budapest. 121–138.
- Hermann A. (1979): A gyermekben érlelődik a jövő. MNOT, Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Józsa K. és Zentai G. (2007): Óvodások kritériumorientált fejlesztése DIFER programcsomaggal. In: Nagy J. (szerk.): *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia*. Mozaik Kiadó, Szeged, 299-312.
- Kádár A. és Bodonyi Á. (2010): *Az óvodás- és a kisiskolás kor játéka elméleti és módszertani megközelítésben*. Ábel Kiadó, Kolozsvár.
- Kiss T. (1992): *A gyermek értelmi fejlesztése az első hat életévben Piaget szellemében*. Hajdú-Bihar megyei Pedagógiai Intézet, Debrecen.
- Korintus M-né, Nyitrai Á. és Rózsa J. (1997): *Játék a bölcsődében*. Módszertani levél. Bölcsődék Országos Módszertani Intézete, Budapest.

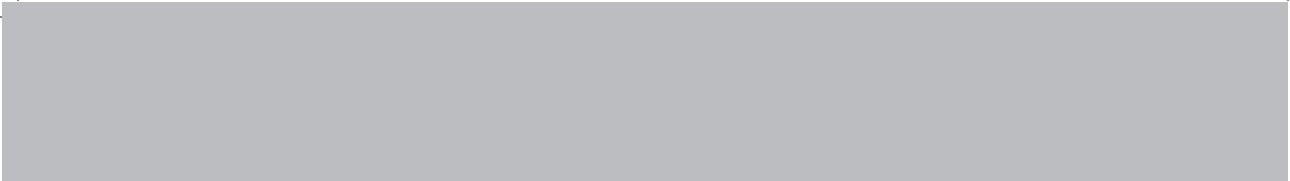
- Nagy J. (1980): *5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nagy J. (2007): *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia*. Mozaik Kiadó, Szeged.
- Nyitrai Á. (1995): *A mese, a vers és a képeskönyv szerepe a bölcsődés gyermekek életében és fejlődésében*. Bölcsészdoktori értekezés, JATE, Szeged.
- Nyitrai Á. (2010): *Az összefüggés-kezelés fejlődésének kritériumorientált segítése mesékkel 4-8 éves gyermekek körében*. PhD értekezés. Kézirat. SZTE Neveléstudományi Iskola, Szeged.
- Páli J. (2011): Játssz, tanulj és érezd jól magad! – A kisgyermekkorai játék fejlődése. In: Balázs I. (2011, szerk.): *A koragyermekkorai fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások*. Biztos Kezdet Kötetek II. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest. 270–312.
- Piaget, J. (1978): *Szimbólumképzés a gyermekkorban*. Gondolat, Budapest.
- Réger Z. (1990): *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció, nyelvi hátrány*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Rodriguez, E. T. et al. (2009): The formative role of home literacy experiences across the first three years of life in children from low-income families. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30. 677–694.
- Sugárné Kádár J. (1977): A preverbális kommunikáció jellemzői. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 4. sz. 351–362.
- Szinger V. (2007): Kivárási és bontakozó írásbeliség – Hagyomány és újszerűség az óvodai írás- és olvasás előkészítésben. *Könyv és Nevelés*, 1. sz. 70-85.
- Szombathelyiné Nyitrai Á. (2007): A mese a családok életében. [Előadás.] Művészetek szerepe a nevelésben. Nemzetközi művészeti nevelési konferencia, Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác, 2007. november 22–23. In: Sallai Éva (szerk.): *Művészetek szerepe a személyiségfejlesztésben*. AVKF, Vác, 139–148.
- Vigotszkij, L. Sz. (2000): *Gondolkodás és beszéd*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Winnicott, D. W. (1999): *Játszás és valóság*. Animula, Budapest.
- Zóka K. (2007): A meseválasztás kérdései az óvodában. *Könyv és Nevelés*, 2. sz. 43–51.

A KUTATÁS 2. FÁZISÁNAK EREDMÉNYEIBŐL

Kutatásunk második szakaszára a bölcsődés gyermekek hároméves életkorában került sor. Ekkor a szülőket és a kisgyermeknevelőket kérdeztük saját tervezésű kérdőívek segítségével a bölcsődei nevelésnek a családok elvárásainak való megfeleléséről, a gyermek fejlődésére és a családi nevelésre gyakorolt hatásáról. A szülőket megkérdeztük a bölcsődei neveléssel kapcsolatos kifogásaikról és javaslataikról, a kisgyermeknevelőket pedig a családokkal való együttműködéshez fűződő sikereikről és nehézségeikről. A kisgyermeknevelőknek a kérdéseket az egyes gyermekekre vonatkozóan tettük fel, vagyis minden egyes gyermek esetében kértük tőlük a kérdőívben szereplő kérdések végiggondolását. Kiegészítésként a szülőket megkérdeztük a családban a gyermek születése óta bekövetkezett változásokról is (ld. 2. és 3. sz. *mellékletek*).

Csak azoknak a gyermekeknek az adatait dolgoztuk fel, akikről a szülői és a kisgyermeknevelői kérdőív egyaránt rendelkezésre állt, ennek következtében a kutatás kezdetén rendelkezésünkre álló mintához képest jelen kutatási fázisban mintánk körülbelül a felére apadt: a 2. fázisban 1684 fős mintával dolgozunk, ennyi gyermekre vonatkozóan állnak adatok rendelkezésünkre mindkét kérdőív alapján. A minta jelentős csökkenésének egyik lehetséges oka, hogy a kutatás kezdetén a mintában szereplő gyermekek átlagos életkora a bölcsődébe lépéskor 25,4 hónap volt, így egy részük a kutatás 2. fázisára már óvodás lett az évközi átadás következtében.

A reliabilitás mutatója, a Cronbach Alpha, a szülői kérdőívek esetében 0,882, a kisgyermeknevelői kérdőív esetében pedig 0,800, mindkét esetben jó.

NYITRAI ÁGNES, DARVAY SAROLTA ÉS KONTRA JÓZSEF

A KUTATÁS 2. FÁZISÁBAN SZEREPLŐ CSALÁDOK SZOCIODEMOGRÁFIAI JELLEMZŐI

A szülők életkor szerinti megoszlását mutatja be az 1. táblázat.

Korcsoportok	Anyák	Apák
19 éves vagy fiatalabb	-	-
20–24 éves	24	10
25–29 éves	141	54
30–35 éves	539	384
35 évnél idősebb	718	930
összes válaszoló	1422	1378
nincs adat	262	306
összesen	1684	1684

1. táblázat. Az anyák és az apák életkori megoszlása

A táblázatból jól látható, hogy a válaszoló anyák 50,4%-a 35 évesnél idősebb. Az apák esetében ez az arány 67,4%. A szülők életkori megoszlása jól tükrözi a gyermekvállalás kitolódását: a fiatalabb korosztályok előbb egzisztenciálisan szeretnék stabilizálni helyzetüket, utána gondolkodnak családalapításon. Egyes pszichológusok kapunyitási pánikról is beszélnek (Cziglán, 2014). A késői gyermekvállalás oka egyes esetekben a többszéri életkezdés. További kutatást igényel annak feltérképezése, hogy a későbbi életkorban történő szülővé válás milyen szülői szerepértelmezésekkel, kompetenciaérzésekkel, gyermekneveléssel kapcsolatos elképzelésekkel jár, és ezek kezelésére mennyire felkészültek a pedagógusok.

Kutatásunk első szakaszának eredményeinek bemutatásakor már kitértünk arra, hogy mintánkban a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők felülreprezentáltak. Kutatásunk második szakaszának mintájában is hasonló megoszlásokat tapasztaltunk: a válaszoló anyák 52,6%-a diplomás, az apák körében 43,1% a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya.

Végzettség	Anyák	Apák
8 általános	48	56
szakmunkás	135	270
érettségi	492	459
főiskola/egyetem	752	597
összes válaszoló	1427	1382
nincs adat	257	302
összesen	1684	1684

2. táblázat. A szülők iskolai végzettségére vonatkozó adatok

A magasabb iskolai végzettség (ahogyan erre már kutatásunk első szakaszának bemutatásánál is utaltunk), jól tükrözi azt, hogy a bölcsődébe kerülés feltétele az anya munkába állása. A jogszabályi előírások következtében bölcsődét csak 10 000 lakosúnál nagyobb lélekszámú településen kell működtetni.¹ A nagyobb lélekszámú településeken és főleg a magasabb végzettségű emberek számára jobban adódik munkalehetőség, ez magyarázhatja a fenti adatokat.

A szülők magasabb végzettsége számos továbbgondolandót vet fel. A bölcsődei szakembereknek jelenleg (2015) körülbelül 10%-a rendelkezik főiskolai oklevéllel, többségük vezetői, szaktanácsadói beosztásban dolgozik, a gyermekcsoportban dolgozó diplomás kisgyermeknevelő még igen ritka. Adatfelvételünk idején, 2012-ben arányuk még kevesebb volt. A magasabb végzettségű szülők feltételezhetően magasabb elvárásokat támasztanak a gyermekük nevelésében szerepet vállaló intézménynek, szakemberekkel szemben, a szakembereknek pedig nehezebb lehet kompetenciájuk szülőkkel történő elismertetése egyes esetekben. Tovább árnyalja a helyzetet a szülők relatíve magas életkora: a nappali tagozaton végzett pályakezdő kisgyermeknevelők és a bölcsődés gyermekek szülei között legalább évtizednyi korkülönbség van, és mivel a kisgyermeknevelők körében is megfigyelhető tendencia a gyermekvállalás időbeni kitolódása, így a szülőknél jóval fiatalabb pályakezdők gyakran még a saját gyermek nevelésével szerzett tapasztalatokkal sem tudják ellensúlyozni ezt a korkülönbséget. Szükséges lenne a szakmai kompetenciájuk érvényesítését segítő stratégiáik és technikáik ilyen megközelítésből történő elemzése.

Más kutatásokból ismert az anyáknak a gyermek fejlődésére gyakorolt nagyobb befolyása (*Józsa és Zentai, 2007*). Különösen érvényes ez feltételezésünk szerint az első években, amikor is az anya jóval több időt tölt el a gyermekével, mint az apa. Ennek következtében a továbbiakban az anya iskolai végzettségének hatására térünk ki.

¹ 1997. évi 31. tv. *A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról*.

A kutatás 2. fázisában 47,87% a fiúk és 53,13% a lányok aránya. A gyermekek számát tekintve 45,77% az egyedüli gyermek, 39,33% a második gyermek a családban. A harmadik gyermek aránya mintánkban 11,25%. A nagycsaládosok aránya 3,66%. A családban nevelkedő gyermekek számának különösképpen a szülői tapasztalatok oldaláról történő megközelítésben van jelentősége: magabiztosabbá teszi-e a szülőt a saját gyermek nevelése során szerzett korábbi tapasztalat, változnak-e ennek függvényében az intézménnyel, pedagógussal szembeni elvárások?

Vizsgáltuk a kisgyermek életében, családjában a bölcsődébe kerülés óta történt fontosabb változásokat is.

Változás	Abszolút gyakoriság
Kisgyermek született	15
Gyermekeket örökbe fogadtak	2
Új partnerrel (élettárssal, házastárrsal) költözött össze	4
Más felnőtt (pl. rokon) költözött Önökhöz	3
Ön külön költözött (elvált) élet/házastársától	17
Ön vagy párja munkanélkülivé vált	11
A család súlyos anyagi gondokkal küzd	18
Költözködés	15
Családtag súlyos betegsége (kórházi ellátás)	20
Haláleset a szűk családban	31
Egyéb	8
Összesen	144

3. táblázat. A gyermek bölcsődébe kerülése óta történt jelentősebb változások a család életében (N = 1684)

A szülők válaszait előre megadott változásokkal kapcsolatban kértük. A megadott változások véleményünk szerint jelentősen alakít(hat)ják a kisgyermek családon belüli helyzetét, személyi és tárgyi környezetét, életterét, körülményeit, így módosíthatják a nevelésével kapcsolatos elképzeléseket és tapasztalatokat is. A kapott eredmények értékelésekor érdemes abból kiindulni, hogy a kisgyermek számára minden változás próbatételt jelenthet, a pozitív változás is (pl. szebb, nagyobb lakásba költözés), és vannak olyan változások, amelyek elsősorban a felnőtt számára jelentenek örömet (pl. kistestvér születése, új partnerrel való összeköltözés).

Magasnak tekinthető a szülők külön költözése és az új házastársnak, élettársnak a gyermek életébe való belépése. Ez a szülői szerepek változékonyságát, a távozó szülőhöz kapcsolódó személyekkel való kapcsolat esetleges változását, az új szülővel a gyermek életébe érkező új személyek megismerését, elfogadását is jelenti, és akkor is nagyfokú alkalmazkodást igényel a kisgyermektől, ha felszabadul a mindennapos konfliktusok terhe alól, vagy ha szereti az új partnert.

A részminta elemszámához képest csekély számú rendkívüli események körén belül kiugróan magas a szűk családban történt halálesetek száma. A 31 esetből 22 esetben valamelyik nagyszülőt veszítette el a gyermek. A gyermekvállalás életkori kitolódásával párhuzamosan együtt jár az idősebb nagyszülőkkel rendelkezés, melynek következménye lehet a nagyszülő kisgyermekkorban történő elvesztése. Fontos kutatási téma lehet a nagyszülői szerepek jellemzőinek feltárása, a nagyszülőknek a kisgyermek életében való jelenlétének elemzése.

Összességében elmondható, hogy a szülőknek 8,5 %-a számolt be jelentős változásról.

Irodalom

1997. évi 31. törvény *A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról*
- Czeglán K. (2014): Kapunyitási pánik, avagy miért olyan félelmetes felnőtté válni?
In: *Nevelésről szülőknek. Szülők iskolája II.* Saxum, Budapest, 21–45. o.
- Józsa K. és Zentai G. (2007): Óvodások kritériumorientált fejlesztése DIFER programcsomaggal. In: Nagy József (szerk.): *Kompetencia alapú kritériumorientált pedagógia.* Mozaik Kiadó, Szeged, 299–312.

DARVAY SAROLTA ÉS KONTRA JÓZSEF

BÖLCSŐDE ÉS CSALÁD KAPCSOLATA ÉS EGYMÁSRA HATÁSA A GONDOZÁSBAN

Bevezetés

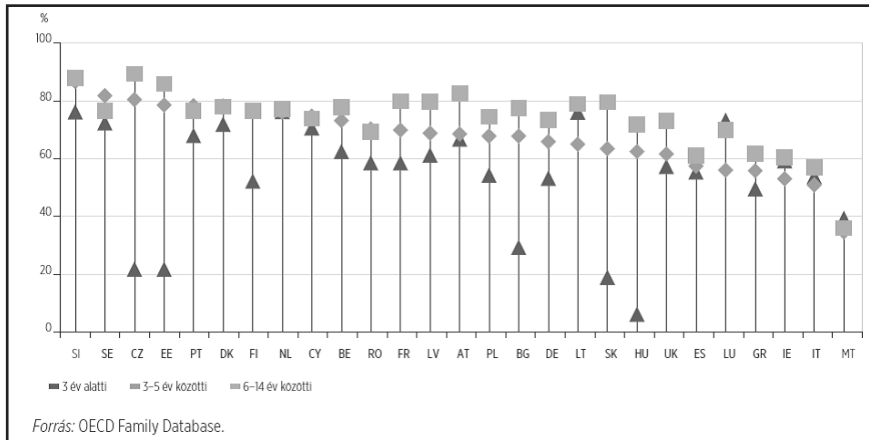
A személyiség fejlődésének elsődleges színtere a család, mely nemcsak az első közösség a gyermek életében, hanem a társadalom egy sajátos egységként életünk minden szakaszában jelen van. A gyermek kultúrájának szokásait, szabályait, a viselkedési normáit az első szocializációs közegben a családban tanulja meg.

Az európai családok fejlődése sajátos utat jár be. Az EU lakossága a felgyorsult öregedési folyamattal szemben, melynek fő jellemzői többek között a várható élettartam növekedése, a csökkenő termékenység és az, hogy kevesebb a 15 éven aluli, nő a 65 éven felüliek és a nagyon idősök száma (Vaskovics, 2002). A családszerkezet átalakulása kísérő jelensége a családfejlődési trendeknek. A családszerkezet folyamatos átalakulása a házasságra, a családalapításra és annak felbomlására vonatkozó magatartásminták megváltozását jelenti. A családfejlődés legfontosabb tényezői a kevesebb és későbbi időpontban kötött házasság, az anyák átlagos életkorának növekedése az első gyermek megszületésekor, az élettársi kapcsolatok növekedése, a gyakoribb válás, több a házasságon kívül született gyermek, nő a gyermeküket egyedül nevelő anyák száma (Vaskovics, 2002; Pongrácz, 2012). A nukleáris család (egy párból és gyerekekből álló család) továbbra is dominál, de jelentősége egyre csökken. Az irány az anya-gyermek diád, tehát az anyaközpontú családok számának növekedése felé mutat, valamint nő az élettársi kapcsolaton alapuló családok száma és emelkedik a multinukleáris családok (válások, újráházasodások) aránya is. Az új családtípustrendek a gyermekekre vonatkozóan több anyát, több apát, egyre több változó szerepű felnőttet jelentenek. Adott esetben sok szülője lesz a gyermeknek, de csak egy kis időre.

A legfrissebb demográfiai adatok szint 2012 óta hazánkban az első gyermekek többsége házasságon kívül születik, vagyis a szülővé válás ma már jellemzően nem kötődik a házassági állapothoz. A házasságon kívüli gyermekvállalás többségi magatartássá válása illeszkedik az európai trendekhez. A házasságon kívül született gyermekek zömmel nem egyszülős családba, hanem élettársi kapcsolatba születnek. Az anya és az apa életkorát tekintve jellemzően öt évvel tolódott ki a szülővé válás átlagos életkora a rendszerváltás óta hazánkban (Kapitány és Spéder, 2015).

2014. január 1-jétől a családpolitikai rendszer nagymértékű átalakítása valósult meg hazánkban, a korábbi gyermekvállalás ösztönzése és a kisgyermekes anyák munkavállalásának elősegítése érdekében. A három éven aluli gyermeket nevelő

anyák foglalkoztatottsága rendkívül alacsony, mindössze hat százalék, a legalacsonyabb az Európai Unióban. Az anyai munkavállalás elősegítésének elengedhetetlen eleme, hogy a szülők számára megfelelő, kisgyermekes nappali ellátását biztosító intézmény álljon rendelkezésre (1. ábra).

1. ábra. Az anyák foglalkoztatási rátája a legkisebb gyermek életkora szerint az Európai Unióban, 2011 (Forrás: Makay, 2015, 68. o.)

Hazánkban alapvetően kétfajta intézmény biztosítja a három év alatti gyermekek napközbeni ellátását, a bölcsődék és a családi napközik. A harmadik ellátási forma, a házi gyermekfelügyelet, nem elterjedt, mindössze 117 gyermek részesült ilyen ellátásban 2013-ban (Makay, 2015). Az 1990-es évek közepétől létező családi napközik a 2000-es évek elején kezdtek elterjedni igazán. 2013-ban közel 7000 gyermeket írtak be, akiknek több mint a fele háromévesnél idősebb volt.

A leggyakoribb ellátási forma a bölcsőde, száma 2004 óta folyamatosan emelkedik, akkor 527 intézmény működött az országban, 2013-ra ez a szám elérte a 724-et, a beíratott gyermekek száma pedig a 36 813-at (Makay, 2015, 69. o.).

2010-től 2015 első félévének végéig hazánk hét régiójában 203 szervezet több mint 28 Mrd forintból mintegy 6000 új férőhelyet hoztak létre, és közel 4900 meglévő férőhelyet korszerűsítettek. A bölcsődei férőhelyek létesítése részben az európai uniós források felhasználásával valósult meg. Nőtt a bevont települések száma, 2011-ben 345, 2013-ban már 397 településen volt bölcsődei ellátás. 2010-től 2015. január 5-ig a bölcsődei férőhelyek száma 6240-nel nőtt, ez 20%-os növekedést jelent. A napközbeni ellátásban lévő gyermekek 89%-a 2-3 éves korú, 0,3%-a egy éven aluli gyermek. A 2014. évi előzetes adatok alapján a három éven aluli gyermekek több mint 16%-a számára elérhető volt a napközbeni ellátás (2008-ig ez az arány stabilan 8% körül volt, 2010-ben ez az arány a 12%-ot érte el). Az emelkedés együttesen tudható be a

bölcsődék számának növekedésének és a születésszám csökkenésének. A következő években, 2014 és 2020 között kiemelt szerepet kap a gyermekek napközbeni ellátásának fejlesztése, 60 000 férőhely biztosítása a kitűzött cél.¹

A napközbeni ellátásban a bölcsőde egészségügyi funkciója az 1990-es évekig domináns szerepet játszott. A 70-es évek közepétől erősödött meg fokozatosan a gondozás és nevelés egységét valló szemlélet, amelyben az egészséges testi-lelki fejlődés megkívánta gondozási elvek mellett a nevelés kérdései, valamint a gyermek és családja szociális jóllétéhez való hozzájárulás, a családi funkciók teljesítésének a támogatása került előtérbe. A szakmai tevékenységben a nevelés és a gondozás a korosztály igényeihez igazodó. A bölcsőde nevelésközpontú intézmény, a korai képességbontakoztatást tudatosság, tervszerűség jellemzi. A gondozónő elnevezést felváltotta a kisgyermeknevelő kifejezés. A tevékenységgel szemben támasztott egyre magasabb követelmények kielégítése érdekében 1992-től csak érettségire épülő képzések vannak, majd 2008-tól csecsemő- és kisgyermeknevelő főiskolai alapképzés indult.

A magas színvonalú kis- és koragyermekkorai nevelés és gondozás haszna hosszú távú befektetése az országnak. Az európai irányelvekkel összhangban a szakpolitikai ágazatok szoros együttműködése révén valósítható meg, hogy a sikeres kezdet jelentette előny később sem vesszen el.

Napjainkban a családok helyzetének változása magával hozta a nevelési szemlélet változását is, aminek következtében szülők más-más elvárásokat, igényeket támasztanak az intézményes neveléssel szemben. Nagy odafigyelést és empátiát igényel a bölcsődei szakemberek részéről az együttműködés különböző formáinak biztosítása, különös tekintettel a gyermekek fejlődésével összefüggő kölcsönös információcserére, amely alapvető fontosságú a személyre szóló bölcsődei nevelés-gondozás kialakításában.

A kölcsönös bizalmon alapuló partneri együttműködés feltétele az őszinte, hiteles, személyes hangvételű, de soha nem bizalmaskodó, etikai szempontból megfelelő, az érintettek személyiségi jogait tiszteletben tartó tájékoztatás.

A nyitottság, a bölcsőde szakmai munkájának bemutatása, a szülői szemlélet formálása, partneri kapcsolatok kialakítása elengedhetetlen feltétele a gyermekek egészséges testi, lelki fejlődésének. Természetesen a szülő ismeri legjobban gyermekét, így általa ismerheti meg a bölcsődei szakember a gyermek szokásait, igényeit, szükségleteit. A kisgyermeknevelő pedig olyan szakmai tudással, tapasztalattal rendelkezik a bölcsődés korosztályról, melynek révén segíteni tudja a gyermeket a beilleszkedésben, a fejlődésben, a szülőket pedig a nevelésben (*Grosch, Sebestyén, Takács és Vokony, 2007*).

¹ Kovácsné Bárány Ildikó: Szakmai tájékoztató nap, 2015. február 16, Budapest.

A kutatás céljában és hipotéziseiben megfogalmazódik a bölcsőde családra gyakorolt hatásának és a család bölcsődére gyakorolt hatásának a vizsgálata, ennek alakulását vizsgáltuk a kutatás szakaszában kérdőívek segítségével.

A szülői kérdőív célja a bölcsőde hatásának vizsgálata a családra és a család hatása a bölcsődére a szülők megítélése szerint (ld. 2. sz. melléklet).

A szülői kérdőívek az alábbi kérdésköröket tartalmazták:

- mennyire felelt meg a bölcsőde a család elvárásainak,
- gyermeke viselkedésének mely változásait tulajdonítja a bölcsődének,
- mit vett át a család tudatosan, szándékosan a bölcsődétől,
- mit vett át a bölcsőde a családtól.

A kisgyermeknevelői kérdőív célja a bölcsőde hatásának vizsgálata a családra és a család hatása a bölcsődére a kisgyermeknevelők megítélése szerint (ld. 3. sz. melléklet).

A kisgyermeknevelői kérdőívek az alábbi kérdésköröket tartalmazták:

- mennyire tudott megfelelni a család elvárásainak,
- miben tudta megváltoztatni a gyermek viselkedését,
- véleménye szerint mit vettek át a szülők tudatosan tőle,
- mit vett át a bölcsőde a családtól.

Az egészség szokásrendszer kialakításának gyakorlata a bölcsődében

Az egészségnevelés első intézménye a bölcsőde, célja és feladata a családi nevelést segítve, napközbeni ellátás keretében a gyermekek fizikai és érzelmi biztonságának és jóllétének megteremtésével, feltétel nélküli szeretettel és elfogadással, a gyermekek nemzetiségi-etnikai hovatartozásának tiszteletben tartásával, identitásuk erősítésével, kompetenciájuk figyelembe vételével, tapasztalatszerzési lehetőségek biztosításával, pozitív viselkedési minták nyújtásával elősegíteni harmonikus fejlődésüket.²

A bölcsődék alapvető feladatai közé tartozik az egészségvédelem, az egészséges életmód kialakítása, ami magába foglalja:

- az egészséges és minden szempontból biztonságos környezet kialakítását a harmonikus testi-és lelki fejlődés érdekében;
- az elsődleges szükségletek igény szerinti kielégítését;
- az alapvető kulturhigiénés szokások elsajátítását az önállósodási törekvések támogatásával, a napirenden belül: a tisztálkodást, öltözködést, az étkezést,

² A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai, 2012.

a szobatisztaságra nevelést, pihenést, a szabad levegőn tartózkodást, játékokat és mozgást;

- a családdal szorosan együttműködve az egészségmegőrzést szolgáló helyes szokásformák kialakításának támogatását.

A bölcsőde egészségnevelő tevékenysége a mindennapi nevelő-gondozó munkának alapeleme.

A gyermekek egészséges testi-lelki fejlődéséhez szükséges feltételek biztosítása mellett a helyes kulturhygiénés, és az egészségmegőrzést szolgáló helyes szokásformák kialakulásának az alapja a jó példa, melyet a gyermekek elsősorban a szeretett személy, a szülő, a nevelő utánzásával sajátítanak el.

A bölcsődékben mint a legkisebb és legérzékenyebb korosztály nevelését és gondozását végző intézményekben dolgozó szakemberek felelőssége és feladata, hogy a biztosítsák a gyermekek egészséges testi-lelki fejlődéséhez szükséges körülményeket és feltételeket. Az itt végzett egészségnevelő tevékenység az intézmény jellegéből adódóan elsősorban a gondozott kisgyermekekre irányul, de emellett hatással van a gyermekek családjára is, akiknek ismeretnyújtással, gyakorlati tapasztalatok átadásával, támasszal szolgálhat az egészséges fejlődést biztosító nevelés-gondozás megvalósításában.

Az egzisztenciális problémával küzdő családokban gyakran elterelődhet a figyelem a gyermek egészséges neveléséről, fejlődéséről, így még nagyobb jelentőséggel bírnak a bölcsődék és az itt dolgozó szakemberek egészségnevelésre irányuló törekvései.

A kisgyermek nevelése, gondozása, testi szükségleteinek kielégítése, biztonságérzetének, harmonikus érzelmi állapotának biztosítása meghatározott szakmai elvek alapján történik. A tudatosan megtervezett napirend, az egészséges, kulturált étkezés, a gondozásba épített nevelés, a higiénés szokások elsajátítása, az önállósági törekvéseket támogató kisgyermeknevelői magatartás olyan viselkedési formák kialakítását segíti, amelyek az egészségének megőrzését szolgálják.

A személyi feltételek, a „saját kisgyermeknevelő” rendszer lehetővé teszi, hogy több odafigyelés jusson minden gyermekre. A kisgyermeknevelő és a gyermek között kialakuló szeretetteljes kapcsolat, a kiváró magatartás, az egyéni igények figyelembe vétele elősegíti, hogy a kisgyermek aktív részese legyen az gondozásnak, önállósági törekvései egyre sikeresebbek legyenek, a segítő támogatás mellett lépésről lépésre sajátítsa el a személyi higiénével kapcsolatos szokásokat, az öltözködést, az étkezési műveleteket.

A bölcsődében a gyermekek egészségnevelése élettani sajátosságaik miatt speciális feladatot jelent. A csecsemők esetében a gondozás, nevelési tevékenység rendszeressége alakítja a személyiségüket.

A típegőknél az életkori sajátosságukból adódóan elsősorban utánzással alakul ki a helyes cselekvés, viselkedés, magatartásforma, a példamutatás jelentősége a legfontosabb tényező. A példamutatás mellett türelemmel és következetességgel érhetjük el, hogy igényessé váljon saját maga, ruházata és környezete megóvásában. Szükségletévé váljon a testmozgás, a friss levegőn tartózkodás, mely biztosítja számára az önfeledt játék, a nyugodt pihenés, alvás lehetőségét.

A nagycsoportban a gyakorlásra tevődik át a hangsúly, az önállósodás során gyakoribbá válnak az elvárt cselekvések, viselkedési formák, melyek sikerélményt jelentenek a gyermekek számára. Így dicsérrettel megerősítve, a támogató, a próbálkozásokat engedő nevelői légkörben eljutnak az öntevékeny cselekvésig, nő a kudarcűrő képességük, hiszen megtapasztalják, hogy velük kapcsolatos eseményekbe nekik is beleszólásuk van, nem csak passzív szemlélői azoknak (*Bimbó*, 2004).

A kisgyermeknevelő türelmes, következetes magatartása példát nyújt a gyermekek számára az indulatok, az érzelmek kezelésében. A közösségi nevelés lehetőséget nyújt a kapcsolatteremtésre, az együttjátszás, az egymáshoz való alkalmazkodás gyakorlására. Az itt szerzett tapasztalatok megkönnyítik számukra a társak, a közösségi életforma elfogadását. A kisgyermeknevelőnek ebben a folyamatban nem az irányítás a szerepe, hanem, hogy megteremtse a feltételeket, támogassa és segítse a gyermekek kapcsolatteremtési törekvéseit.³

A napirend

A napirend, a gyermek napjának tudatos megszervezése, fokozza a biztonságérzetét, segíti önállósodási törekvéseit, tájékozódását a napi eseményekben. A rendszeres életmód fejleszti a rend iránti érzéket, segíti a jó szokások kialakulását, így belső szükségletté válva kedvezően hat a gyermek későbbi életmódjára.

A jól szervezett, folyamatos és rugalmas napirend keretein belül az egymást követő események: a pelenkázás, mosakodás, étkezés, alvás idejének megfelelő beosztása megteremtik a gyermek biztonságérzetét, biztosítják jó közérzetét és egyben kiiktatják a felesleges várakozási időt. A napirenden belül az egyes gyermek igényeit úgy kell kielégíteni, hogy közben a csoport életében is jól átlátható rendszer legyen, amely segíti, a gyermekek tájékozódását és egyben a csoport belső nyugalmát is biztosítja.⁴

A jó napirend lehetőséget biztosít a szükségletek egyéni módon történő kielégítésére, az aktív tevékenység és pihenés harmonikus egyensúlyára, megkönnyíti a gyermek időbeli tájékozódását, lehetővé teszi a rendszeresen ismétlődő egymáshoz kapcsolódó események „előrelátását”, így megalapozza és fokozza a gyermek biztonságérzetét.

³ A bölcsődék tevékenysége, célkitűzései az „Egészségesebb nemzetért” program keretében, 1994.

⁴ Folyamatos napirend a bölcsődében, 3. sz. módszertani levél, 1982.

A bölcsődei csoportok napirendje az év folyamán módosul. Ezt a gyermekek életkora, fejlődése, szükségleteik változása megköveteli. Az évszakok és az azokhoz kapcsolódó eltérő körülmények, tennivalók is változtatást igényelnek a napirendben. Minden gondozási egység, ezen belül minden csoport napirendjét külön kell összeállítani és ehhez szabottan kell az egyes kisgyermeknevelők munkarendjét is igazítani.

A folyamatos napirend a napi eseményeket naponta ismétlődő ritmusba rendezi. Mindennek megvan a maga ideje, rendje, helye, aránya. Ennek a jó egyensúlynak, ritmusnak minden életkorban egészségvédő jelentősége van.

A bölcsődei ellátásban jól összeállított napirend erősíti a gyermekben a bizalom, az önbizalom megtapasztalását, segíti a gyermek autonómiájának kibontakozását. Rendet teremt az idődimenziójában a gyermek számára, áttekintheti általa az egymást követő események sorát. A gyermek kiismeri magát az időben (*Lajtai, 2011; Bimbó, 2004*).

Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a családi és bölcsődei nevelés-gondozás összhangja megvalósuljon. A napirend kialakítása a családra ható nevelésnek is fontos része. A rendszeres életmód kialakítja a gyermekben a rend iránti elvárást, segíti a jó szokások kialakulását, ami belső szükségletté válva kedvezően befolyásolja a későbbi életmódját.

A napirend kialakításának további feltételei a személyi állandóság (saját kisgyermeknevelő rendszer), a tárgyi feltételek, a jó munkaszervezés, a kisegítő személyzet összehangolt munkája, a gyermekek otthoni életének, életritmusának lehetőség szerinti figyelembe vétele.⁵

Vizsgálatunkban a szülők 45%-a nyilatkozta azt, hogy ők a családban már a bölcsődébe kerülés előtt is a bölcsődei nevelési elvek szerint alakították ki gyermekük rendszeres napirendjét. A kisgyermeknevelők szerint ez az arány reális önértékelést tükröz, a valóságban ők is ezt az arányt tapasztalták.

Érdemes megvizsgálni, hogy a bölcsődei jó gyakorlat milyen hatással volt a családok életére. A szülők szerint a családok 32%-ánál sikerült a bölcsődének jó mintával, ötlettel, megerősítéssel pozitívan befolyásolni a gyermekek napirendjének helyes kialakítását. A kisgyermeknevelők szerint ez az arány csak 26%. A szülők vélekedése szerint a családok 10%-ában nem sikerült átvenni a bölcsődei jó gyakorlatot. A kisgyermeknevelők ennél sikeresebbnek tartják munkájukat, befolyásukat a szülőkre, véleményük szerint ez az arány csak 7,7%.

Vizsgálatunkban a napirendet illetően a szülők és a kisgyermeknevelők válaszai alapján 43%, illetve 46%-ban a bölcsőde megfelel a szülők elvárásainak abban a tekintetben, hogy a bölcsődei napirend igazodik a gyermekek napirendjéhez. A szülők 16%-ának nem voltak ilyen elvárásai (*1. és 2. táblázat*).

⁵ A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai, 2012.

A szülők a bölcsődei nevelés-gondozásra vonatkozó elvárásai	A szülő elégedetlen elvárása teljesülésével (kategória: 1, 2, 3)	A szülő teljes mértékben elégedett elvárása teljesítésével (kategória:7)	A szülőnek nem volt ilyen elvárása
A bölcsődei napirend igazodjon gyermekem napirendjéhez	29 17%	781 46,4%	264 15,7%
A házirend rugalmas legyen	49 2%	592 35,2%	322 19,1%
Gyermekek ízlésének megfelelő étrend	95 5,6%	510 30,3%	257 15,3%
Orvosi ellátás biztosítása szükség esetén	63 3,7%	800 47,5%	182 10,8%
Tiszta, ízlésesen berendezett csoportszoba	5 0,3%	1175 69,8%	5 0,3%
Tiszta, hangulatosan kialakított udvar	27 1,6%	1016 60,3%	4 0,2%
Rendszeres szabad levegőn tartózkodás, udvari játék	30 1,8%	1034 61,4%	37 2,2%
Rendszeres kint alvás	160 9,5%	289 17,2%	772 45,8%

1. táblázat. A szülők elégedettsége a bölcsődei nevelés-gondozásra vonatkozó elvárásaik teljesülésével (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

A szülők a bölcsődei nevelés-gondozásra vonatkozó elvárásai	A kisgyermeknevelő szerint nem felelt meg a családok elvárásának (kategória: 1, 2, 3)	A kisgyermeknevelő szerint teljes mértékben megfelelt a családok elvárásának (kategória:7)	A kisgyermeknevelő szerint a családnak nem volt ilyen elvárása
A bölcsődei napirend igazodjon a gyermek napirendjéhez	60 3,6%	647 38,4%	282 16,7%
A házirend rugalmas legyen	62 3,7%	720 42,8%	232 13,8%
A gyermek ízlésének megfelelő étrend	126 7,5%	490 29,1%	262 15,6%
Orvosi ellátás biztosítása szükség esetén	102 6,1%	793 47,1%	207 12,3%
Tiszta, ízlésesen berendezett csoportszoba	15 0,9%	1198 71,1%	16 1,0%
Tiszta, hangulatosan kialakított udvar	49 2,9%	933 55,4%	16 1,0%
Legyen lehetőség a rendszeres szabad levegőn tartózkodásra, udvari játéokra	6 0,4%	1243 73,8%	25 1,5%
Rendszeres kint alvás	154 9,1%	299 13,6%	987 58,6%

2. táblázat. A család elégedettsége a bölcsődei nevelés-gondozásra vonatkozó elvárásaik teljesülésével – a kisgyermeknevelők szerint (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

Kutatásunkban a szülők jelentős szerepet tulajdonítanak ebben a bölcsődének, válaszaik alapján a rendszeresebb napirend meglétében a gyermekek 32%-ánál játszik szerepet a bölcsőde hatása. Mintánk adatainak értelmezésekor azonban figyelembe kell venni, hogy a kutatás első fázisában, a bölcsődei beszoktatás idején, az anyák 41%-a nyilatkozta azt, hogy nem kért tanácsot a napirend kialakításában (3. és 4. táblázat).

Átvett elemek	Sok ötlet, megerősítés	Csak bizonyos elemek átvétele	Próbálta, de nem sikerült	Már korábban is így csinálta
Rendszeresebb napirend	178 10,6%	267 15,9%	130 7,7%	802 47,6%
Ragaszkodás az ebéd utáni alváshoz, pihenés- hez	155 9,2%	105 6,2%	163 9,7%	956 56,8%
Több főzeléket, zöldségfélét, egészségesebb ételeket kínálnak otthon	138 8,2%	282 16,7%	236 14,0%	710 42,2%
A bölcsődében megszeretett ételek elké- szítése otthon	213 12,6%	439 26,1%	233 13,8%	458 27,2%
Az önállósodását jobban támogatják	455 26,4%	364 21,6%	105 6,2%	458 27,2%
A szobatisztaságra neve- léshez kapott javaslatok elfogadása	457 27,1%	240 14,35	110 6,5%	542 32,2%

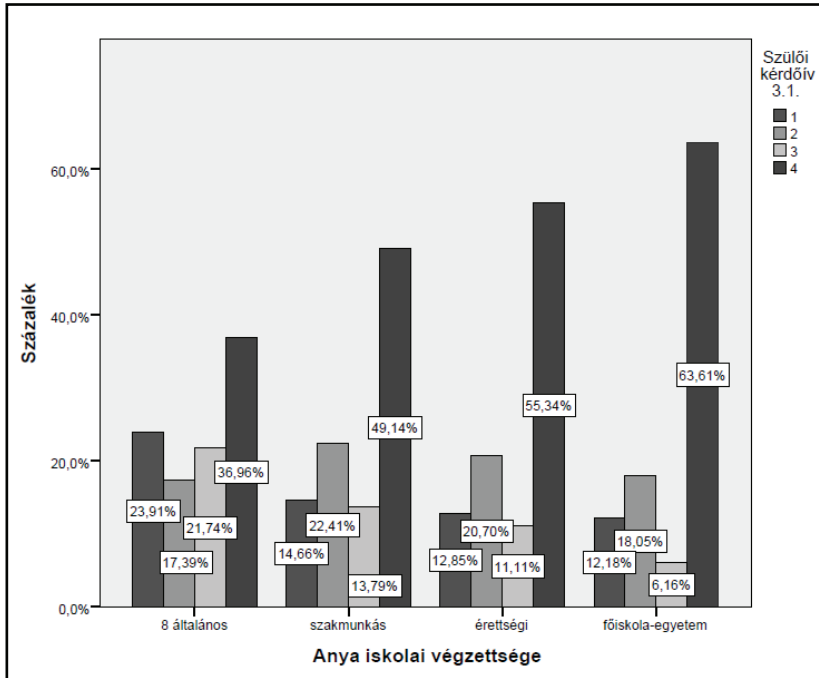
3. táblázat. A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre a szülők válaszai alapján (abszolút és relatív gyakoriság, $N = 1684$)

Átvett elemek	Sok ötletet, megerősítést adtam	Csak bizonyos elemekre adtam mintát	Próbáltam befolyásolni a családi nevelési gyakorlatot, de nem sikerült	Már a bölcsődébe kerülés előtt is jó gyakorlatot folytatott a szülő
Rendszeresebb napi-rend	243 14,4%	320 18,0%	189 11,2%	761 45,2%
Ragaszkodás az ebéd utáni alváshoz, pihenéshez	163 9,7%	176 10,5%	163 9,7%	1009 59,9%
Több főzeléket, zöldségfélét, egészségesebb ételeket kínálnak otthon	190 11,3%	292 17,3%	288 17,1%	728 43,2%
A bölcsődében megszeretett ételek elkészítése otthon	267 15,9%	469 27,9%	281 16,7%	442 26,2%
Az önállósodását jobban támogatják	388 23,0%	284 16,9%	160 9,5%	671 39,8%
A szobatisztaságra neveléshez kapott javaslatok elfogadása	477 28,3%	266 15,8%	136 8,1%	617 36,6%

4. táblázat. A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre a kisgyermeknevelők válaszai alapján (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

A gyermek napirendjének kialakításában a bölcsődei nevelés hatását érdemes a társadalmi csoportok szerint is elemezni. Az anyák iskolai végzettségét vizsgálva a 8 osztályt végzettek körében volt a legmagasabb (23,9%) azok aránya, akik úgy vélekedtek, hogy sok ötletet, mintát, megerősítést kaptak a bölcsődétől. Ez az arány a többi társadalmi csoport esetében nem érte el a 15%-ot (2. ábra).

A szülők 80%-a elvárja a bölcsődétől, hogy a házirend rugalmas legyen. A szülők 35%-a maradéktalanul elégedett a bölcsőde rugalmasságával, 2%-a elégedetlen az elvárása teljesülésével. A szülők közel 20 %-a nyilatkozta azt, hogy nem támaszt ilyen igényt a bölcsőde felé.

2. ábra. A bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából milyen elemeket vett át tudatosan a család? Rendszeres napirend. A szülői kérdőív válaszainak megoszlása az anyák iskolai végzettsége szerint

Jelmagyarázat (2. ábra):

1. A bölcsődei nevelésből kaptam az ötletet, megerősítést.
2. Csak bizonyos elemeket vettem át.
3. Próbáltam, de nem sikerült megvalósítanom.
4. Nem tartottam fontosnak a változtatást, korábban is így csináltam.

Más összefüggésben a szülők 20%-a úgy értékeli, hogy a bölcsőde igazodott a családi neveléshez a tekintetben, hogy az első időben igazodtak az otthoni napirendhez, majd fokozatosan változtattak a gyermek napirendjén. A kisgyermeknevelők magasabb arányban, 26%-ban nyilatkozták azt, hogy igazodni tudtak a családok otthoni napirendjéhez és később változtattak a gyermek napirendjén (5. táblázat).

A szülők 57,7%-a vélekedett úgy, hogy a nyitvatartási időn belül a bölcsőde rugalmas abban, hogy mikor viszik, hozzák a gyermeket a bölcsődébe. Ezek a számok azt jelzik, hogy a szülők több mint fele elégedett a bölcsőde ez irányú szolgáltatásával. A kisgyermeknevelők 73,6%-a nyilatkozta azt, hogy rugalmasak a tekintetben, hogy mikor hozza/viszi a szülő a gyermekét a bölcsődébe (5. táblázat).

A testi jóllét, fiziológiai, biológiai szükségletek kielégítése

Táplálkozás

A gyermek kiegyensúlyozott testi fejlődésének alapvető feltétele, az élettani igényét minden tekintetben kielégítő egészséges táplálék biztosítása. A legtöbb probléma mégis az étkezéssel kapcsolatban merül fel a bölcsődében.

A kisgyermekes családok nagyon sok bizonytalansággal és kétséggel küzdenek, ha gyermekeik táplálkozásáról, étkezési szokásairól van szó. Gyakran az étkezéssel kapcsolatos gondok háttérben az anya-gyermek kapcsolat problémái, vagy a nem megfelelő nevelési módszerek állnak. A szülők végső megoldásként kifejezetten a bölcsődétől várják gyermekük étkezési gondjainak megoldását.

A kisgyermekek táplálásának legújabb alapelvei

A bölcsődei ételmezés célja a gyermeknek az étkezési időben – életkori sajátosságait figyelembe véve – elegendő mennyiségű, minőségileg helyes összetételű táplálékkal való ellátása. A bölcsődei étkeztetés esetén az előírt napi energiaszükséglet 75%-át kell biztosítani, napi két fő- és két kísétkézéssel.

A bölcsődei étkezés esetén a naponta egy főre jutó élelmiszereket, ételcsoportokat a 2011. augusztus 1-jén az Országos Tisztifőorvosi Hivatal kiadott ajánlása⁶, valamint a 37/2014. (IV. 30) EMMI rendelet szerint kell biztosítani. A módosított 37/2014. (IV.30.) EMMI rendelet előírásait 2015. szeptember 1-jétől kell alkalmazni.

A bölcsődei ételmezésben minden főétkezésnek (reggeli, ebéd) és az egyik kísétkézésnek komplettnek kell lennie, azaz tartalmaznia kell valamilyen állati eredetű fehérjét. Halat 10 nap alatt legalább egyszer biztosítani kell valamilyen formában, a százkamentességről gondoskodni kell.

Az ajánlás alapján 10 ételmezési nap átlagában a napi összes energiamennyiség legfeljebb 35%-a származhat zsírból a bölcsődei étkezésben. A főzésnél, sütésnél használt zsírok mellett az élelmiszerek rejtett zsírtartalmát is figyelembe kell venni a nyersanyagok kiválasztásánál. Az alapanyagokról az előkészítés során a látható zsiradékot el kell távolítani. Kerülni kell azokat az ételkészítési eljárásokat, amelyek növelik az ételek zsírtartalmát, csak ritkán ajánlott a zsiradékban való sütés. Váltogatni kell a főzés, sütés, párolás műveletét.

Az ajánlás szerint tíz ételmezési nap átlagában a hozzáadott cukortartalom a napi energiamennyiség legfeljebb 8%-át érheti el.

⁶ A rendszeres étkezést biztosító szervezett ételmezési ellátásra vonatkozó táplálkozás egészségügyi ajánlás közétkeztetők számára.

Az ajánlás kiemelt hangsúlyt fektet a magas sótartalmú élelmiszerek felhasználásának csökkentésére. A naponta ajánlott sómennyiség legfeljebb 1,5 g. Az ételkészítésnél a friss és szárított fűszernövények változatos felhasználásával lehet ellensúlyozni a konyhasófogyasztást.

A bölcsődére vonatkozó közétkeztetési rendelet szerint a tíz ételmezési nap alatt, egy főre összesen négy liter tejet vagy ezzel megegyező mennyiségű, kalciumtartalmú tejterméket kell biztosítani.

A bölcsődei étkeztetésben naponta kell biztosítani legalább három adag gyümölcsöt vagy zöldséget (a burgonya nem tartozik ebbe a kategóriába), ezekből legalább egy adagot nyers formában kell kínálni.

A gabonaalapú élelmiszerből, a jogszabály szerint, naponta két adagot kell biztosítani, melyből kétnaponta egy adagnak teljes kiőrlésűnek kell lenni.

Gyümölcs- vagy zöldséglé a 10 ételmezési nap alatt legfeljebb három alkalommal adható⁷.

A jogszabályban foglaltak szerint kerülendő az 50% alatti gyümölcstartalmú, illetve hozzáadott cukrot tartalmazó levek, szénsavas vagy cukrozott üdítő italok, szörpök.

A rendeletben foglaltak szerint hároméves kor alatti korcsoportnak édesítőszer, a diétás étkezést igénylő szénhidrát-anyagcserezavarban szenvedők kivételével, nem adható.

A jogszabály rögzíti azokat a szabályokat, amelyeket az étrendtervezés során figyelembe kell venni (*Henter és mtsai.*, 2013).

A gyermekek életkori sajátosságaiból adódóan az étkezéseknek kis tömegű, de nagy tápértékű ételekből kell állniuk a bölcsődében, ez indokolja, hogy leves az előírásnak megfelelően 10 naponta egyszer szerepelhet az étlapon. A levesnek minden esetben húsos, zöldséges, tartalmaz levesnek kell lenni, ezután második fogásként olyan tésztafélét javasolt adni, ami legalább 1/3 rész gyümölcsöt vagy tejet, tejterméket tartalmaz. Kifőtt tészta csak köretként, húsos vagy zöldséges ragu mellé tervezhető (*Vargáné*, 2015).

Az étkezéssel kapcsolatos szokások kialakulása

A csecsemő- és kisgyermekkorban kialakult és mintaként rögzült táplálkozási szokásoknak egész életre szóló, ízlésformáló szerepük van, és ezeken a későbbiek folyamán nehéz változtatni. Számos úgynevezett civilizációs betegség megelőzhető lenne a helyes életmóddal, illetve a helytelen táplálkozási szokások megváltoztatásával.

⁷ 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet, 6. melléklete szerint, a 2014. december 29. módosítás szerint (Magyar Közlöny 185. száma) gyümölcs-, zöldséglé, 10 ételmezési nap alatt legfeljebb 6 alkalommal adható bölcsődei étkeztetés esetén. A módosítás 2015. szeptember 1-től lép életbe.

A helyesen összeállított étrend biztosításán kívül fontos, hogy a kisgyermek örömmel, jó étvágygal fogyassza el az ételt, illetve az, hogy elegendő idő álljon rendelkezésére. A táplálkozáshoz kapcsolódó reflexek, más feltételes reflexhez hasonlóan nagyrészt gyermekkorban alakulnak ki. E reflexek kialakulásában nemcsak az étel íze, színe, illata játszanak szerepet, hanem az étkezés körülményei is. Kevesen gondolnak arra, hogy egy étkezéssel kapcsolatos kellemes vagy kellemetlen élmény akár egész életre szóló nyomot hagy a gyermekben.

Az étkezést nem szabad a fegyelmezés eszközeként alkalmazni, hiszen ezek a nevelési hibák vezetnek gyakran a rossz evéshez, válogatáshoz vagy falánksághoz. Az étkezési szokások kialakulásában is fontos a példamutatás. Az étkezés előtti kézmosást, a szalvétahasználatot is kisgyermekkorban kell elsajátítani, a felnőtt minta ebben is elengedhetetlen. A tiszta, terített asztal, az étvágygerjesztően tálalt étel, a nyugodt, kulturált étkezés is része és alapja az egészséges szokásrendszer kialakításának (Vargáné, 2015).

A korszerű ételmezési szempontok alkalmazása, a kulturált étkeztetés körülményeinek megteremtése, az egyéni szükséglet és önállósodási törekvések figyelembe vétele biztosítja az étkezés örömet, a jó étvágyat, a helyes étkezési szokások kialakulását.

Évről évre növekszik azoknak a kisgyermeknek a száma, akik speciális diétás étkezésre szorulnak. A bölcsődében minden, szakorvos által igazolt diétás étkezést igénylő gyermek számára az állapotának megfelelő diétás étrendet kell biztosítani.

A kutatások adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a gyermek ízlésének megfelelő étrend a kisgyermeknevelők és a szülők szerint is egyaránt, csak 16%-ban NEM volt elvárás. A szülők többsége (84%-a) ellenben elvárja, hogy gyermekük ízlésének megfelelő étel kerüljön az asztalra. Az elvártak körében a kisgyermeknevelők szerint 29%-ban, a szülők véleménye szerint 30%-ban ez az elvárás tökéletesen megvalósult. Örömmel nyugtázzhatjuk, hogy a szülők értékelik a bölcsődékben folyó rendkívül megalapozott, komoly szakmai munkát a gyermekek ételmezését tekintve. A szülők mindössze 5,6%-a elégedetlen a gyermeke ízlésének megfelelő étrenddel szemben támasztott elvárásai teljesülésével, a kisgyermeknevelők szerint 7,5%-ban nem felelt meg a család elvárásainak az étrend (1. és 2. táblázat).

A szülői és kisgyermeknevelői vélemények tehát nagyságrendileg összecsengenek. Nem véletlen, mert az étkezés az egyik olyan fontos téma, ami szinte minden nap előkerül a szülő és kisgyermeknevelő kommunikációjában.

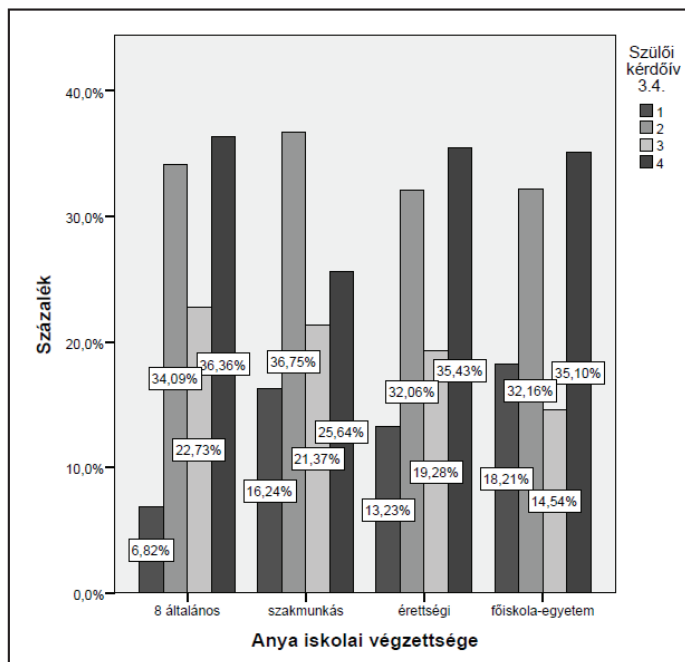
Egy másik kérdéskör kapcsán is felmerült a gyermek ízlésének figyelembe vétele az étkezések során. Ebben a kérdéskörben, hogy „miben igazodik a bölcsőde a családi neveléshez”, a szülők 22,4%-a vélekedett úgy, hogy az étkezések során igyekeznek figyelembe venni a gyermekek ízlését, a kisgyermeknevelők szerint ez az állítás 37,7%-ban valósult meg (5. táblázat).

Vizsgálati mintánkban a szülők véleménye szerint a gyermekek 33%-ánál nem történt változás a változatosabb ételek fogyasztása terén. A kisgyermeknevelők

ellenben úgy vélik, hogy csak a gyermekek 18%-ánál nem tudtak változatosabb étkezést biztosítani, a többi gyermek esetében sikerült biztosítani az otthoni gyakorlathoz képest változatosabb étrendet. Tehát a bölcsőde által biztosított változatosabb étkezést a kisgyermeknevelők pozitívabban értékelték, mint a szülők.

Úgy tűnik, hogy a gyermekek által megszeretett ételek elkészítése otthon a családok harmadánál már a bölcsődébe kerülés előtt is megvalósult. A megelégedettséget tükrözik az alábbi adatok, miszerint a családok további harmadánál a bölcsődében kapott jó ötletek, látott jó minták segítettek a szülőt, hogy tudatosabban átvegyék ezeket a mintákat, jó példákat és beépítsék azokat a mindennapi otthoni gyakorlatba (3. és 4. táblázat).

Az egyes társadalmi csoportok szerinti megoszlást is érdemes elemezni ebben a vonatkozásban. A leghatásosabb bölcsődei nevelés e tekintetben, 18%-ban a felsőfokú végzettségűek körében teljesült. A „bizonyos ötletek átvétele” kategória gyakorisága minden csoportban meghaladta a 32%-ot. A 8 osztályt végzettségűek körében jelezte az anyák több mint 36%-a, hogy „kipróbálta, de nem sikerült megvalósítania ezt a törekvést”. Ez az arány a szakmunkás végzettségű anyák esetében 21%, a középfokú végzettségűek körében 19%, a felsőfokú iskolai végzettségű anyáknál 15% (3. ábra).

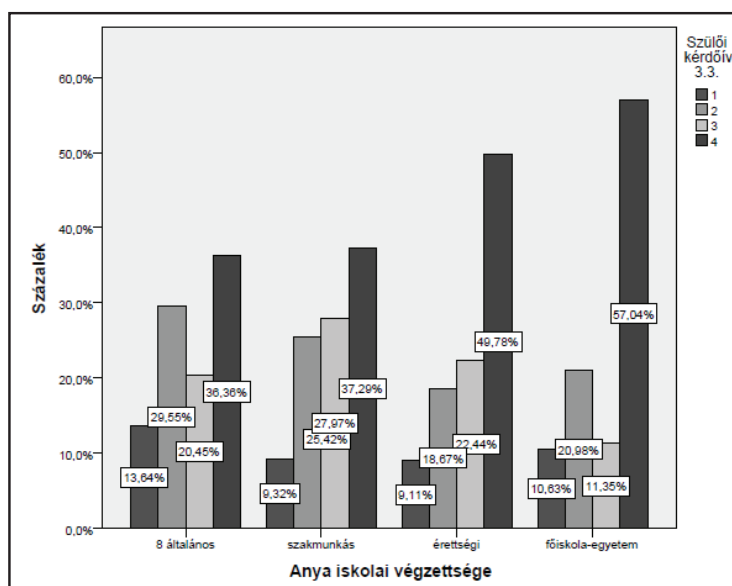

3. ábra. A bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából milyen elemeket vett át tudatosan a család? A bölcsődében megszeretett ételek elkészítése otthon. A szülői kérdőív válaszainak megoszlása az anyák iskolai végzettsége szerint

Jelmagyarázat:

1. A bölcsődei nevelésből kaptam az ötletet, megerősítést.
2. Csak bizonyos elemeket vettem át.
3. Próbáltam, de nem sikerült megvalósítanom.
4. Nem tartottam fontosnak a változtatást, korábban is így csináltam.

Elégedetten állapíthatjuk meg, hogy a több főzelék, zöldségféle, egészségesebb ételek kínálása otthon, a családok közel felénél (43%) jó gyakorlat volt már a bölcsődébe lépés előtt is. A különböző iskolai végzettségű társadalmi csoportok között vizsgálva ellenben megállapítható, hogy a minta átlagának tekinthető 43% a 8 osztályt végzetek körében 36%, a szakmunkás végzettségűek esetében 37%, középfokú végzettségű anyáknál 50% és a minta közel felét kitevő felsőfokú végzettségűek esetében 57% (4. ábra).

4. ábra. A bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából milyen elemeket vett át tudatosan a család? Több főzeléket, zöldségfélét, egészségesebb ételeket kínállok otthon. A szülői kérdőív válaszainak megoszlása az anyák iskolai végzettsége szerint

Jelmagyarázat:

1. A bölcsődei nevelésből kaptam az ötletet, megerősítést.
2. Csak bizonyos elemeket vettem át.
3. Próbáltam, de nem sikerült megvalósítanom.
4. Nem tartottam fontosnak a változtatást, korábban is így csináltam.

A kisgyermeknevelők megítélése szerint 17%-ban nem sikerült befolyásolni a családokat az egészségesebb ételek, több főzelék, zöldségféle kínálása tekintetében. Ebben a vizsgált kérdésben is számottevő a társadalmi csoportok közötti különbség az előzőekben tárgyaltakhoz hasonló mértékben.

A kisgyermeknevelő egészségmegőrzésre irányuló lépései akkor lehetnek eredményesek, ha család elfogadja az intézmény nevelési- gondozási elveit. A szülőkre ható egészségnevelő tevékenység során tehát fontos, hogy a szülők is aktív részesei lehessenek gyermekük egészséges életmódra nevelésének, ezzel hatékonyan segíthetik a kisgyermeknevelő ilyen irányú törekvéseit. Erről a témáról a kisgyermeknevelő egészségfejlesztő munkája című részben olvashatunk.

A gyermek komfortszükséglete, személyi higiéniéje

A környezeti és személyi higiéne kialakítása hosszú folyamat. A kisgyermekkorban rögződött szabályok készséggé, szokássá válnak, s még felnőtt korban is alapját képezik az egészségkultúrának.

A szokások nagy része megkönnyíti a mindennapi életünket. Ismétlődés hatására alakulnak ki, a sokszor megismételt cselekvéssorok automatikussá válnak. A szokások nagyon könnyen kialakulnak, de igen nehezen módosíthatók vagy szüntethetők meg.

A szokások kialakítása már újszülött korban megkezdődik. A gondozás minden mozzanata hatással van a gyermek egészséges testi-lelki és szociális fejlődésére, jóllétére. A gondozás közbeni rendszeresség biztosítja a gyermek számára az elegendő időt a szokások gyakorlására és beépítésére. A megfelelő bánásmód, az érzelmi biztonság, a felnőttel való jó együttműködés előfeltétele a helyes szokások kialakulásának.

A második életévtől a modellkövetés válik a szokások kialakításának fő mozgatórugójává. Az új viselkedési formákat mások megfigyelése és utánzása által tanulja meg a kisgyermek. A gyermek azt a személyt utánozza, akit önként mintául választ, és ennek legfőbb indítéka a szeretet. E folyamatban fontos a megerősítés. A nevelő viselkedésének azokat az elemeket kell tartalmaznia, amelyeket a gyermektől is elvár és jutalmaz nála.

A gyermek mindennapi életében, főként játék során igyekszik a szeretett felnőtt-höz hasonlítani, utánozni a mozdulatait, szavait, viselkedését. A gondozási műveletek során a felnőtt mozdulatai, szavai rögzülnek és a gyermek játékában később megfigyelhetőek, a mozdulatok lehetnek sürgetőek, tiltóak, vagy elfogadóak, megengedők, attól függően, hogy mit tapasztalt. Lényeges a szokáskialakítás során, hogy elvárásaink reálisak legyenek, ne haladják meg a kisgyermek fejlettségét, teherbírását.

A kisgyermekkor a legfogékonyabb időszak az „egészségkultúra” kialakítására, ebben a korban a leghatékonyabbak az egészségfejlesztő hatások. A bölcsődébe kerülő gyermekek a családból már kialakult szokásokkal, napirenddel – vagy néha éppen

napirend nélkül – érkeznek. A családból hozott táplálkozási szokások, viselkedési normák számos esetben nem segítik a bölcsőde egészséges életmódra való törekvéseit. A családból hozott jó szokások, nevelési módszerek hangsúlyozásával és tiszteletben tartásával, a családdal együttműködve, türelemmel, empátiával és elfogadással kell törekedni a kedvezőtlen szokások megváltoztatására.

A bölcsődei napirend az étkezések köré szerveződik, így lehetőség nyílik a különböző helyzetek (mosdóhasználat, öltözés, játék) többszöri ismétlődésére, a folyamatos tanulásra, gyakorlásra. Nagyon fontos a nevelő személyes példamutatása, mintája, és a folyamatos szemkontaktus.

A műveletek gyakoroltatásával egészséges szokásrendszer kialakítására nevelik a gyermekeket. A bölcsődei egészségnevelés egyik alapfeladata, hogy a gyermek fokozatos próbálkozásainak támogatásával a bölcsődéskor végére kialakulhasson az önállóság igénye a személyi higiéné, az ápoltság és a szükségleteik kielégítésére vonatkozóan.

Az öltözködés művelését is meg kell kedveltetni, hogy a gyermek számára kellemes élménnyé váljon. A gyermek először csak figyelemmel kíséri a mozdulatokat, melyeket mindig magyarázattal, érintéssel kapcsolnak össze. Később képességeihez mérten már egy-egy mozdulattal a gyermek is bekapcsolódik az öltözésbe, és ahogy halad előre a tanulásban, úgy cserélődnek fel a szerepek (*Bimbó, 2004*).

Az egészséges szokásrendszer kialakításának folyamatában a különböző helyzetek, tevékenységek fejlesztően hatnak a gyermekre. Az öltözés folyamatos figyelmet és együttműködést igényelő cselekvéssor. Öltöztetés közben gyarapodik ismeretköre, segít a testkép kialakulásában, mozdulatok elsajátításában, szem-kéz koordinációban, markolásban, húzó-toló mozdulatokban, egyensúly megtartásában, két kéz használatában. Az öltözködés mozdulatait gyakorolja babán is játék közben (*Majoros és mtsai., 2011*).

Mosdóban a kettős kéz használat, hideg-meleg érzékelése, odafigyelés, szem-kéz koordináció történik. Alakul testsémájuk a tükör előtti fésülködéssel. A testápolás, öltözködés, személyi higiéné gyakorlására elegendő időt biztosít a kisgyermeknevelő. Magyaráz, ösztönöz, segít annak érdekében, hogy minden gyermek a saját idegrendszeri érettségének megfelelő tempóban haladhasson az önállóság területén.

A bölcsődei primer prevenció egyik alapfeladata a vitamin- és ásványianyag-profilaxis mellett a gyermekgyógyászati prevenció. A felnőtt felelőssége a tejfogak tisztítása, ápolása. Ahogy az első tejfog megjelenik, el lehet kezdeni a tisztítást. A szokáskialakítás céljából a bölcsődei gyermekcsoportokban kétéves korban kell elkezdeni a szájöblítés bevezetését, ennek folytatásaként néhány hónapos gyakorlás után a fogkrém nélküli, majd az óvodába történő átmenet idején a borsónyi fluoridos gyermekfogkrémmel végzett fogmosást. Hároméves kortól kezdve lehetőleg fél évenként kerüljön sor a gyermek fogorvosi ellenőrzésére (*Pintér, 2006*).

Mintánkban a gyermekek életében, viselkedésében bekövetkezett változások közül azokat vizsgáltuk, melyeket a bölcsődei nevelésnek, gondozásnak, a saját nevelő-gondozó munkájának tulajdonít a kisgyermeknevelő, és bölcsődei hatásként ítél meg, minősít a szülő.

A változások megítélését a gondozásra vonatkozóan az alábbi hét kérdéskörre vizsgáltuk, önállóbb lett az étkezésben, önállóbb lett az öltözködésben, önállóbb lett a tisztálkodásban, fejlődött a szobatisztaság terén, rendszeresebb lett a napirendje, változatosabban étkezik, minden nap alszik ebéd után.

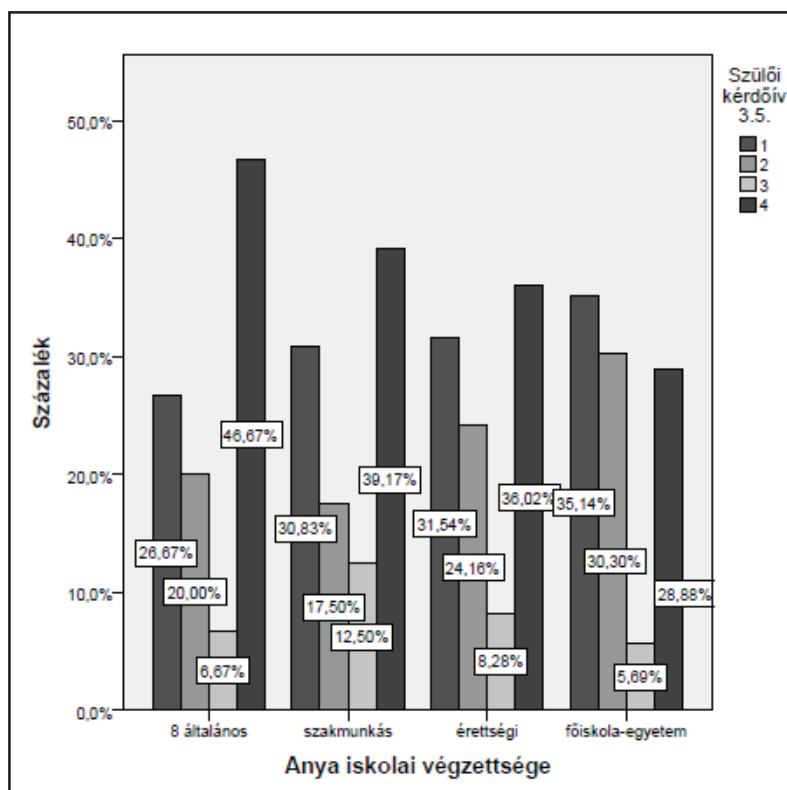
A változásokat hétfokú skálán értékelték a szülők és a kisgyermeknevelők, miszerint 0, ha nincs változás és ettől pozitív és negatív irányú eltéréseket, 3-3 fokozatban különböztethettek meg.

Az önállósodást tekintve a legpozitívabb változást a kisgyermeknevelők és a szülők egyaránt az étkezés, öltözködés, tisztálkodás és a szobatisztaság terén jelezték. A legpozitívabb változást jelentő kategória a kisgyermeknevelők felénél, a szülők 45-50%-ában szerepelt ezekben a változóknak.

A szobatisztaság tekintetében a változás megítélésében a szülők és a kisgyermeknevelők hasonlóan vélekednek. A szülők negyede sok ötletet, megerősítést kapott és vett át a bölcsődei nevelés gyakorlatából. A szülők szerint a családok harmada jó gyakorlatot követett ezen a területen, csak 6-8%-ban nem sikerült befolyásolni a családi nevelést, gondozást a szobatisztaságra nevelés terén (3. és 4. táblázat).

Mintánkban a szülők 26%-a pozitívnak ítéli meg a bölcsődei nevelésből kapott ötleteket, megerősítést az önállóságra nevelés területén. 27%-a a szülőknek úgy véli, hogy már korábban is helyesen cselekedett. A kisgyermeknevelők pozitívabbra értékelik a szülők ez irányú törekvéseit. Véleményük szerint a szülők közel 40%-a helyesen, jól támogatja gyermeke önállósodási törekvéseit (3. és 4. táblázat).

Az önállósodás tekintetében érdemes a társadalmi különbségeket is figyelembe venni. A 8 osztályt végzett anyák körében a felsőfokú végzettségéhez viszonyítva 18%-kal volt magasabb az önállósodás tekintetében a „nem tartottam fontosnak a változtatást, korábban is így csináltam” kategória (5. ábra).

5. ábra. A bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából milyen elemeket vett át tudatosan a család? Az önállósodást jobban tudom segíteni. A szülői kérdőív v álaszainak megoszlása az anyák iskolai végzettsége szerint

Jelmagyarázat:

1. A bölcsődei nevelésből kaptam az ötletet, megerősítést.
2. Csak bizonyos elemeket vettem át.
3. Próbáltam, de nem sikerült megvalósítanom.
4. Nem tartottam fontosnak a változtatást, korábban is így csináltam.

A szülők negyede bizonyos elemeket átvett a bölcsődei nevelésből e tekintetben, csupán 6%-nak nem sikerült megvalósítani a bölcsődei nevelésben látott jó mintát az önállóságra nevelés területén.

Mindent összevetve, a kisgyermeknevelők is sikeresnek ítélik meg munkájukat, hatásukat a szülők gyermekük önállóságra nevelése terén végzett munkájában. Véleményük szerint a szülők 40%-ánál ellenben „nem tartották fontosnak a változást, mert korábban is jól csinálták”.

Önállósodás és szobatisztaságra nevelés terén találtunk összefüggést a gyermekek számával. Az eredmény nem meglepő, minél több gyermek van a családban, az önállósodás és a szobatisztaságra nevelés tekintetében a szülők annál gyakrabban jelölték meg azt a kategóriát, ami az ő jó gyakorlatukat mutatta.

A szabad levegőn való tartózkodás

A szabad levegőn történő mozgás, aktivitás erőteljesen befolyásolja a kisgyermek testi fejlődését, idegrendszerének érését, ez pedig stimulálja a különböző pszichoszomatikus funkciók érését, gyarapodását. A szabadban változó, sokrétű ingerek keltik fel és tartják ébren a gyermek érdeklődését a külvilág iránt, tágítják látókörét, ismeretkörét.

A kisgyermeknevelőnek a napirend helyes megszervezésével lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a gyermekek minél több időt tölthessenek a szabad levegőn az évszaktól és az időjárástól függően.

Nyáron az étkezések, gondozási műveletek és az alvásidő kivételével egész nap a szabadban játszhatnak a gyermekek. A kánikulában ügyelni kell a gyerekek igényeire. Megfelelő árnyékolással és bőséges folyadékpótlással tehetjük kellemessé a kint tartózkodásukat.

A szabad levegőn tartózkodásra lehetőség nyílik a játszókertben történő szabad játék-, illetve mozgáslehetőség biztosításával. A szabadban való tartózkodásnak lényeges alapfeltétele az optimális tárgyi környezet megteremtése. Csecsemőknek a biztonságot jelentő ráccsal ellátott járóka, tipegőknek a tudatosan kialakított kert területek viszonyai, felnőtt felügyelete mellett jó alkalmat nyújtanak a mozgásügyességük csiszolására. A kétévesek számára a biztonságos játszóudvar – természetes szerpentin utakkal, mozgásfejlesztő játékokkal, beépített fejlesztő játékokkal, pancsolóval (betonba beépített, enyhe lejtésű átfolyó rendszerű zuhanyzóból jön a víz), állítható meleg vízzel és homokozóval – ideális környezet a mozgásfejlődéshez. Az elemi tapasztalatok gyűjtését, a világ érzékszervekkel történő megismerését, a rácsodálkozás örömeit a mozgásos, érzékszervi cselekvéses akciók során szerzik meg a gyermekek. A szabadban megélt tapasztalatok minősége és mennyisége más élmény, mint a csoportszobában adódó lehetőségek (*Bimbó*, 2004; *Majoros* és mtsai., 2011).

A szabad levegőn tartózkodásra lehetőség nyílik a levegőn való alattalással is. A kint alattalás révén adott a mély légzés, a tüdő jó átszellőzése, a mély alvás, a jó pihenés. A kint alattaláshoz szülői beleegyezés szükséges.

Vizsgálati mintánk eredményei szerint a rendszeres szabad levegőn alattalás a szülők szerint a családok közel felénél nem elvárás a bölcsődétől. A kisgyermeknevelők véleménye szerint ez az arány magasabb, 58% (1. és 2. táblázat).

Ennek a kérdéskörnek a tárgyalásakor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy nem minden bölcsődében adottak a tárgyi feltételek, amelyek lehetővé teszik a rendszeres szabad levegőn altatást. A főváros viszonylatában pedig a légszennyezettség és a zajártalom is akadály a szabad levegőn altatás megvalósításának.

Kutatási mintánkban a szülők elvárásai rendkívül magasak a bölcsődével szemben a környezet tekintetében.

A szülők 70%-a nyilatkozta azt, hogy gyermeke bölcsődéje teljes mértékben elegendő a tiszta, ízlésesen berendezett csoportszoba kívánalmainak. A tiszta, hangulatosan kialakított udvar 60%-ban elégti ki teljes mértékben a szülők elvárásait.

A kisgyermeknevelők megítélése e tekintetben szerényebb, 71%-ban a csoportszoba vonatkozásában és 55%-ban az udvar tekintetében gondolják úgy, hogy teljes mértékben megfelelnek a környezet kialakításában a szülők elvárásainak. A szülők kevesebb mint 1%-a fejezte ki elégedetlenségét a csoportszobával kapcsolatban, a tiszta, hangulatos udvar tekintetében az elégedetlen szülők aránya 2-3% (1. és 2. táblázat).

A bölcsődék, a berendezések és a felszerelési tárgyak megválasztásánál nemcsak a szükségletek kielégítését, hanem az esztétikai nevelést és ízlésformálást, a biztonságot, a környezettudatosságot és az egészségtudatosságot is érvényesítik. A környezet díszítése a kisgyermeknevelők feladata. A szülők elégedettsége tehát a kisgyermeknevelők munkájának, ízlésének, ügyességének elismerését jelenti.

Pihenés, alvás

A bölcsődei napirend kialakításánál figyelembe kell venni a kisgyermek ébrenlét-alvás periodicitásának ütemét, életkori sajátosságait és az egyéni különbségeket. A szükséges alvásidő a kor előrehaladtával csökken. Féléves korra 16-18 óra, egyéves korra 12-14 óra az átlagos alvással töltött idő naponta. Az első életév végére kialakul egy általános alvásrítmus: a rövid délelőtti és hosszabb délutáni, valamint optimális esetben a szinte alig megszakított éjszakai alvás. Az életkor előrehaladtával a délelőtti alvás elmarad.

A nyugodt alvás feltételeinek megteremtése biztosíthatja az elegendő pihenést és alvást. Az a gyermek, aki eleget alszik, nyugodt, kiegyensúlyozott, fejlődése harmonikus. A napirend megfelelő alakításával biztosítható az egyénre szabott alvásidő. Az ébrenlét ideje alatt biztosítani kell a mozgás lehetőségét a szobában és a szabad levegőn egyaránt. Optimális esetben az alvás is a szabad levegőn történik.

A nevelő feladata a nyugodt alvás feltételeinek megteremtése, csend, megfelelő hőmérséklet, friss levegő, saját ágy, nyugodt hangulat, egyéni szokások (szeretett tárgy) figyelembevétele. Az alvási szokások kialakítása biztonságot nyújt a gyermek számára. A mai rohanó világban nem minden kisgyermeknek adatik meg a napközbeni nyugalom lehetősége.

A szülők fele pozitívan nyilatkozott a bölcsődéről, több mint 50%-uk vélekedik úgy, hogy a bölcsőde tiszteletben tartja a gyermekek elalvási szokásait. A kisgyermeknevelők szerint ez lényegesen magasabb arányban, 77,6%-ban valósult meg (5. táblázat).

Terület	Szülők válasza	Kisgyermeknevelők válasza
az első időben alkalmazkodtak az otthoni napirendhez, fokozatosan változtatták át	336 20,0%	441 26,2%
az étkezések során igyekeznek figyelembe venni a gyermek ízlését	378 22,4%	635 37,7%
tiszteletben tartják a gyermek elalvási szokásait	852 50,6%	1307 77,6%
a nyitvatartási időn belül rugalmasak abban, hogy mikor hozzák/viszik a szülők a gyermeket	971 57,7%	1240 73,6%

5. táblázat. A bölcsődei nevelés igazodása a családi neveléshez – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint (abszolút és relatív gyakoriság, $N_1 = N_2 = 1684$)

Az ebéd utáni alvás szokása, a szülők szerint, a gyermekek felénél nem mutat változást a bölcsődébe járás óta. A kisgyermeknevelők megítélése szerint ez az arány csak 30%. Elalvás tekintetében legpozitívabb változást a gyermekek 42%-ánál sikerült elérniük.

A szülők közel 70%-a jó gyakorlatot folytat, a bölcsődei nevelési elveknek megfelelően ragaszkodik az ebéd utáni alváshoz, pihenéshez. A szülők és a kisgyermeknevelők válasza egybehangzóan igazolja, hogy csak a szülők 10%-ának nem sikerült a bölcsődei nevelési elveit megvalósítani otthon az alvás tekintetében.

Orvosi ellátás a bölcsődében

A szakmai előírások alapján⁸ a bölcsőde orvosa preventív munkát végez a bölcsődében. Feladata a gyermek bölcsődébe történő beszoktatást követően felvételi státusz végzése (belgyógyászati vizsgálat, fejlettség megállapítása, táplálásra vonatkozó kérdések megbeszélése, esetleges gyógyszerek megbeszélése).

A státuszvizsgálat a felvételt követően egyéves korig havonta, 1–3 éves korban negyedévente, három év felett fél évente történik. A vizsgálatot dokumentálja a

⁸ A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai, 2012.

gyermek bölcsődei egészségügyi lapjára. A tapasztaltakat megbeszéli a kisgyermek-nevelővel, a szülővel, szükség esetén a gyermek házi gyermekorvosával. Egészség-nevelő munkája során ismeretterjesztő előadásokat tart szülőknek, továbbképzést tart a bölcsőde szakembereinek (Darvai, 2013).

A szülők közel fele (47%) „az orvosi ellátás biztosítása szükség esetén a bölcsődében” igényüket a „legnagyobb mértékben elvárja” a bölcsődétől. A szülők tizedének nincsenek ilyen irányú elvárásai (1. és 2. táblázat). A szülők körében talán nem ismert, hogy a bölcsőde orvosa preventív munkát végez a bölcsődében. Napi rendszerességgel nincs jelen a bölcsőde életében.

A szülők kifogásai, javaslatai a bölcsődei étellel és kisgyermeknevelő munkájával kapcsolatban az egészséges szokásrendszer kialakítása témakörben

Az egészségneveléssel kapcsolatos leggyakoribb szülői kifogások négy téma köré csoportosíthatók, ezek a következők: 1) a bölcsődei étkeztetés, 2) beteg gyermek a bölcsődében, 3) a szabad levegőn történő tartózkodás, 4) az alvás problematikája.

Az étkezések kapcsán felmerülő kifogások az alábbiak: kevés a leves és a tésztaféle, sok a főzelék, változatosabb étrendet szeretnének a szülők. A kisgyermekek táplálásával kapcsolatos alapelveket meg kell ismertetni a szülőkkel, ez a legújabb irányelvek esetében is elengedhetetlen.

A szülők nem tartják elégnek a szabad levegőn tartózkodás idejét. Szeretnék, hogy – ha az időjárás engedi – ősszel és télen is többet legyenek levegőn a gyermekek. A szabad levegőn altatás tekintetében megoszlik a szülők véleménye: van, aki kifogásolja, van, aki hiányolja a kinti altatást. Az előírások szerint tavasszal és ősszel is, ha az időjárás engedi, délelőtt 1-2 órát és délután, uzsonna után is kint játszhatnak a gyermekek az udvaron. Télen is legalább egy órát mindennap kint játszhatnak a gyermekek 10 és 11 óra között, kizáró tényezők a -5 °C alatti hőmérséklet, erős, viharos szél, jeges, síkos udvar, eső, ónos eső.

A szülők kifogásolják, hogy túl sok a beteg gyermek a bölcsődében, nincs betegszoba, a gyermekeket betegen is beveszik a bölcsődébe (6. táblázat).

A szakmai előírások⁹ szerint lázas, hurutos, antibiotikummal kezelt, beteg gyermek nem mehet a bölcsődébe. Egyes nem fertőző betegségekből (allergia, anyagcsere-betegségek, vese-húgyúti betegségek, epilepszia stb.) szenvedő gyermekek, ha szükséges, a háziorvosa által előírt gyógyszerét beadhatják a bölcsődében. Sürgős esetben csak láz- és fájdalomcsillapítót kap a gyermek. A szülőknek írásban

9 A bölcsődei gondozás-nevelés szakmai szabályai (2012).

(az üzenőfüzetben) kell nyilatkozniuk a gyógyszerzedéssel kapcsolatos valamennyi kérdésben (milyen gyógyszert kaphat a gyermek, milyen gyógyszerre érzékeny stb.). A nevelőknek ugyancsak írásban kell jeleznie azt, hogy milyen gyógyszert kapott a gyermek.

Kifogás	Eset
Betegség, egészségi állapottal kapcsolatos kifogások	11
Étkezéssel kapcsolatos kifogások	18
Alvással kapcsolatos kifogások	6
Levegőn tartózkodással kapcsolatos kifogások	15
Gondozással kapcsolatos kifogások	4
Udvar felszereltségével kapcsolatos kifogások	4
Összesen	58

6. táblázat. A gondozásra, egészséges szokásrendszer kialakítására vonatkozó szülői kifogások (N = 58)

A szülők javaslataikat a kifogásoknak megfelelő arányban és témákban fogalmazták meg (7. táblázat). Kérik, hogy „szigorítsák meg a beteg gyermekek bevitelét a fertőzésveszély miatt”. Az étrend összeállítása során több „figyelmet” kérnek a szülők, kevesebb cukorbevittelt javasolnak. Igénylik, hogy bevonódhassanak a mindennapokba, több családi programot, részletesebb, rendszeresebb tájékoztatást, több közösségi programot szeretnének. A „több udvari kintlét, több szabad levegős program” is megjelenik a javaslatok között.

Javaslatok	Eset
Betegség, egészségi állapottal kapcsolatos javaslatok	2
Étkezéssel kapcsolatos javaslatok	16
Alvással kapcsolatos javaslatok	3
Levegőn tartózkodással kapcsolatos javaslatok	6
Gondozással kapcsolatos javaslatok	3
Udvar felszereltségével kapcsolatos javaslatok	4
Összesen	34

7. táblázat. A gondozásra, egészséges szokásrendszer kialakítására vonatkozó szülői javaslatok (N = 34)

A kisgyermeknevelők sikerei és nehézségei a családdal való kapcsolattartásban az egészséges szokásrendszer kialakítása témakörben

A kisgyermeknevelőknek a családdal való kapcsolattartásában tapasztalt sikereit és nehézségeit elemezve az alábbi összefüggéseket állapíthatjuk meg. A sikerek között az anyával, illetve apával történő sikeres együttműködést említik leggyakrabban.

A szülőkkel kialakított partneri viszony, a bizalom elnyerése és megtartása, a pozitív visszaigazolás fontos feltétel a gyermek egészséges testi-lelki fejlődése szempontjából.

A sikereket jelzi, hogy a család elfogadja, megfogadja a kisgyermeknevelő tanácsait, együtt dolgoznak a problémák megoldásában, így összhangban nevelik, gondozzák a gyermeket. A 8. táblázat mutatja a kisgyermeknevelők által elért/felsorolt sikerek megoszlását az egészséges szokásrendszer kialakítása terén.

Sikerek	Eset
Étkezéssel kapcsolatos problémák megoldásában elért sikerek	8
Szobatisztasággal kapcsolatos problémák megoldásában elért sikerek	25
Önállósodás terén elért sikerek	8
Egyéb	6

8. táblázat. A kisgyermeknevelők sikerei a családokkal a gyermek egészséges szokásrendszerének kialakítása terén (N = 47)

A kisgyermeknevelők nehézségként fogalmazták meg az alábbi állításokat: a gyermeknek mindent szabad, korlátok nélkül; a szülő engedékeny, következtelen; a szülő a kisgyermeknevelő iránt tiszteletlen, megkérdőjelezi a pedagógus szakmai kompetenciáját. Az otthoni szabályok nem egyeznek a bölcsőde szabályaival, nem engedik önállósodni a gyermeket; a szülő sürgeti a szobatisztaságot, miközben a gyermek még nem érett rá (9. táblázat). Problémaként merült fel a kommunikációs nehézség a szülővel.

Nehézségek	Eset
Étkezéssel kapcsolatos problémák megoldásának nehézségei	6
Szobatisztasággal kapcsolatos problémák megoldásának nehézségei	6
Önállósodással kapcsolatos problémák megoldásának nehézségei	3
Betegséggel kapcsolatos problémák megoldásának nehézségei	6
Napirenddel kapcsolatos problémák megoldásának nehézségei	2
Egyéb	6

9. táblázat. A kisgyermeknevelők nehézségei a családdal a gyermek egészséges szokásrendszerének kialakítása terén (N = 29)

A bölcsődébe járás ideje alatt a szülők gyermekneveléssel, gondozással kapcsolatos nézetei a kisgyermeknevelő befolyásoló hatásának következtében módosulnak, tehát a kisgyermeknevelőnek a szülői kompetencia erősítésében meghatározó szerepe van. A felsorolt nehézségek megerősítik azt a fontos ténytet, hogy csak szakmailag felkészült, tájékozott, jó kommunikációs készséggel rendelkező szakemberek tudják hivatásukat sikeresen végezni a gyermek nevelése-gondozása terén és a szülőkkel történő együttműködésben.

A kisgyermekes családokra ható egészségnevelés – a kisgyermeknevelő egészségfejlesztő munkája

A nevelési folyamat egyik fontos tényezője a családi környezet. A család a leghatékonyabb élmények forrása, azok ösztönzője és irányítója. A családi tényezők ismeretének hiányában a bölcsődei egészségnevelési tevékenység nem lehet teljes és eredményes. A gyermek személyiségének kialakulása a családi környezetből indul el, megerősödik a bölcsődei hatások alatt, és továbbfejlődik az óvodai és iskolai évek alatt.

A kisgyermeknevelő egészségfejlesztési lehetőségei nem korlátozódnak a gyermekek egészséges szokásrendszerének kialakítására, fontos feladatuk a szülők egészségfejlesztése is. A bölcsőde „az intézményes nevelés a családi nevelés kiegészítője” elvét vallja. A szülőkkel való kapcsolat, az életkori sajátosságokból adódóan is, hangsúlyosabb.

A partneri viszony egymás kompetenciáinak ismeretét jelenti. „A szülői kompetencia erősítése, megtartása minden család segítésében fontos, hiszen annak bárminemű sérülése a gyerekekről való gondoskodás csökkent színvonalát eredményezheti. A szülői kompetencia erősítése nem azonos a szülők felvilágosításával, továbbképzésével, a szülőknek címzett tanácsadással, annál sokkal komplexebb és sokkal differenciáltabb, családra szabottabb tevékenység (Szombathelyiné és Bakonyi, 2008, 30. o.).

A bölcsődei nevelés, gondozás a családi neveléssel együtt, azt kiegészítve szolgálja a gyermek fejlődését. A folyamatos és kölcsönös tájékoztatás a gyermek fejlődéséről alapvető fontosságú a személyre szóló bölcsődei nevelés-gondozás kialakításában és a családokat is segíti a gyermek nevelésében. A korrekt partneri együttműködés feltétele az őszinteség, a hitelesség, a személyes hangvételű, etikai szempontból megfelelő, az érintettek személyeségi jogait tiszteletben tartó, tapintatos kommunikáció.

Az egészségfejlesztés lehetőségei a szülőkkel való kapcsolattartás rendszerében

A bölcsődei ellátásba kerülés első lépései a szülőkkel történő első beszélgetés, a „bölcsődéköstolgotó”, a bölcsődei felvétel. Ezt követi az első szülői értekezlet, ahol a bölcsőde vezetője, pszichológusa, valamint a kisgyermeknevelők vesznek részt. A vezetőnő megismerteti a szülőket a saját gondozónő rendszer előnyeivel, fontosságával. Ismerteti a beszoktatás lehetőségeit, a szülők kötelességét, a bölcsőde elvárásait. Ekkor kezdődhet el egy olyan kapcsolat a szülő és a kisgyermeknevelő között, ami a későbbi együttműködés alapja lehet. Ennek elmélyítését szolgálja a beszoktatás előtti családlátogatás.

E találkozás során a szülő is lehetőséget kap arra, hogy megismerje a bölcsődében folyó nevelési, gondozási munkát. A szülőkkel folytatott beszélgetés során részletesen feltárhatók a gyermekkel, családdal történt események. A várandósság, a szülés, a gyermek fogadásának körülményei, a fejlődés fontosabb eseményei, a gondozási, nevelési feltételek és a szülők elképzelései, elvárásai a bölcsődével szemben. A kisgyermeknevelő megismeri a gyermeket, napirendjét, szokásait, az anya nevelési módszereit, szükség esetén javaslatot tesz a családban alkalmazott napirend és nevelési módszerek változtatására. A bölcsőde elveit képviselve segíti a gyermek bölcsődébe való beilleszkedését. A családlátogatáson szerzett adatok és tapasztalatok alapján megteremti és előkészíti a gyermek bölcsődei beilleszkedésének feltételeit. Felkészíti a szülőket az adaptációs nehézségekre, a változásokra, amelyek a gyermek bölcsődébe kerülésével várhatók. Felhívja a szülő figyelmét a bölcsődei élet legfontosabb, a családi élettől eltérő vonatkozásaira. Egészségnevelési feladatok megvalósítása is történik a családlátogatások során. A legnagyobb tapintattal kell rámutatni a már meglévő rossz szokásokra, javaslatot téve azok változtatásának módjára, természetesen figyelembe véve a családok életkörülményeit, lehetőségeit.

Az anyával (szülővel) történő fokozatos beszoktatás a gyermek bölcsődei adaptációjának megkönnyítését, és a család-bölcsőde hatékonyabb együttműködését egyaránt szolgálja. A gyermek beszoktatása a bölcsődébe akkor lehet eredményes, ha szoros az együttműködés a kisgyermeknevelő és a szülők között. Az anyás

beszoktatás önkéntes részvétel a szülő részéről. Az anyás beszoktatás alkalmával a szülő képet kap a csoport és a bölcsőde életéről. Lehetőség nyílik a közvetlen beszélgetésre, ezáltal a gyermek reakciójának jobb megértésére. Az együttlét alatt a szülő és a kisgyermeknevelő kölcsönösen megismeri és egyeztetni egymás tapasztalatait, nevelési elképzeléseit. Előnye, hogy a szülő nem érzi magát kizárva a gyermeke új életéből, a kisgyermeknevelő munkáját látva és tapasztalva, bizalommal fordul nehézségeivel és gondjaival később is a kisgyermeknevelő felé.

A beszoktatás ideje alatt kialakult jó kapcsolat során a szülőknek igényévé válik, a kisgyermeknevelőnek pedig kötelessége, hogy tájékoztassa a szülőt gyermeke bölcsődei napjáról. A gyermek érkezése, távozása alkalmával, egyéni beszélgetések során van lehetőség arra, hogy a gyermek fejlődésével, szokásaival, társaihoz való viszonyával kapcsolatban a szülő tájékozódhasson, tapasztalatot cserélhessen. A reggeli bevétel során kapott hasznos információk sokszor segítenek a gyermek reakcióinak megértésében. A délutáni tájékoztatások nagyon fontosak a szülők számára, így a szülők nagyobb betekintést nyernek gyermekük egész napi életébe.

A bölcsőde és a család kapcsolatának elősegítését szolgálja az intézmény nyitottsága. A szülő bármikor személyesen meggyőződhet arról, hogy hogyan érzi magát gyermeke a közösségben, mennyire önálló, így tapasztalatokat gyűjthet a gyermek otthoni neveléséhez.

Az év(ek) folyamán zajló csoportos szülői értekezletek, szülőcsoportos beszélgetések célja a gyermekekkel kapcsolatos tapasztalatok kicserélése. Ez egy olyan tematikus csoport, amelyet a kisgyermeknevelők vezetnek, témáját a csoport összetétele és a felvetődő aktuális problémák határozzák meg. Gyakori témák a félelem, harag, agresszió, beszoktatás, óvodába kerülés, játék, étkezési, alvási szokások stb. A beszélgetést a kisgyermeknevelő vezeti optimálisan olyan légkört teremtve, amelyben a szülő egyenrangú félként, őszintén véleményt nyilváníthat.

A szülőcsoportos beszélgetések során

- a szülők értékes információt kapnak a gyermekükről, egymásról, önmagukról;
- jobban megismerik gyermeküket, az életkori sajátosságokat, a fejlődés jellemzőit, ezáltal könnyebb elfogadniuk a szokatlan viselkedést is;
- szembesülhetnek saját nevelési elveikkel, szokásaikkal;
- visszajelzéseket, megerősítést kapnak egymástól, a kisgyermeknevelőtől;
- rádöbbennek, hogy problémájukkal nincsenek egyedül, mások is megélnék hasonló, vagy még nehezebb helyzeteket;
- segítséget kérhetnek és kaphatnak;
- egy probléma megoldására alternatívákat keresnek, a szülő mérlegelhet, dönthet, hogy melyik szimpatikus számára;
- tartalmasabb, őszintébb, együttműködő kapcsolat jöhet létre a szülő és a nevelők között, ha a szülő önbizalma, önelfogadása növekszik, megerősödik szülői szerepében;

- gyermekével szemben tud elfogadó, támogató lenni, képes lesz megérteni a gyermek nehézségeit, érzelmeit, ami kapcsolatuk harmonikusabbá válását, s a gyermek kedvezőbb fejlődését eredményezheti.

Az átadóban elhelyezett faliújságon aktuálisan megszerkesztett anyagokból tájékozódhat a szülő (pl. szakirodalom-ajánlás, szaklapismertetés, szűrővizsgálatok kiírása).

Az egészségét, egészségnapok, ételkóstolók, nyílt napok programja jó lehetőséget kínál az egészségnevelés alapelveinek megismertetésére, a bölcsődébe járó gyermekek szüleinek és a játszócsoportba bekapcsolódó szülők körében is. A GYED-en, GYES-en lévő szülő számára is nyitott a bölcsőde. Lehetőség van arra, hogy tanácsot kapjon problémáira, betekintést nyerjen a bölcsőde munkájába és tapasztalatot szerezzon saját gyermeke nevelésére vonatkozóan. Részese lehet az egészség megőrzését szolgáló előadásoknak, főzési tanácsadásoknak.

A szülői érdekképviselő megválasztása és működése hatékony egészségnevelési fórumot jelent. Célja a családi és bölcsődei nevelés összhangjának megteremtése, közös felelősségvállalás a gyermekek érdekében. Ez is lehetőséget ad a szülők szemléletének formálására, nevelési elveink ismertetésre, egyeztetésére.

A hatékony és eredményes egészségnevelő munkához elengedhetetlen a kisgyermeknevelők önképzése. A bölcsőde minden dolgozójának tisztában kell lennie azzal, hogy valamennyi magatartási, viselkedési jellemzője példaként hat a gyermekekre, jelentősen befolyásolja meggyőződésükben, mintakövetésükben. A higiénés tennivalók elvégzése, az egészségi normák megtartása mindig mintaként áll a gyermekek előtt. A bölcsőde nevelési-gondozási tevékenységének jellegéből adódóan természetes módon kerül kapcsolatba a családokkal, így igen széles körben képes hatékony egészségnevelési tevékenységet kifejteni.

A felsőoktatásban oktató szakembereknek elsődleges feladata olyan nappali és levelező tagozatos csecsemő- és kisgyermeknevelő szakos hallgatók képzése, akik a kisgyermek nevelésének elkötelezettjei lesznek. Megfelelő szakmai identitással, szociális és kommunikációs képességekkel, empátiával, egyéni döntéshozatali készséggel, személyes felelősségvállalással végzik áldozatkész munkájukat.

Összegzés

A nevelés egy folyamatos, céltudatos tevékenység, mely az emberi személyiség fejlesztésére irányul. Egész életen át tartó folyamat, nemcsak a szülők és a pedagógusok tevékenysége, hanem egyben a környezet hatása az ember személyiségére.

A nevelés elsődleges színtere a család, azon belül az első években is kiemelt szerepe van az anyának. A gyermekek egészségének alakulása szempontjából azonban meghatározó a születést megelőző időszak. Ez a szakasz az anya és az apa egészségtudatos magatartásának, egészséges életmódjának kialakításával kezdődik. Ennek megalapozása a szülői hatás mellett a formális nevelés-oktatás keretein belül zajlik, bár a családalapítás-gyermekvállalás és a formális nevelés-oktatás ideje között eltelt idő egyre hosszabbra nyúlik. Kilépve ebből a meghatározó szakaszból, az informális nevelői hatások érvényesülésének szerepe is meghatározó.

Ebben a tanulmányban a 0–3 éves korosztály egészséges életmódra nevelése áll a fókuszban, így a napközbeni gyermekellátást végző intézmények közül a bölcsőde kerül a téma középpontjába.

Napjainkban a társadalmi változások szolgáltatás jelleget adnak a napközbeni gyermekellátásnak. A bölcsődei ellátás a kisgyermek jóllétének biztosítása, nevelés, gondozás, étkeztetés, felügyelet formájában.

A magas színvonalú kisgyermekkorai nevelés és gondozás haszna hosszú távú befektetése az országnak. Az európai irányelvekkel összhangban a szakpolitikai ágazatok szoros együttműködése révén valósítható meg, hogy a sikeres kezdet jelentette előny később sem vesszen el.

A bölcsődei nevelés-gondozás fő feladata az érzelmi fejlődés és a szocializáció segítése, a megismerési folyamatok fejlődésének segítése, az egészségvédelem, az egészséges életmód megalapozása.

A harmonikus testi és lelki fejlődéshez szükséges egészséges és biztonságos környezet megteremtésén, a fejlődés támogatásán túl a bölcsődében a primer szükségletek egyéni igények szerinti kielégítése, az egészségvédelem, egészségnevelés, a környezethez való alkalmazkodás és az alapvető kulturhygiénés szokások kialakulásának segítése (a testi-lelki harmónia kialakulását és megőrzését segítő napirend – ezen belül: étkezés, mosakodás, öltözködés, alvás, szobatisztaságra nevelés, pihenés, levegőzés, játék, mozgás – is megvalósul. Szükség esetén speciális szakember bevonásával prevenció és korrekció feladataira is lehetőség van. Minden gyermeknek más a természete, értelmi és érzelmi működése, más az egészségi állapota, edzettsége, teherbíró-képessége. Ehhez igazodva a kisgyermeknevelő egészségvédő, egészségfejlesztő munkája minden gyermekre nézve egyénre szabott.

A tanulmány elsősorban az egészségnevelésre összpontosít, de természetesen nem választható el ez a témakör sem a kisgyermeknevelés komplex rendszerétől.

Irodalom

- 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírások, a rendszeres étkezést biztosító szervezett étellemezési ellátásra vonatkozó táplálkozás egészségügyi ajánlás közétkeztetők számára. [online] <URL:http://www.hbcs.hu/uploads/jogszabaly/1978/fajlok/37_2014_EMMI_rendelet_20150101_20151031.pdf> (letöltés ideje: 2015. 04. 02.)
- Bimbó Z-né (2004): Nevelési program a bölcsődében. *Napvirág*. Kisgyermeket nevelők Észak-magyarországi regionális kiadványa, 20. kötet. Böl-CSIBE Alapítvány, Eger. 4–17.
- BOMI – Fővárosi Gyermekfogászati Prevenációs Bizottság (1995): Gyermekfogászati preventációs program megvalósítása a bölcsődékben (Ajánlás). *BOMINFO*, 2. sz. (Hírlevél 1.)
- A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai (2012): Módszertani levél. Szociális füzetek. Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal, Budapest.
- A bölcsődék tevékenysége, célkitűzései az „Egészségesebb nemzetért” program keretében.* (1994): Budapest. Darvai Sarolta (2013): *Habilitációs dolgozat*, ELTE PPK, Budapest.
- Folyamatos napirend a bölcsődében (1982): 3. sz. módszertani levél.. Bölcsődék Országos Módszertani Intézete, Budapest.
- Henter I., Mramurác É., Szabó Zs. (2013): *Táplálkozási és étellemezési ismeretek.* (Szerk. Darvai Sarolta). Líceum Kiadó, Eger.
- Grosch M., Sebestyén B., Takács B. és Vokony É. (2007): *Gyermekek napközbeni ellátása standardok, irányelvek.* Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest.
- Kapitány B. és Spéder Zs. (2015): *Demográfiai Portré 2015.* KSH Népeség tudományi Kutató Intézet, Budapest.
- Kovácsné Bárány I.: Szakmai tájékoztató nap, NCSSZI, 2015. február 16, Budapest.
- Lajtai Zs-né és Kollár M. (2011): A csecsemő- és kisgyermek nevelése-gondozása. In: Darvai Sarolta (szerk.) *Az egészséges csecsemő- és kisgyermek fejlődése és gondozása.* Líceum Kiadó, Eger.
- Majoros M., Lajtai Z-né, Kollár M. és Darvai S. (2011): Az egészséges csecsemő- és kisgyermek fejlődése és gondozása. Líceum Kiadó, Eger.
- Makay Zs. (2015): Családtámogatás, gyermeknevelés, munkavállalás. In: Kapitány B. és Spéder Zs. (2015): *Demográfiai Portré 2015.* KSH Népeség tudományi Kutató Intézet, Budapest. 57–74.
- Pintér S. (2006): Preventív gyermekgyógyászat. In: Maródi L. (szerk.) *Gyermekgyógyászat.* Medicina, Budapest. 31–37.
- Pongrácz T-né (2011, szerk.): A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai. *NKI Kutatási jelentések 91.* KSH NKI, Budapest.

- Pongrácz T-né (2012): Párkapcsolatok. In: *Demográfiai portré 2012*. Őri P., Spéder Zs. (szerk.). KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest. 11–20.
- Szombathelyiné Nyitrai Á. és Bakonyi A. (2008): Bölcsőde-óvoda közös intézményként történő működtetése, Biztos Kezdet [online] <URL: http://www.feherkereszt.hu/2012/data/userfiles/file/tudastar/bolcsode_ovoda_kozos_int_mukodtetese_090225.pdf (letöltés ideje: 2015. 09. 05.)
- Vargáné Keresztes V. (2015): *A táplálkozás szerepe a testi- lelki egészség megőrzésében*. [Szakdolgozat]. ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest.
- Vaskovics L. (2002): A család fejlődése Európában. *EDUCATIO*, 3. sz. 349–364.

NYITRAI ÁGNES ÉS KONTRA JÓZSEF

A BÖLCSŐDE ÉS A CSALÁD KAPCSOLATA, EGYMÁSRA HATÁSA A NEVELÉSBEN ÉS A JÁTÉKBAN

Bevezetés

Kutatásunk második szakaszára a gyermekek hároméves életkorában került sor. Ekkor a szülőket és a kisgyermeknevelőket kérdeztük saját tervezésű kérdőívek segítségével a bölcsődei nevelésnek a családok elvárásainak való megfeleléséről, a gyermek fejlődésére és a családi nevelésre gyakorolt hatásáról. A szülőket megkérdeztük a bölcsődei neveléssel kapcsolatos kifogásaikról és javaslataikról, a kisgyermeknevelőket pedig a családokkal való együttműködéshez fűződő sikereikről és nehézségeikről. A kisgyermeknevelőknek a kérdéseket az egyes gyermekekre vonatkozóan tettük fel, vagyis minden egyes gyermek esetében kértük tőlük a kérdőívben szereplő kérdések végiggondolását. Kiegészítésként a szülőket megkérdeztük a családban a gyermek születése óta bekövetkezett változásokról is (2. és 3 sz. *mellékletek*).

Szülői kérdőívünk hét, kisgyermeknevelői kérdőívünk hat kérdést tartalmazott. Összesen 1684 gyermekről vannak adataink.

Jelen tanulmányunkban a szülői és a kisgyermeknevelői kérdőívnek a játékkal és a neveléssel összefüggő eredményeit mutatjuk be, a következő kérdéskörökben:

1. A bölcsőde megfelelése a családok elvárásainak – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint.
2. A bölcsődei nevelés hatása a gyermek viselkedésére – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint.
3. A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint.
4. A bölcsődei nevelés igazodása a családi neveléshez – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint.
5. A szülők kifogásai és javaslatai a bölcsődei nevelésre vonatkozóan.
6. A kisgyermeknevelők sikerei és nehézségei a családdal való kapcsolattartásban.

A bölcsőde megfelelése a családok elvárásainak – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint

A szülői kérdőív eredményei

Első kérdésünkben azt kértük a szülőktől, hogy hétfokú skálán értékeljék, hogy a bölcsőde mennyire felelt meg elvárásaiknak. Az N külön kategóriaként azt jelentette, hogy a szülőnek nem volt ilyen elvárása. 20 olyan konkrét elvárást fogalmaztunk meg, amelyek a bölcsődei szakemberek tapasztalatai szerint gyakran megfogalmazódnak a szülők részéről gyermekük bölcsődébe kerülésekor. Az elvárásokat a következőképpen csoportosíthatjuk.

Az elvárás területe	Száma
a gyermek gondozásával kapcsolatos	4
a bölcsőde berendezésével kapcsolatos	2
a játékkal kapcsolatos	6
a neveléssel, a kisgyermeknevelők gyermekhez való viszonyulásával kapcsolatos:	3
a család-bölcsőde kapcsolatára vonatkozik	5
Összesen	20

1. táblázat. A szülők bölcsődével szembeni elvárásai

A fentiekén kívül még egy egyéb válaszlehetőség is állt a szülők rendelkezésére, melyben ők fogalmazhatták meg egyik megadott kategóriába sem sorolható elvárásukat.

A szülők játékkal kapcsolatos elvárásai és ezek teljesülése

A játékkal kapcsolatos elvárások csoportjába hat elvárást soroltunk, ezeket a 2. táblázat tartalmazza.

A szülőknek elvárásaik teljesülésével való elégedettségét két megközelítésben is vizsgáljuk: az elégedetlenség és a teljes mértékű megelégedettség gyakoriságával. A hétfokú skála középértéke a 4, az 1-2-3. skálafokok a negatív válaszlehetőségeket, esetünkben az elégedetlenség különböző fokozatait jelölik. A 7. skálafok jelöli a teljes mértékű elégedettséget. Fontos adatnak tartjuk továbbá a N kategória gyakoriságát, vagyis azt, hogy hány szülő nyilatkozott úgy, hogy nem volt elvárása a bölcsődei élet adott elemével kapcsolatosan. Eredményeinket az 2. táblázatban mutatjuk be.

A szülők játékkal kapcsolatos elvárásai	A szülő elégedetlen elvárása teljesülésével	A szülő teljes mértékben elégedett elvárása teljesítésével	A szülőnek nem volt ilyen elvárása
Sokféle jó játék	16 fő (1,0%)	966 fő (57,4%)	5 fő (0,3%)
Változatos, sokszínű játéktevékenységben legyen része a gyermeknek	12 fő (0,7%)	979 fő (58,1%)	6 fő (0,4%)
Sok mesét, verset halljon	23 fő (1,4%)	1009 fő (59,9%)	11 fő (0,7%)
Sok mondókát, dalt halljon	21 fő (1,3%)	1053 fő (62,5%)	7 fő (0,4%)
Tudjon sokat rajzolni, festeni, gyurmázni	18 fő (1,1%)	956 fő (56,8%)	21 fő (1,2%)
Rendszeres szabad levegőn tartózkodás, udvari játék	30 fő (1,8%)	1034 fő (61,4%)	37 fő (2,2%)

2. táblázat. A szülők elégedettsége a játékkal kapcsolatos elvárásaik teljesülésével (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

Első ránézésre is szembetűnik, hogy igen csekély az elvárásaik teljesülésével elégedetlen szülők aránya. A legtöbben a rendszeres szabad levegőn tartózkodással, az udvari játékkal voltak elégedetlenek, ugyanakkor a levegőzéssel kapcsolatos teljes mértékű elégedettség a második legmagasabb. A mondókázás, dal hallgatására vonatkozó elvárásuk teljesülésével a leginkább elégedettek a szülők, ebben az esetben az elégedetlenek aránya a második legmagasabb.

A legnagyobb elégedettséget kiváltó két terület, a mondókázás-éneklés és az udvari játék a bölcsődei nevelés módszertanában évtizedek óta központi helyet foglal el. A bölcsődei énekpedagógia *Forrai Katalinnak* köszönhetően nemzetközi hírnévre tett szert. A szabad levegőn tartózkodásnak az egészséges fejlődésben betöltött szerepe évtizedek óta evidencia, a bölcsődei előírások szintén évtizedek óta tartalmaznak fontos előírásokat a bölcsődei udvar kialakítására vonatkozóan. A nevelésben-gondozásban iránymutató módszertani előírások¹ szerint az időjárás függvényében a lehető legtöbb időt javasolt a szabadban tölteni, az ébrenléti időszakban a változatos játéktevékenység feltételeinek biztosításával. [Kötetünk más fejezetében (*Darvay és*

1 A bölcsődei gondozás-nevelés szakmai szabályai, 2012.

Kontra, 2015) elemezzük a szülők gondozással kapcsolatos elvárásainak teljesülését. A szabad levegőn alvással kapcsolatosan megoszlanak a szülői elvárások, vélemények].

A mondókázás, éneklés és a szabad levegőn való játék fontosságát az is erősíti, hogy a tapasztalatok szerint a szülők ezeket az általuk fontosnak tartott tevékenységeket nehezebben képesek biztosítani gyermekeiknek. Az éneklés, mondókázás területén nagyon különböző mértékben érzik magukat kompetensnek. Előfordulhat, hogy a szabad levegőn tartózkodás esetenként nehezen illeszthető be a család életkörülményei, életmódja nyújtotta keretekbe (nincs a közelben játszótér, a szülő késő estig dolgozik stb.).

A teljes mértékű szülői elégedettség a jó játékok, változatos tevékenységek és a rajzolás lehetőségeinek biztosítása terén csekélyebb mértékű. Ennek magyarázatát esetlegesen abban kereshetjük, hogy ezeket a lehetőségeket a szülők könnyebben tudják biztosítani otthon, és az otthoni lehetőségekből kiindulva túl magas elvárásokat fogalmaznak meg, illetve túl kritikusak a bölcsődei lehetőségekkel szemben. Többször számolnak be arról kisgyermeknevelők, hogy a szülők keveslik a csoportszobában lévő játékokat, van, aki megfogalmazza, hogy ennyi játéka az ő gyermekének egyedül magának is van.

A „nem volt ilyen elvárásom” kategóriájú válaszok aránya a játékkal kapcsolatos valamennyi elvárás esetében alacsony, vagyis a szülők fontosnak tartják a játéktevékenység feltételeit, változatoságát és a játékon belül egyes tevékenységfajtaikat, és megfogalmaznak ilyen típusú elvárásokat a bölcsődék számára.

A szülők neveléssel kapcsolatos elvárásai és ezek teljesülése

Kérdőívünk három neveléssel kapcsolatos szülői elvárás teljesülését vizsgálta, a kapott válaszok elemzését a játékkal kapcsolatos elvárások elemzéséhez hasonló struktúrában végezzük.

Jelenlegi pedagógiai tudásunk, álláspontunk szerint a gyermekcentrikus, meleg, toleráns nevelés támogatja legeredményesebben a kisgyermek egészséges fejlődését, így a bölcsődében ez az elvárt nevelői légkör, stílus (*Vajda és Kósa*, 2005). A pedagógus általános gyermekszeretete, a gyermek és a kisgyermeknevelő közötti szeretetteljes kapcsolat a mindennapok tapasztalatai szerint a szülői elvárások közül a legfontosabb, legalapvetőbb elvárásnak tekinthető a bölcsődével, illetve gyermeket nevelő pedagógussal szemben. Kutatási eredményeink szerint a szülőknek 70,7%-a érzi úgy, hogy ezt az elvárását a bölcsőde teljes mértékben teljesíti, a szülők közel 30%-a kisebb-nagyobb hiányosságokat tapasztal ebben a kapcsolatban.

A szülők neveléssel kapcsolatos elvárásai	A szülő elégedetlen elvárása teljesülésével	A szülő teljes mértékben elégedett elvárása teljesítésével	A szülőnek nem volt ilyen elvárása
Gyermekem és a kisgyermeknevelő között szeretetteljes kapcsolat	16 fő (1,0%)	1190 fő (70,7%)	16 fő (1,0%)
Gyermekcentrikus, meleg, toleráns nevelés	8 fő (0,4%)	1139 fő (67,6%)	12 fő (0,7%)
Gyermekem egyéni igényeit vegyék figyelembe	19 fő (1,1%)	853 fő (50,7%)	145 fő (8,6%)

3. táblázat. A szülők elégedettsége a neveléssel kapcsolatos elvárásaik teljesülésével (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

Még kevésbé elégedettek a szülők gyermekük egyéni igényeinek figyelembevételével, ennél a kérdésnél a kisgyermeknevelők hozzáállását teljes mértékben pozitívan értékelő szülők aránya alig haladja meg az összes válaszoló 50%-át. Az egyéni bánásmód elve a bölcsődei nevelés egyik alapelve, lényege: „A kisgyermeknevelő meleg, szeretetteljes odafordulással, a megfelelő környezet kialakításával, a gyermek életkori- és egyéni sajátosságait, fejlettségét, pillanatnyi fizikai és pszichés állapotát, hangulatát figyelembe véve segíti a gyermek fejlődését”.² A gyermek egyéni igényeinek figyelembevétele a differenciálás pedagógiájának létjogosultságát emeli ki, melynek talán kisgyermekkorban van a legnagyobb jelentősége. A bölcsődebe kerülő kisgyermekek között jelentős különbségek vannak személyiségük jellemzőit, egyes kompetenciáik fejlődését, eddigi életútjukat, tapasztalataikat, lehetőségeiket tekintve. Biztonságérzetük kialakulásában, fejlődésük lehető legteljesebb támogatásában alapvető meghatározó tényező, hogy a gyermeket nevelő felnőtt mennyire tud a gyermek egyéni igényeire hangolódni. Ez azokban az esetekben is kiindulópont, ha a korábbiakhoz képest teljesen más szokások, viselkedésmódok kialakulását támogatja a pedagógus.

Csoporthelyzetben „az egyéni bánásmód akkor valósulhat meg, ha megrajzoltak azok a határok, melyek között az egyén és a közösség, mint egész egyaránt elfogadható keretek között mozoghatnak. Ez lehetővé teszi a sokféleség, az együttesség, egyfajta koherens rendszerben kezelését, az egyes gyermekek számára pedig biztonságot nyújtanak a helyzetek kiszámíthatóságával. Ezek nem ellentmondó jelenségek, ténylegesen párhuzamosan vannak jelen a mindennapok folyamatában” (Szombathelyiné, Bakonyi és Kovácsné, 2009, o. n.).

² A bölcsődei nevelés-gondozás szabályai, 2012. 18. o.

Az egyén és a közösség mozgásterét meghatározó határok megrajzolása azonban nem könnyű. Sokszor számolnak be a kisgyermeknevelők arról, hogy olyan egyéni szokásokkal, igényekkel érkezik a kisgyermek a bölcsődébe, amelyek nem illeszkednek a bölcsődei nevelés-gondozás módszertani kereteibe, vagy a többi gyermek lehetőségeit akadályozzák. A pedagógusnak nehéz ilyen helyzetekben egyensúlyoznia, egyfajta harmóniát, koherenciát teremtenie a család–gyermek–gyermekcsoport–szakmai előírások között, és miközben ő erre törekszik, a szülő érezheti úgy, hogy gyermeke egyéni igényeihez nem igazodik eléggé a bölcsőde. Néhány konkrét példa erre kisgyermeknevelőkkel folytatott beszélgetésekből: a szülő hiányolja a televíziót a bölcsődei csoportszobából, mert a gyermeke csak filmnézés közben tud elaludni, vagy más esetben az elalvás mintegy feltétele a kakaóval teli cumisüveg. Az is előfordulhat, hogy a gyermek egyéni igényeként megfogalmazott igény tulajdonképpen a szülő igénye, például a szülő a szobatisztává válás útján előbbre tartónak tekinti a gyermekét, és ehhez a szinthez való igazodást vár el a bölcsődétől (délutáni alváshoz ne kapjon a gyermek pelenkát, mert már szobatiszta, így pelenkára már nincs szüksége annak ellenére, hogy mindennap bepisil).

Véleményünk szerint az 50,7%-os teljes mértékű szülői elégedettség azt mutatja, hogy ezen a téren még van jobbítanivaló mind a gyermekhez való igazodás, mind a határok kommunikálása tekintetében.

A szülőknek a család-bölcsőde közötti kapcsolatra, együttműködésre vonatkozó elvárásai, és ezek teljesülése

„A szülőkkel való kapcsolat különös jelentőséggel bír az iskoláskor előtti nevelés területén, hiszen a bölcsőde vagy az óvoda (esetenként a családi napközi) a gyermek nevelésébe bekapcsolódó első intézmény, így a szülők először találkoznak azzal a helyzettel, hogy gyermekük nevelésében egy szakember is részt vesz, esetenként a sajátjuktól eltérő prioritásokkal. Ezért is kap kiemelt jelentőséget a családi nevelésre támaszkodás, a családi nevelés és az intézményes nevelés összesimulása a bölcsődei és az óvodai nevelést szabályozó központi dokumentumokban” (Podráczky és Nyitrai, 2015, 360–361. o.).

A család-bölcsőde kapcsolatára vonatkozó szülői elvárások teljesülését a 4. táblázat mutatja be.

A szülők család-bölcsőde kapcsolatra vonatkozó elvárásai	A szülő elégedetlen elvárása teljesülésével	A szülő teljes mértékben elégedett elvárása teljesítésével	A szülőnek nem volt ilyen elvárása
Részletes és rendszeres tájékoztatást kapjak a bölcsődei életről	18 fő (1,7%)	907 fő (53,9%)	13 fő (0,8%)
A házirend rugalmas legyen	49 fő (2,9%)	592 fő (35,2%)	322 fő (19,1%)
Jól tudják együttműködni a kisgyermeknevelővel	10 fő (0,5%)	1170 fő (69,5%)	6 fő (0,4%)
Legyenek a családot és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások	66 fő (3,9%)	524 fő (31,1%)	385 fő (22,9%)
Legyenek családi programok (pl. kézművesség, kirándulás)	136 fő (8,0%)	330 fő (19,6%)	604 fő (35,9%)

4. táblázat. A szülők elégedettsége a család-bölcsőde közötti kapcsolatra, együttműködésre vonatkozó elvárásaik teljesülésével (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

A szülőkkel, családokkal való kapcsolattartás, a szülőkkel való együttműködés területén jelentős szemléleti változások történtek az elmúlt évtizedekben a bölcsődei nevelésben. A Bölcsődei adaptáció című módszertani levél (Németh, Polónyi és Dobszay, 1979) már javaslatot tesz a szülővel történő fokozatos beszoktatás módszerének alkalmazására is. 1989-ben a bölcsődei gondozónők családlátogatásához Útmutató készült, mely a családlátogatást a gyermek jobb megismerésének és a szülő-szakember közötti közvetlenebb kapcsolat kialakulásának lehetőségeként tartja számon.

A '90-es években a személyközpontú szemlélet térhódításának, a kisgyermekes családok intézményekkel szembeni igényei differenciálódásának is köszönhetően jelentős szemléleti változások történtek a családdal való kapcsolat terén, ezek jól nyomon követhetők a kisgyermeknevelést szabályozó jogi és szakmai dokumentumokban is. Újrarajzolódtak a kompetenciahatárok, a korábbi időszakra jellemző alá-fölérendelt kapcsolat partneribbé vált, a kapcsolattartás új formái alakultak ki (pl. szülőcsoportos beszélgetések vagy a manapság egyre elterjedtebb Facebook-oldal). A szakemberképzésben és továbbképzésben megjelentek a családdal való kapcsolattartásra felkészítő kurzusok. A családoknak nyújtott szolgáltatásokra, a szülői kompetencia erősítését segítő fejlesztő programok kidolgozására egyre több pályázati lehetőség áll az intézmények rendelkezésére, mellyel a bölcsődék élnek is.

A bölcsődei nevelést-gondozást szabályozó módszertani levél³ külön fejezetben foglalja össze a szülőkkel való kapcsolat jelentőségét és főbb formáit. Alapgondolatként a szülő és a kisgyermeknevelő egymástól eltérő, de a kisgyermek harmonikus fejlődésének alakulása szempontjából egyformán jelentős kompetenciaterületekre hívja fel a figyelmet. „A szülő ismeri legjobban gyermekét, így közvetíteni tudja szokásait, igényeit, szükségleteit, nagymértékben segítve ezzel a kisgyermeknevelőt a gyermek ismeretén alapuló, differenciált, egyéni bánásmód kialakításában. A kisgyermeknevelő pedig mint szakember szaktudásával, tapasztalataival tudja segíteni a szülőt gyermeke nevelésében”.⁴

A szülők közel 70%-a nyilatkozott úgy, hogy a kisgyermeknevelővel való együttműködése teljesen az elvárásai szerint alakul. Ehhez képest jóval kevesebben, alig több mint a válaszoló szülők fele gondolja, hogy a bölcsődétől kapott tájékoztatás részletessége és rendszeressége teljes mértékben kielégíti igényeit. A szülők alig több mint 1/3-a (35,2%) tartja igényei szerint elegendően rugalmasnak a házirendet, és még ennél is kevesebben elégedettek az általuk ismert intézmény családokat segítő szolgáltatásaival (31,1%) és a családok számára kínált programjaival (19,6%). A családi programok, a családokat segítő szolgáltatások és a házirend rugalmassága esetében igen magas a skálán kevés pontot (1-2-3) adók aránya, mely szintén az elégedetlenséget tükrözi. (A házirend rugalmasságával 2,9%, a családokat segítő szolgáltatásokkal 3,9%, a családi programokkal (8,0% kifejezetten elégedetlen, miközben – a játék-helyzetekre, a neveléssel kapcsolatos jellemzőkre vagy a család-bölcsőde kapcsolatára vonatkozó más elemekre vonatkozó kifejezett elégedetlenség gyakorisága egyetlen esetben sem éri el a 2,0%-ot). A válaszolóknak lehetőségük volt annak kifejezésére is, ha nem volt ilyen területen elvárásuk az intézménnyel szemben. Különösen magas ez az arány a családi programok esetében: 604 szülő, az összes válaszoló 35,9%-a fogalmazta meg, hogy nem is volt ilyen elvárása. A családokat és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások esetében 385 szülő, a válaszolók 22,9%-a nem is támasztott ilyen elvárást. A kapott eredmények polarizálódásra utalnak: a szülők egy jelentős csoportja nem is várja el az intézménytől ezeket a szolgáltatásokat, programokat, azok pedig, akiknek vannak ilyen irányú elvárásaik, mérsékeltlen elégedettek az intézmény nyújtotta lehetőségekkel. További kutatásokat igényelne annak feltérképezése, hogy milyen konkrét szülői elvárásokról van szó.

A kisgyermeknevelői kérdőívek eredményei:

A kisgyermeknevelők számára összeállított kérdőívünk 1. kérdésében, melyben a szülői elvárásoknak való megfelelésükről tájékoztunk, ugyanazt a 20 konkrét

³ A bölcsődei nevelés-gondozás szabályai, 2012.

⁴ i. m. 20. o.

elvárás fogalmazzuk meg, melyről a szülőket is kérdeztük, természetesen a kisgyermeknevelő szemszögéből közelítve, a kisgyermeknevelőnek az adott gyermek családjával kapcsolatos tapasztalatai után érdeklődve (3. sz. melléklet).

Feltételezésünk szerint a kisgyermeknevelők munkájában fontos orientáló tényező az, hogy milyen feltételezett szülői elvárásokhoz próbálnak igazodni a nevelésben-gondozásban, és szakmai önértékelésük, énképük fontos befolyásolója az, hogy véleményük szerint milyen mértékben képesek ezeknek az elvárásoknak megfelelni.

A családok játékkal kapcsolatos elvárásai és ezek teljesülése – a kisgyermeknevelők szerint

A családok játékkal kapcsolatos elvárásai	A kisgyermek-nevelő szerint nem felelt meg a családok elvárásának	A kisgyermek-nevelő szerint teljes mértékben megfelelt a családok elvárásának	A kisgyermek-nevelő szerint a családnak nem volt ilyen elvárása
Sokféle jó játék	19 (1,1%)	913 (54,2%)	16 (1,0%)
Változatos, sokszínű játéktevékenységben legyen része a gyermeknek	12 (0,7%)	1057 (62,8%)	18 (1,0%)
A gyermek sok mesét, verset halljon	10 (0,5%)	1174 (69,7%)	15 (0,8%)
A gyermek sok mondókát, dalt halljon	4 (0,2%)	1279 (76,0%)	11 (0,3%)
Legyen lehetősége sokat rajzolni, festeni, gyurmázni	7 (0,4%)	1109 (65,9%)	25 (1,5%)
Legyen lehetőség a rendszeres szabad levegőn tartózkodásra, udvari játéokra	6 (0,3%)	1243 (73,8%)	8 (0,5%)

5. táblázat. A családok elégedettsége a játékkal kapcsolatos elvárásaik teljesülésével – a kisgyermeknevelő szerint (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

A teljes elégedettségre vonatkozó válaszok a szülők válaszaival összehasonlítva érdekes képet mutatnak. A hat kategória közül csupán a sokféle jó játék biztosítását illetően alacsonyabb a kisgyermeknevelők válaszait összegző érték: 913 (54,2%) esetben írták a szakemberek, hogy szerintük teljes mértékben megfeleltek a családok elvárásainak (a szülői kérdőívben ez az adat 966 fő, (57,4%), az összes többi kategóriában a kisgyermeknevelői válaszokból sokkal pozitívabb, sikeresebb kép rajzolódik ki. A sokféle jó játék biztosítása elsősorban nem a kisgyermeknevelőn, hanem a fenntartón és az intézményvezetőn múlik, nyilván ezzel is magyarázható, hogy jobban vállalható az ilyen téren mutatkozó hiányosság.

A kisgyermeknevelők sokkal nagyobb arányban érznek teljes mértékű elégedettséget a családok részéről, mint amiről a szülők beszámoltak. Különösen jelentősek ezek a különbségek a sok mondóka, ének kategóriában, ahol 226-tal több gyermek esetében elégedettek a családok a bölcsődével a kisgyermeknevelő szerint, mint ami a szülői válaszokból ismert. Hasonlóan magas – 209 – a különbség a rendszeres szabad levegőn tartózkodás, az udvari játék esetében. Ennél alacsonyabb, de számottevő eltérés van a sok mese, vers (165) és a rajzolás, alkotótevékenységekre vonatkozó elvárások (153) tekintetében.

A szülőkhöz képest jóval kisebb arányban gondolják a kisgyermeknevelők úgy, hogy a családok elégedetlenek velük, hogy nem sikerül megfelelniük a szülői elvárásoknak. Különösen érvényesül ez a mesével, verssel, a mondókával, énekkel, a rajzzal, alkotótevékenységekkel, valamint az udvari játékkal kapcsolatos válaszlehetőségek esetében. A játéktevékenységhez tartozó hat kategória közül öt esetében a kisgyermeknevelők a szülőkhöz képest nagyobb arányban gondolják úgy, hogy a családnak nincs is ilyen elvárása a bölcsődével szemben. A különbségek számszerűen ugyan nem nagyok, de tendenciózusnak tekinthetők, figyelmet érdemlőek.

Összességében megfogalmazható, hogy a játéktevékenység egyes elemeit illetően a kisgyermeknevelők elégedettebbek magukkal, mint a szülők velük, inkább úgy érzik, hogy megfelelnek a családok elvárásainak, mint ahogyan az a szülői válaszokban tükröződik. A jelen kutatásnak nem tárgya az okok feltárása, feltételezésünk szerint a különbség oka többek között abban kereshető, hogy a pedagógusnak egyfelől a szakmai elvárásokhoz, másfelől pedig a többi gyermek/család igényeihez is kell alkalmazkodnia. Ezen túl a képzésben szerzett tudás alapján kialakult kompetenciaérzés is pozitívabb szakmai énképet alakíthat ki.

A családok neveléssel kapcsolatos elvárásai és ezek teljesülése – a kisgyermeknevelők szerint

A családok neveléssel kapcsolatos elvárásai	A kisgyermek-nevelő szerint nem felelt meg a családok elvárásának	A kisgyermek-nevelő szerint teljes mértékben megfelelt a családok elvárásának	A kisgyermek-nevelő szerint a családnak nem volt ilyen elvárása
A gyermek és a kisgyermeknevelő között szeretetteljes kapcsolat	8 (0,4%)	1312 (77,9%)	22 (1,3%)
Gyermekcentrikus, meleg, toleráns nevelés	6 (0,3%)	1261 (74,9%)	14 (0,8%)
A gyermek egyéni igényeit vegyék figyelembe a kisgyermeknevelők	16 (0,9%)	1103 (65,5%)	58 3,4%

6. táblázat. A családok elégedettsége a neveléssel kapcsolatos elvárásaik teljesülésével – a kisgyermeknevelők szerint (abszolút és relatív gyakoriság, N = 1684)

A teljes megelégedettség ebben a szempontcsoportban is jóval nagyobb értékeket kapott, mint a szülői kérdőívek esetében, különösen érvényes ez a gyermek egyéni igényeihez igazodásra: ennél a szempontnál a kisgyermeknevelők a szülőkhöz képest 250-nel több esetben értékelték úgy, hogy teljes mértékben megfeleltek a családok elvárásainak. A szülőkhöz képest jóval kevesebben fogalmazták meg, hogy érzéseik szerint a szülők elégedetlenek az elvárásaiknak való megfeleléssel.

A családoknak a család-bölcsőde közötti kapcsolatra, együttműködésre vonatkozó elvárásai, és ezek teljesülése – a kisgyermeknevelők szerint

A család-bölcsőde kapcsolatra vonatkozó elvárásoknak teljes mértékben való megfelelés megítélése igen vegyes képet mutat. A kisgyermeknevelők 310 alkalommal többször érzik úgy, hogy teljes mértékben teljesítették a szülőknek a tájékoztatással kapcsolatos elvárásait, mint ahogyan a szülők válaszaiból ez látható. Hasonlóképpen pozitívabb a képük a házirend rugalmasságára vonatkozó elvárással kapcsolatban is, itt 128 a különbség. A családokat és a gyermekek fejlődését segítő szolgáltatásokkal

kapcsolatos elvárások esetében a kisgyermeknevelők 65 esettel kevesebbszer érezték úgy, hogy teljes mértékben megfeleltek a családok elvárásainak.

Ez az egyetlen olyan elvárás, amelyben a kisgyermeknevelők kisebb arányban érzik elégedettnek a szülőket az elvárás teljesítésével, mint ahogyan az a szülők válaszaiból kiderül. A szolgáltatások biztosítása összetett kérdés, a szakmai-módszertani keretek adta lehetőségeken túl döntően befolyásolja a helyzet alakulását a feltételek biztosításának lehetősége: tudja-e, akarja-e, érdemesnek tartja-e a fenntartó a többlet terhet vállalni? Akárcsak a jó játékok biztosítása esetén, itt is a kisgyermeknevelőn kívül álló tényezők döntenek, így könnyebb az igénybevevők ezen a területen jelentkező elégedetlenségét felismerni, elfogadni. A családi programok biztosításával kapcsolatban a szülők is és a kisgyermeknevelők is 330 esetben gondolták úgy, hogy a családok elvárása maximálisan teljesült.

A családok család-intézmény kapcsolatára vonatkozó elvárásai	A kisgyermek-nevelő szerint nem felelt meg a családok elvárásának	A kisgyermek-nevelő szerint teljes mértékben megfelelt a családok elvárásának	A kisgyermek-nevelő szerint a családnak nem volt ilyen elvárása
Részletes és rendszeres tájékoztatást adjak a bölcsődei életéről	12 (0,7%)	1217 (72,3%)	16 (1,0%)
A házirend rugalmas legyen	62 (3,6%)	720 42,8%	232 (13,8%)
Jól tudjon együttműködni a szülő és a kisgyermeknevelő	11 (0,6%)	1192 (70,8%)	12 (0,7%)
Legyenek a családot és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások	98 (5,8%)	459 (27,3%)	434 (25,2%)
Legyenek családi programok (pl. kézművesség, kirándulás)	138 (8,1%)	330 (19,6%)	649 (38,5%)

7. táblázat. A család elégedettsége a család-bölcsőde közötti kapcsolatra, együttműködésre vonatkozó elvárásaik teljesülésével – a kisgyermeknevelők szerint (abszolút és relatív gyakoriság, $N = 1684$)

Gyakoriság szerint rangsoroltuk a mindhárom megközelítésben kapott szülői és kisgyermeknevelői válaszokat.

A családok elvárásainak teljes mértékben megfelelés gyakorisági rangsorait tekintve megállapítható, hogy a gyermek és a kisgyermeknevelő közötti szeretetteljes kapcsolat áll a rangsor első helyén a szülői és a kisgyermeknevelői kérdőívek esetében egyaránt. A harmadik helyen szintén egyezés van a gyermekcentrikus, meleg, toleráns neveléssel kapcsolatos elvárások tekintetében. A rangsor 12., 13. és 14. helyén találunk még ilyen egyezéseket: a rugalmas házirend, a családokat és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások és a családi programokkal kapcsolatos elvárások teljesülésével elégedettek a legkevésbé a szülők, és a kisgyermeknevelők véleménye is azt tükrözi, hogy ezekben az esetekben érzik legkevésbé elégedettnek a szülőket.

A szülők és a kisgyermeknevelők között egy esetben találtunk jelentős különbséget: a részletes és rendszeres tájékoztatással kapcsolatos elvárás teljesüléssel való szülői elégedettség a 10. helyen van a rangsorban, a kisgyermeknevelők rangsorában viszont az 5. helyen, vagyis: a kisgyermeknevelők sokkal elégedettebbnek gondolják a szülőket ezen a téren, mint ahogy az a szülői válaszokból tükröződik.

A családok elvárásainak való meg nem felelés gyakorisági rangsorainak összehasonlítása alapján megállapítható, hogy a rangsor első három helyén teljes mértékű egyezés van, vagyis a szülők és a kisgyermeknevelők egyaránt úgy érzik, hogy a családoknak a családi programok biztosításával, a családokat és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások kínálásával és a rugalmas házirend alakításával kapcsolatos szülői elvárások teljesülésével a legkevésbé elégedettek a szülők. Jelentős különbségek vannak a levegőzés, udvari játék biztosításával és a sok mondókázással, énekléssel kapcsolatos családi elvárások teljesülésével való szülői elégedettség megítélésében: a kisgyermeknevelők sokkal alacsonyabb mértékű elégedetlenségről számolnak be, mint a szülők, vagyis sokkal elégedettebbek ezekkel a területekkel. A szülői kérdőívekben a levegőzés, udvari játék a negyedik, a mondókázás, éneklés a hatodik helyen áll, a kisgyermeknevelői kérdőívekben pedig az utolsó két helyen.

A nem volt ilyen elvárásuk a családoknak kategóriát illetően az első, második, harmadik és negyedik helyen teljes mértékű egyezés van a szülői és a kisgyermeknevelői kérdőívek között: ezek családi programok, a családokat és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások, a rugalmas házirend és a gyermek egyéni igényeinek figyelembevétele. A családi programok és a szolgáltatások nagyarányú el nem várása alapján feltételezhető, hogy a szülők elsősorban a színvonalas napközbeni ellátást, nevelést, gondozást várják el, vagyis a bölcsőde alapfunkciójának a megvalósulását igénylik.

Összegzésként megállapítható, hogy a családi elvárások teljesülését illetően a család-bölcsőde kapcsolat területén az elmúlt évek, évtizedek jelentős fejlődése ellenére még van további finomítanivaló.

A bölcsődei nevelés hatása a gyermek viselkedésére – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint

A szülőket és a kisgyermeknevelőket egyaránt megkérdeztük arról, hogy milyen változásokat tapasztaltak a mintában szereplő gyermekek viselkedésében a bölcsődei nevelés-gondozás hatására?

A válaszoló szülőknek és kisgyermeknevelőknek 11 előre megadott viselkedési területen bekövetkezett változásról kellett véleményt mondaniuk, továbbá egy egyéb válaszlehetőség állt rendelkezésükre a felsorolásban nem szereplő, de fontosnak tartott változás megemlítésére. A változás mértékének megítélésére hét fokozatot adtunk meg.

A megadott válaszlehetőségek közül kettő vonatkozott a játékra és a nevelésre, ezek:

- játékkal kapcsolatos változások
- emberi kapcsolatokban bekövetkezett változások.

A gyermek játékában a bölcsőde hatására bekövetkező változások

A mintában szereplő szülők közül 1176-an (69,8%) gondolja úgy, hogy gyermeke a bölcsőde hatására szívesebben játszik más gyermekekkel. A mintában szereplő gyermekek közel felének nincs testvére, számukra a bölcsődei csoport az első társas közeg. Egy korábbi írásunkban (*Nyitrai és Darvay, 2013*) már beszámoltunk arról az eredményünkről, mely szerint a még otthon nevelkedő gyermekeknek csupán 55,09%-a játszik szomszéd, ismerős gyermekekkel, vagyis a rendszeres, folyamatos társas kapcsolat a mintában szereplő gyermekek közel felének csak a bölcsődében válik élete részévé. A társak iránti igény nem csupán lehetőség, hanem életkor kérdése is, és a fejlődéslélektani elemzések szerint a kétéves kor utáni életszakaszban válik hangsúlyossá.

Bár csak 966 szülő (57,4%) gondolta úgy, hogy a bölcsőde által kínált játékok teljes mértékben megfelelnek az elvárásainak, 1249-en nyilatkoztak úgy (74,1%), hogy gyermekük új játékokat kedvelt meg a bölcsődében. Tapasztalatok szerint szinte minden gyermek találkozik új játékfajtaival a bölcsődében, ezek közül némelyik új kedvencé válik.

A kisgyermeknevelők jóval több gyermek esetében fogalmazták meg a társas kapcsolatok és az új játékok kedvelése tekintetében a bölcsőde pozitív hatását. 1353 gyermekről (80,3%) gondolják úgy, hogy bölcsődébe kerülése óta szívesebben játszik más gyermekekkel együtt. A szakemberek szerint 1456 gyermek (86,4%) kedvelt meg új játékot a bölcsődébe járás időtartama alatt.

A szülők és a kisgyermeknevelők válaszai közötti különbségek magyarázhatók többek között azzal is, hogy a kisgyermeknevelőknek nagyobb lehetőségük van

ezeknek a változásoknak a megtapasztalására, hiszen ők közvetlenül figyelemmel kísérik a társas kapcsolatok alakulását és a gyermekek játékválasztását.

A gyermek kapcsolataiban a bölcsőde hatására bekövetkezett változások

A szülőket és a kisgyermeknevelőket a gyermek nyitottabbá válásáról és ragaszkodásának változásáról kérdeztük.

A szülők kétharmada, 1125 szülő (66,8%) gondolja úgy, hogy gyermeke a bölcsőde hatására nyitottabbá vált más emberek irányába. Az otthon nevelkedéshez képest a bölcsődébe kerülés a legtöbb kisgyermek számára az emberi kapcsolatok bővülését is jelenti: felnőttekkel és gyermekekkel való kapcsolatokat egyaránt, és abban is jelentős változást hoz, hogy sokkal többféle érzelmi töltésű, mélységű érzelmi kapcsolat válik a kisgyermek mindennapjainak részévé.

A szülőknél közel fele, 813-an (48,2%) tapasztalt a gyermeke részéről erősebb ragaszkodást a bölcsődébe kerülés hatására.

A kisgyermeknevelők 1334 gyermeknél (79,2%) tapasztaltak nagyobb nyitottságot az emberek irányába a bölcsődébe járás hatására, és 1373 gyermek esetében (81,5%) számoltak be nagyobb ragaszkodásról.

Összességében elmondható, hogy a kisgyermeknevelők mind a négy vizsgált kategóriában nagyobb gyakorisággal tapasztaltak a mintában szereplő gyermekek viselkedésében pozitív változást a bölcsődei élet hatására. A szülői és a kisgyermeknevelői tapasztalatok közötti különbségeket magyarázhatja az is, hogy a bölcsődei élet inkább kínál lehetőséget a vizsgált viselkedések megfigyelésére.

A fenti eredmények alátámasztják a bölcsődének a játéktevékenység, továbbá a gyermekekkel és a felnőttekkel való kapcsolat gazdagítása terén megmutatkozó hatását.

A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint

Előre megadott válaszlehetőségekkel vizsgáltuk, hogy milyen elemeket vettek át a szülők tudatosan a bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából. Összesen 12 területet jelöltünk meg, ezek közül öt vonatkozott a játékra, egy pedig a nevelésre, viselkedésszabályozásra. A válaszolók négyféle válaszlehetőségből választhattak, ezek a következők voltak: 1) sok ötlet, megerősítés a bölcsődei nevelésből, 2) csak bizonyos elemek átvétele, 3) próbálta, de nem sikerült a megvalósítás, 4) korábban is így csinálta. Ugyanezt a kérdést tettük fel a kisgyermeknevelőknek is az egyes gyermekek szüleire vonatkozóan.

A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre – a szülők szerint

Átvett elemek	Sok ötlet, megerősítés	Csak bizonyos elemek átvétele	Próbálta, de nem sikerült	Már korábban is így csinálta
A bölcsődében kedves játékokhoz hasonlóakat vásárolok otthonra is	302 17,9%	413 24,5%	98 5,8%	536 31,8%
Jobban tudok együtt játszani gyermekemmel	203 12,1%	249 14,8%	86 5,1%	808 48,0%
A bölcsődében kedves mondókák, dalok ismétlése otthon	626 37,2%	259 15,4%	101 6,0%	392 23,3%
A bölcsődében kedves könyvek, mesék, versek ismétlése otthon	540 32,1%	312 18,5%	113 6,7%	390 23,2%
Alkotótevékenységekhez kapott ötletek megvalósítása	399 23,7%	415 24,6%	146 8,7%	377 22,4%
Nevelési, viselkedésszabályozási kérdésekben a kisgyermeknevelőtől kapott minták, javaslatok kipróbálása	379 22,5%	384 22,8%	127 7,5%	375 22,3%

8. táblázat. A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre a szülők válaszai alapján (abszolút és relatív gyakoriság, $N = 1684$)

A szülők a bölcsődében hallott mondókák, dalok otthoni ismétléséhez kapják a legtöbb megerősítést, ötletet, ezen a területen vesznek át tudatosan a legtöbb elemet a bölcsődei nevelésből. A Kisgyermeknevelőkkel folytatott beszélgetések (Nyitrai és Podráczky, 2015) ezt megerősítik: a szülők leginkább a bölcsődében hallott mondókák, dalok szövegét kérik a pedagógusoktól. A második legnagyobb gyakoriság a bölcsődei könyvek, mesék, versek esetében tapasztalható: a szülőknek közel 1/3-a sok ötletet, megerősítést kap a kisgyermeknevelőktől ezen a téren is.

A bölcsődei nevelés hatása a gyermekkel való együttjátszásban érvényesül legkevésbé: a szülőknek közel fele ezen a téren nem tartotta szükségesnek a változtatást, korábban is így, jól kezelte ezeket a helyzeteket.

Az alkotótevékenységek gazdagítása és a bölcsődei játékokhoz hasonlóak vásárlása terén inkább csak bizonyos elemeket, ötleteket vettek át a szülők a bölcsődétől. Egy korábbi kérdésnél 1249 szülő nyilatkozott úgy, hogy gyermeke új játéko(ka)t kedvelt meg a bölcsődében. 302 szülő kapott sok ötletet, megerősítést abban, hogy

a bölcsődei játékokhoz hasonló játékokat vásároljon otthonra is, és további 413-an válaszolták azt, hogy bizonyos elemeket vesz át ezen a téren a bölcsődei nevelésből, vagyis 715 szülőt befolyásolják az otthoni játékok vásárlásában a gyermek bölcsődei élményei. (Megjegyzendő, hogy nyilván vannak olyan bölcsődei kedvencek, amelyeket vagy az áruk, vagy a jellegük miatt nem igazán kívánnak megvásárolni a szülők otthonra. Ilyen lehet például néhány nagymozgást fejlesztő játék (pl. mászóka, csúszda, Rotikom stb. vagy egy komplett babakonyha).

Ritkán fordul elő, hogy a szülő próbál átvenni valamit a bölcsődei nevelés gyakorlatából, de nem sikerül megvalósítania. Az alkotótevékenységek gazdagítása terén a legmagasabb a sikertelen próbálkozás: 146 esetben (8,7%) érezték sikertelennek magukat a szülők. Az alkotótevékenységekhez nagymértékben szükséges a szülő kreativitása és ilyen irányú érdeklődése is.

A leginkább kiegyenlített a helyzet a nevelési, viselkedésszabályozási minták kipróbálása terén: a sok ötletet kapók, a bizonyos ötleteket átvevők és a korábban is hasonlóképpen cselekvők aránya lényegében azonos.

A bölcsőde családi nevelésre gyakorolt hatásának további elemzéséhez összevontuk a sok ötletet, megerősítést kapók és a csak bizonyos elemeket átvevők kategóriáit. Az összevonnáznál abból indultunk ki, hogy mindkét kategória esetében beszélhetünk pozitív hatásról. Az összevont relatív gyakoriságok csak a bölcsődés mondókák, dalok otthoni ismétlésében és a bölcsődében kedves könyvek, mesék, versek otthoni ismétlése esetében érte el, illetve haladta meg kis mértékben az 50%-ot, vagyis hozzávetőlegesen a mintában szereplő szülők legalább fele nem tud a bölcsődei játéktevékenység bizonyos elemeinek otthoni sikeres alkalmazásáról beszámolni. Ha a sikertelen próbálkozások relatív gyakoriságát is figyelembe vesszük, akkor a mintánkban szereplő szülőknek alig több mint 30-40%-a próbálkozik tudatosan, szándékosan a bölcsődei játéktevékenység valamely elemével az otthoni nevelésben.

A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre – a kisgyermeknevelők szerint

Hogyan látják a bölcsődei nevelés családi nevelésre gyakorolt hatását a kisgyermeknevelők?

Átvett elemek	Sok ötletet, megerősítést adtam	Csak bizonyos elemekre adtam mintát	Próbáltam befolyásolni a családi nevelési gyakorlatot, de nem sikerült	Már a bölcsődébe kerülés előtt is jó gyakorlatot folytattott a szülő
A bölcsődében kedves játékokhoz hasonlóak vásárlása otthonra is	300 17,8%	505 30,0%	187 11,1%	489 29,0%
A szülők jobban tudnak együtt játszani gyermekükkel	196 11,6%	294 17,5%	203 2,1%	785 46,6%
A bölcsődében kedves mondókák, dalok szövegét elkéri	540 32,1%	343 20,4%	160 9,5%	445 26,4%
A bölcsődében kedves könyvek, mesék, versek címét, szövegét elkéri	502 29,8%	374 22,2%	179 10,6%	434 25,8%
Alkotótevékenységekhez kapott ötletek megvalósítása	398 23,6%	486 28,9%	193 11,5%	401 23,8%
Nevelési, viselkedésszabályozási kérdésekben a kisgyermeknevelőtől kapott minták, javaslatok kipróbálása	379 22,5%	438 26,0%	209 12,4%	390 23,2%

9. táblázat. A bölcsődei nevelés hatása a családi nevelésre a kisgyermeknevelők válasza alapján (abszolút és relatív gyakoriság, $N = 1684$)

A kisgyermeknevelők válaszaiból számos ponton hasonló tendenciák rajzolódnak ki. A kisgyermeknevelők szerint is bölcsődében hallott mondókák, dalok szövegét veszik át leginkább tudatosan, és a gyakoriságot tekintve a bölcsődei könyvek, mesék, versek címének, szövegének elkérése a második a sorban. A „sok ötletet, megerősítést adtam” kategóriában alig van különbség a szülők és a kisgyermeknevelők véleménye között, a kisgyermeknevelők esetében a gyakoriságok minden játéktevékenységnél csekély különbséggel alacsonyabbak. A „csak bizonyos elemekre adtam mintát” kategóriában a gyakoriságok a kisgyermeknevelőknél minden játéktevékenység esetében csekély mértékben magasabbak a szülői válaszokhoz képest. A szülők és a kisgyermeknevelők között említésre méltó különbség a sikertelen próbálkozások megítélésében van: a kisgyermeknevelők minden egyes esetben több sikertelen befolyásolási kísérletről számoltak be, mint amennyi sikertelen próbálkozást a

szülők említettek. Különösen figyelemre méltó a különbség a szülők jobban tudnak együtt játszani gyermekükkel tevékenységkategóriában: a szülők közül mindössze 86-an (5,1%) számolnak be sikertelen próbálkozásról, míg a kisgyermeknevelők 203 esetben (12,1%) érzik úgy, hogy próbálkoztak ugyan a családi nevelés gyakorlatának befolyásolásával, de nem jártak sikerrel.

A szülők korábbi nevelési gyakorlatát a kisgyermeknevelők három játéktevékenység-kategória esetében kis mértékben ugyan, de pozitívabban ítélik meg, mint a szülők. Ez a három tevékenységterület a mondókázás, éneklés, a mesék, könyvek, versek választása, valamint az alkotótevékenység. A nevelés-viselkedésszabályozás területén is kicsit jobbnak ítélik a kisgyermeknevelők a szülőket, mint ők saját magukat.

A kisgyermeknevelők válaszaiban is hasonló tendenciák rajzolódnak ki a bölcsődei nevelésnek a családi nevelésre gyakorolt befolyásának megítélésére. Ez számos ponton újragondolásra készítet a család és a bölcsőde együttműködését, a bölcsődének a szülői kompetencia erősítése érdekében végzendő tevékenységeinek módszertani vonatkozásait illetően.

A bölcsődei nevelés igazodása a családi neveléshez – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint

A családi neveléshez igazodást hét változó mentén vizsgáltuk, a válaszolók aláhúzással jelölhették az igazodás véleményük szerinti meglétét. Ezek közül három változó vonatkozott a játékra és a nevelésre.

A csekély elemszámra tekintettel a szülők és a kisgyermeknevelők válaszait közös táblázatban foglaljuk össze (10. táblázat).

Terület	Szülők válaszai	Kisgyermeknevelők válaszai
A gyermek beviheti kedvenc játékát a csoportba	1236 73,4%	1434 85,2%
A kisgyermeknevelők tiszteletben tartják a gyermek érdeklődését	1248 74,1%	1236 73,4%
Rossz hangulat, sírás esetén a szülőktől látott módon igyekeznek vigasztalni a gyermeket a bölcsődében	1206 71,6%	1201 71,3%

10. táblázat. A bölcsődei nevelés igazodása a családi neveléshez – a szülők és a kisgyermeknevelők szerint (abszolút és relatív gyakoriság, $N_1 = N_2 = 1684$)

A szülői és a kisgyermeknevelői kérdőívek válaszainak gyakoriságai csupán a gyermek kedvenc játékának csoportba vihetősége tekintetében mutat jelentős különbséget: a kisgyermeknevelők 198 gyermekkel több esetben tekintették ezt megtörténtnek, mint a szülők.

A gyermek érdeklődésének tiszteletben tartására mind a szülők, mind a kisgyermeknevelők szinte egyező gyakorisággal, a gyermekek mintegy $\frac{3}{4}$ része esetében mondtak igent. Ez véleményünk szerint alacsony gyakoriság, hiszen minden gyermeknek van valamilyen egyéni érdeklődése, annak tiszteletben tartása, figyelembevétele, a hozzá való igazodás a kisgyermeknevelés egyik legfontosabb alapelve.

Lényegében egyező gyakorisággal nyilatkoztak a szülők és a kisgyermeknevelők úgy, hogy a rossz hangulat, sírás esetén a szülőktől látott módon vigasztalják a gyermeket a kisgyermeknevelők. A családlátogatásnak, a szülővel történő fokozatos beszoktatásnak, a mindennapok során realizálódó együttműködésnek nagyon fontos funkciója a családi nevelési gyakorlat minél alaposabb megismerése az ahhoz történő minél eredményesebb illeszkedés elősegítése érdekében. Ebből kiindulva itt is magasabb gyakoriságokat vártunk.

Pozitívumnak tartjuk viszont azt, hogy a vizsgált kategóriák közül kettőben a szülők és a kisgyermeknevelők lényegében azonosan ítélik meg a helyzetet. Ez a közös hullámhossz az együttműködés fejlesztésének nagyon fontos alapja.

A szülők kifogásai és javaslatai a bölcsődei nevelésre vonatkozóan

A szülők kifogásai a bölcsődei étellel, a kisgyermeknevelők munkájával kapcsolatban

Nyitott kérdésben kérdeztük a szülőket a bölcsődei étellel, a kisgyermeknevelők munkájával kapcsolatos kifogásaikról.

Összesen 250 választ kaptunk, melyből 168-an elismerést fogalmaztak meg, illetve azt válaszolták, hogy nincs kifogásuk. A 82 kifogást kilistáztuk és kategóriákba soroltuk. A 82 kifogásból 29 gondozással kapcsolatos kérdéseket érint, ezekre most nem térünk ki.

Területek, tevékenységek, melyekhez a kifogások kapcsolódnak	Eset
A feltételrendszer biztosításának hiányosságai	4
A kisgyermeknevelők leterheltsége, létszáma stb.	12
Kisgyermeknevelő-gyermek kapcsolat	3
Biztonság	3
Játéktevékenységek	16
Szülő-kisgyermeknevelő kapcsolata	12
Egyéb	3
Összesen	53

11. táblázat. A játékra, nevelésre, család-bölcsőde kapcsolatára vonatkozó szülői kifogások (abszolút és relatív gyakoriság, $N = 53$)

A szülők nagyon csekély számú kifogást fogalmaztak meg a bölcsődei étellel, a kisgyermeknevelők munkájával kapcsolatban. Ha a felsorolt konkrét kifogásokat összehasonlítjuk az első kérdésre, a bölcsődének a szülői elvárásoknak való megfelelésével kapcsolatos kérdésre adott válaszokkal, akkor feltételezhető, hogy a konkrét kifogások megfogalmazásával óvatosabbak a szülők.

A feltételrendszer hiányosságain belül az udvari játékokat említették a szülők, ezen túl az udvari árnyékolás megoldatlanságát.

A szülők empatikusak a kisgyermeknevelőkkel, úgy érzik, hogy a pedagógusok nagyon leterheltek. Konkrétan szerepelt a felsorolásban a magas gyermeklétszám és nagy adminisztrációs teher is.

A kisgyermeknevelők és a gyermekek kapcsolatában kifogásként a szigorúság és a kevés mosoly jelent meg.

A biztonsággal kapcsolatos kifogások tárgyi és személyi vonatkozásokat egyaránt tartalmaznak: a nem túl megbízható kaput nem is figyelik igazán a kisgyermeknevelők, technikai dolgozók.

A legnagyobb gyakoriságú a játékkal kapcsolatos kifogások kategóriája. A szülők keveslik a mondókát és a mesét, a programokat, a szabad levegőn való játszást (ezt igen sokan), hiányolják továbbá az udvari csoportos foglalkozásokat. Ez utóbbival kapcsolatban megemlítendő, hogy a bölcsődében a csoportszobában sincsenek csoportos foglalkozások, a szülő feltételezhetően azt kifogásolta, hogy az udvaron nagyon magukban vannak a gyermekek, kevés a kisgyermeknevelő-gyermek interakció.

A szülők és a kisgyermeknevelők, a család-bölcsőde kapcsolatát illetően relatíve magas a kifogások gyakorisága. A kifogásokban főleg a nem elegendő és nem mindig időben történő kommunikációt említik meg a válaszolók. Bár a minta elemszámahoz képest csekély az említett kifogások száma, mégis jelzésértékűek, hiszen a

kifogásokban említésre kerülő területekkel való elégedetlenség más kérdésekre adott válaszokban is kifejezésre jut.

A szülők javaslatai a bölcsődei étellel, a kisgyermeknevelők munkájával kapcsolatban

A szülők összesen 212 javaslatot fogalmaztak meg, ezek közül 79 a bölcsődével való elégedettséget fejezi ki. A 133 tényleges javaslatból 40 gondozással kapcsolatos, a többi 93 javaslat elemzését mutatjuk be jelen írásunkban.

A kilistázott javaslatokat kategorizáltuk, ebben a *11. táblázat*ban bemutatott kategóriák jelentették a kiindulópontot.

A legtöbb javaslat a gyermekek tevékenységének gazdagítására érkezett. Több szülő szeretne gyakoribb mesehallgatást (egy szülő mesenézést is), több udvari játékot, verset, mondókát, éneket. Volt szülő, aki esős napokra zenehallgatást kínálna udvari játék helyett. Ezen kívül a javaslatok között szerepelt még csoportos kirándulás, fejlesztő torna, kötelező foglalkozás és rendszeres gyakorlatok végzése is. A válaszból nem derült ki, hogy milyen gyakorlatokról lehetne szó. Ez utóbbiak a bölcsődei neveléstől távol álló programlehetőségek. Feltételezhetően olyan szülők javasolták ezeket, akik szeretnék, ha a bölcsődében több szervezett, a gyermektől elvárt, mondhatni kötelező részvétellel zajló tevékenység is lenne, nem „csak szabad játék”.

Területek, melyekre a javaslatok vonatkoznak	Eset
A feltételrendszer biztosításával kapcsolatos javaslatok	6
A kisgyermeknevelő személyével, munkarendjével kapcsolatos javaslatok	12
Kisgyermeknevelő-gyermek kapcsolatra, nevelésre vonatkozó javaslatok	6
Biztonságra vonatkozó javaslatok	2
Játéktevékenységekkel kapcsolatos javaslatok	34
Szülő-kisgyermeknevelő kapcsolatát érintő javaslatok	27
Egyéb	6
Összesen	93

12. táblázat. A játékra, nevelésre, család-bölcsőde kapcsolatára vonatkozó szülői javaslatok (abszolút és relatív gyakoriság, N = 93)

A szülőknek sok javaslata van a család-bölcsőde kapcsolatának jobbítására, gazdagítására vonatkozóan is. Elsősorban a gyakoribb, időben történő és alaposabb, részletesebb tájékoztatást szeretnék. Vannak, akik gyakoribb szülői értekezleteket

igényelnek, mások az üzenőfüzet nyújtotta lehetőségek jobb kihasználását. Megfogalmazódott az e-mailben történő kommunikáció alkalmazása is. Többen fűznék szorosabbra a család és az intézmény közötti kapcsolatot részint a családi programok (gyakoribb) szervezésével, részint pedig a szülőknek a mindennapi tevékenységekbe történő nagyobb bevonódásával. Egyesek szeretnék, ha a gyermekek napi tevékenységeiről videofelvételek készülnének. Vannak, akik a kedvenc dalok, mondókák szövegének szülők körében történő közzétételét javasolják.

A kisgyermeknevelők kiválasztását, alkalmazását, munkarendjét stb. illetően a következő javaslatokat olvashattuk a válaszokban: többen növelnék a kisgyermeknevelők létszámát, illetve kevesebb gyermeket vennének fel egy-egy csoportba, vagyis a felnőtt-gyermek arányt jobbítanák. Növelnék a kisgyermeknevelő megbecsülését, több segítséget adnának neki. Fontosnak érzik a kiégés megelőzését. A kisgyermeknevelők kiválasztását illetően megfogalmazódott, hogy ne dohányozzon a pedagógus.

A nevelés jobbítására vonatkozó szülői javaslatok a gyermekekre való nagyobb odafigyelést, a mosolyt, a vele való több foglalkozást említik elsősorban. Megfogalmazódik a differenciálás a nevelésben. Szerepel a csoportmunka is, és egy szülő matricát is adna a gyermekeknek, feltételezhetően dicséretként. Az ünnepekkel kapcsolatban az egyik javaslat szerint szerencsés lenne, ha először otthon jönne a Mikulás, és csak azután a bölcsődében.

A feltételrendszer jobbítására vonatkozó javaslatok főleg az udvari játékok bővítését említik, ezen túl felmerül még a hűvösebb terem igénye, valamint a nagyobb fenntartói támogatás szükségessége.

A kisgyermeknevelők sikerei és nehézségei a családdal való kapcsolattartásban

A kisgyermeknevelők sikerei

Nyitott kérdésben kérdeztük a kisgyermeknevelőket arról, hogy milyen sikereik voltak az egyes gyermekek családjával való kapcsolattartásban. Összesen 502 értékelhető választ kaptunk, melyeket kilistáztunk és kategorizáltunk. A kapott eredményeket a 13. táblázatban foglaljuk össze.

Területek, melyekhez a sikerek kapcsolódnak	Esetek
Együttműködő, nyitott, készséges szülői hozzáállás, partnerség	178
Jó hangulat, jó beszélgetések a szülők és a kisgyermeknevelő között	81
A szülő kéri, elfogadja a kisgyermeknevelő tanácsait, véleményét, ötleteit, segítségét	48
Gondozási kérdésekben (szobatisztaság, alvás, étkezés, önállósodás, cumi használat stb.) a család elfogadta a kisgyermeknevelő javaslatait	41
Mindent meg tudtak beszélni, közös problémamegoldás	32
Bizalom egymás iránt, bizalmi kapcsolat kiépítése sikerült	20
A szülők segítőkészsége	14
A szülők folyamatos érdeklődése a gyermek iránt	13
A szülőnek változott a gyermekhez való viszonya	9
A kisgyermeknevelő pozitív visszajelzést, elismerést kapott a szülőktől a munkájáról	8
A gyermek számára nehéz helyzetek közös segítése	7
A család / gyermek elfogadta a kisgyermeknevelőt	6
A szülők mindig elérhetőek voltak a kisgyermeknevelő számára	5
A gyermek viselkedésében pozitív változás történt	5
Jó hangulatú, sikeres családlátogatás	5
A zárkózott szülő megnyílt	4
Játékkal kapcsolatos kérdésekben a család elfogadta a kisgyermeknevelő javaslatait	4
Összhang, hasonló nevelési elvek a család és a kisgyermeknevelő között	4
a szülők kedvessége	3
Lehetővé tették a gyermek megismerését a kisgyermeknevelő számára	3
A szülő alkalmazkodó, betartja a szabályokat	2
Egyéb	10
Összesen	502

13. táblázat. A kisgyermeknevelők sikerei a családokkal való kapcsolat terén
(abszolút gyakoriság, $N = 502$)

A szokásostól eltérően a nagyszámú és terjedelműek tekintve nagyon különböző kategóriák alkalmazását azért tartjuk fontosnak, mert így tudunk minden, véleményünk szerint jelentőséggel bíró információt kellő árnyaltsággal megjeleníteni. A kisgyermeknevelők a szülőkkel való kapcsolatnak sok összetevőjét emelték ki válaszaikban, az árnyalás segítheti a család-bölcsőde kapcsolatának, a szülői bevonódás erősítésének támogatását szolgáló módszertani fejlesztések kidolgozását.

A legtöbben az együttműködést, a nyitottságot, a partnerséget emelték ki pozitívumként a családdal való kapcsolatban, illetve sikerként fogalmazták meg ennek kialakulását. A kisgyermeknevelők fontosnak tartják a jó hangulatot, jó beszélgetéseket, ezek nyilván a sikeres együttműködés alapját képezik. Nemcsak a beszélgetések

hangulata, hanem tartalma is lényeges pozitív eredmény, ha mindent meg tudnak egymással beszélni, és a problémamegoldás is közös. Többen a bizalmat helyezték a középpontba, a bizalmi kapcsolat kialakulása siker számukra. A szakemberek pozitív eredménynek tekintik, ha a szülők tanácsot, javaslatot, ötletet, véleményt kérnek tőlük, és ha ezeket el is fogadják. Az előbbiekhöz képest kisebb gyakorisággal, de többen említették a szülők segítőkész hozzáállását és kedvességét, valamint szabálykövetését és az állandó elérhetőséget.

A kisgyermeknevelőknek fontos az is, hogy a szülők hogyan vélekednek a munkájukról, néhányan válaszukban a szülőktől kapott pozitív visszajelzést, elismerést emelték ki.

Egyesek a gyermek oldaláról közelítettek, azt tekintik sikernek, ha elérték, hogy a szülő folyamatosan érdeklődjön a gyermek iránt, vagy ha a szülők megfogadták gondozással, játékkal kapcsolatos tanácsaikat. Kutatásunk több eredménye utalt már arra, hogy a szülők a gondozással kapcsolatban jobban igénylik, elfogadják a kisgyermeknevelő javaslatait. A kisgyermeknevelők által említett sikerek is ezt a tendenciát tükrözik: 41 esetben kapcsolódtak ezek a gondozáshoz és mindössze négy esetben a játékhoz. Öröndetes, ha a gyermek viselkedésében pozitív változás történik.

A közös sikert hangsúlyozza néhány válasz: a nevelési kérdésekben való összhang és a gyermek számára nehéz helyzetek közös megoldását.

A kisgyermeknevelők nehézségei

Nyitott kérdésben kérdeztük a kisgyermeknevelőket arról, hogy milyen nehézségeik voltak az egyes gyermekek családjával való kapcsolattartásban. Összesen 122 értékelhető választ kaptunk, melyeket kilistáztunk és kategorizáltunk. A kapott eredményeket a 14. táblázatban foglaljuk össze.

Területek, melyekhez a nehézségek kapcsolódnak	Esetek
A szülő távolságtartása, együttműködés hiánya	30
Nézetkülönbség a szülők és a kisgyermeknevelők között gondozási kérdésekben	20
Nézetkülönbség a szülők és a kisgyermeknevelők között nevelési kérdésekben	10
A család negatív viszonyulása a kisgyermeknevelőhöz (emberi)	9
A család negatív viszonyulása a kisgyermeknevelőhöz (szakmai)	8
Nyelvi nehézségek (külföldi szülő)	7
Anya nehezen engedi el a gyermeket	7
Nézetkülönbség a szülő és a kisgyermeknevelő között a gyermek fejlettségének megítélésében	6
A szülő bizonyos problémákat, egészségügyi dolgokat nem vesz komolyan	5
A szülők életvitele, szülők közötti konfliktus	5
Kommunikációs nehézségek	5
Lassan, nehezen alakuló kapcsolat a szülők és a kisgyermeknevelők között	5
Egyéb	5
Összesen	122

14. táblázat. A kisgyermeknevelők nehézségei a családokkal való kapcsolat terén (abszolút gyakoriság, $N = 122$)

Ennél a kérdésnél is törekedtünk a minél árnyaltabb bemutatásra, ezzel indokoljuk a kategóriák nagy számát és terjedelmük erős heterogenitását.

A kisgyermeknevelők a családdal való kapcsolattartásban jelentkező nehézségeik okaként leginkább a szülők távolságtartását, az együttműködés nekik felróható okokból bekövetkező hiányát jelölték meg. Több ízben megfogalmazták, hogy a szülő elzárkózó, nem igényli az együttműködést, nem reagál a kisgyermeknevelő jelzéseire, nem tájékoztatja a kisgyermeknevelőt a gyermek szempontjából fontos dolgokról, nem alkalmazkodik a bölcsődei szokásokhoz, szabályokhoz.

Sok esetben van nézetkülönbség a kisgyermeknevelő és a szülő között gondozási helyzetekben. Ebben a szobatisztaság és az étkezés vezet, de említésre került a bölcsődeihez képest nagyon más otthoni napirend, az önállósodási igények, törekvések nem támogatása a szülők részéről, továbbá az alvás rendszertelensége és a cumi használata is.

A nevelési helyzetekről való gondolkodást illetően feleannyi esetben okoz nehézséget a nézetkülönbség, mint a gondozásban. Ebben a tekintetben főleg a szülői nevelés túlzott engedékenységet és következtelenséget, valamint a szülők közötti jelentős nézetkülönbségeket emelték ki a kisgyermeknevelők.

Egyes szülők negatívan viszonyulnak a kisgyermeknevelőkhöz. Vannak, akik emberileg nem veszik komolyan őket, elutasítóak, tiszteletlenek, megkérdőjelezzik a szakmai kompetenciájukat. Más esetekben szolidabb ugyan a helyzet, de a kisgyermeknevelő javaslatait nem fogadják el a szülők.

A külföldi szülővel több kisgyermeknevelőnek van nyelvi nehézsége.

Néhány anya nehezen engedi el gyermekét, ez a bölcsődei beilleszkedést nehezíti.

Nehéz helyzetet idéz elő az is, ha a szülők és a kisgyermeknevelők egymástól nagyon különbözőképpen ítélik meg egy-egy gyermek fejlettségét.

Egyes esetekben nincs ugyan konkrét nehézség, viszont a család és a szakember kapcsolata az optimálisnál nehezebben, lassabban alakul.

Érdekesség, hogy a kisgyermeknevelők egyetlenegy olyan nehézséget sem említettek, mely velük lenne kapcsolatos.

ÖSSZEGZÉS

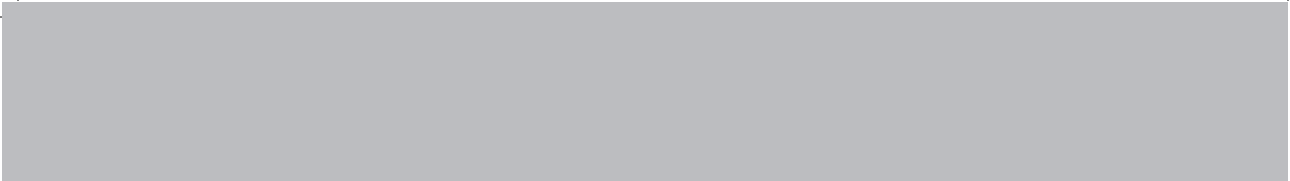
Írásunkban a család és a bölcsőde kapcsolatára vonatkozó kutatási eredményeinket mutattuk be, elemeztük a szülőknek a bölcsődével kapcsolatos elvárásainak teljesülését, a bölcsődei neveléssel kapcsolatos kifogásaikat és javaslataikat, továbbá azt, hogy milyen hatással van a bölcsőde az otthoni nevelésre. A kisgyermeknevelőket az egyes gyermekekre vonatkozóan kértük az egyes kérdések végiggondolását. Eddigi eredményeink, elemzéseink számos vonatkozásban árnyalják a család és a bölcsőde együttműködéséről, egymásra hatásáról kialakult képet, mely gazdagítja a kisgyermeknevelők szülői bevonódást támogató módszertani kompetenciáját, és további kutatásokat indukálhatnak.

Irodalom

- *A bölcsődei nevelés-gondozás szakmai szabályai (2012):* Módszertani levél. Szociális füzetek. Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal, Budapest.
- Darvay S. és Kontra J. (2015): Bölcsőde és család kapcsolata és egymásra hatása a gondozásban. In: Nyitrai Á. (szerk.): *A kisgyermek nevelése a családban és a bölcsődében.* (Megjelenés alatt.) Kaposvári Egyetem, Kaposvár.
- Németh M., Polónyi E. és Dobszay L. (1979): A bölcsődei adaptáció („beszoktatás”). *Gyermekgyógyászat*, 3. sz. 376–381.

- Nyitrai, Á. és Podráczky, J. (2015): *Improving parent competences in promoting literacy development – some results of a pilot study*. ERPA. Education Researches and Publications Association. Procedia–Social and Behavioural Sciences. In print.
- Nyitrai Á. és Darvay S. (2013): A játék és a mese jelenléte a kisgyermek életében. *Iskolakultúra*, 11. sz. 73–86.
- Podráczky J. és Nyitrai Á. (2015): Ezek a mai szülők! (Parents Nowadays). Kisgyermekkel foglalkozó pedagógusok szülőképeinek néhány jellegzetesége. *Képzés és Gyakorlat*, 13:1–2. sz. 359–373.
- Szombathelyiné Nyitrai Á., Bakonyi A. és Kovácsné Bárány I. (2009): *Szakmai ajánlás a többcélú, egységes óvoda-bölcsőde intézmények bevezetéséhez és működtetéséhez*. SZMM, Budapest.
- Útmutató a bölcsődei gondozónők családlátogatásához (1989): Bölcsődék Országos Módszertani Intézete, Budapest.
- Vajda Z. és Kósa É. (2005): *Neveléslélektan*. Osiris Kiadó Zrt., Budapest.

MELLÉKLETEK

1. SZÁMÚ MELLÉKLET

Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar Természettudományi Tanszék

Közép-Magyarország Regionális
Módszertani Bölcsőde Budapest XI. ker. Egyesített Bölcsőde
Magyar Bölcsődék Egyesülete

„A bölcsőde szerepe az egészséges szokásrendszer kialakításában” című kutatás szülői kérdőíve

Kedves Szülő!

Az alábbi kérdőívben gyermekéről, családjáról szeretnénk tájékozódni. Munkájával hozzájárul a bölcsődei nevelési-gondozási munkánk sikeréhez. Az állítások mellett kérjük, jelölje X-szel az Önre leginkább jellemzőt! A válaszadás önkéntes. Együttműködését köszönjük.

Bölcsőde neve:

Címe:

irányítószám □□□□

település.....

kerület

Fenntartója:

- 1. Önkormányzat
- 2. Egyház
- 3. Alapítvány
- 4. egyesület
- 5. egyéni/társas vállalkozás
- 6. egyéb

1. Szülők életkora:

édesanya (év) □□

édesapa (év) □□

2. A szülők legmagasabb iskolai végzettsége:

édesanya

- 1. kevesebb mint 8 általános
- 2. 8 általános
- 3. szakmunkás
- 4. érettségi
- 5. főiskola/egyetem

édesapa

- 1. kevesebb mint 8 általános
- 2. 8 általános
- 3. szakmunkás
- 4. érettségi
- 5. főiskola/egyetem

3. A gyermek születési ideje: év 20 hónap nap

4. A gyermek neme: 1. Fiú 2. Leány

5. Hányadik gyermekeként született az anyának?

6. Hányadik gyermeke a családnak?

7. Jelölje be a megfelelőt:

- 1. A gyermeket előre terveztük
- 2. Megfogant és megtartottuk
- 3. Örökbe fogadtuk gyermekünket
- 4. Nevelőszülők vagyunk

8. Lakóhely:

- 1. Megyei jogú város
- 2. Város
- 3. Község
- 4. Egyéb:

9. Lakókörnyezet:

- 1. Lakótelep
- 2. Családi házas övezet
- 3. Régi építésű társasház
- 4. Új építésű sorház, társasház
- 5. Lakópark
- 6. Egyéb:

10. Lakáshelyzet:

- 1. Saját lakásunk van
- 2. Családi házunk van
- 3. Lakást bérlünk
- 4. Szülőknél, rokonoknál lakunk
- 5. Átmeneti szálláson lakunk
- 6. Egyéb:

11. Kivel/kikkel él egy háztartásban a gyermek? (Több válasz is adható.)

- 1. Anya
- 2. Apa.
- 3. Nevelőszülő(k)
- 4. Testvér(ek)
- 5. Nagyszülő(k)
- 6. Egyéb, mégpedig:

12. A lakás komfortfokozata:

- 1. Komfort nélküli
- 2. Félkomfortos
- 3. Komfortos
- 4. Összkomfortos

13. Jelölje be a megfelelőt:

- 1. A gyermeknek külön szobája van
- 2. Testvérrrel közös szobája van
- 3. Szülőkkel egy szobában él
- 4. Egyéb

14. Kivel/kikkel alszik egy szobában a gyermek? (Több válasz is adható.)

- 1. Egyedül
- 2. Testvérrrel
- 3. Szülővel
- 4. Nagyszülővel
- 5. Egyéb:

15. Otthon hányszor alszik a gyermeke?

- 1. Napközben kétszer
- 2. Napközben egyszer
- 3. Csak éjjel
- 4. Egyéb:

16. Várandóssága idején milyen táplálási tervei voltak?

- 1. Anyatejes
- 2. Tápszeres
- 3. Nem foglalkoztam vele

17. Kitől/kiktől kért/kapott tanácsot a gyermeke táplálásához? (Több válasz is adható.)

- 1. Családtagtól
- 2. Ismerőstől
- 3. Szakembertől (orvos, védőnő stb.)
- 4. Szaklapból, szakkönyvből tájékozódtam
- 5. Internet
- 6. Nem kértem tanácsot

18. Hány alkalommal találkozott a védőnővel?

Szülés előtt:

- 1. Hetente
- 2. Havonta
- 3. Ritkábban

Szülés után:

- 1. Hetente
- 2. Havonta
- 3. Ritkábban

19. Segítettek-e önnek a védőnőtől kapott tanácsok?

- 1. Igen, betartottam a tanácsait
- 2. Nem
- 3. Egyéb, mégpedig:

20. Hogyan táplálja jelenleg gyermekét? (Több válasz is adható.)

- 1. Anyatejjel
- 2. Külön főzünk neki
- 3. Ugyanazt eszi, amit a család
- 4. Bébiételeket kap
- 5. Egyéb, mégpedig:

21. Mennyi ideig szoptatta kizárólag gyermekét? hónap**22. Gyermeke hány hónapos korában hagyta abba a szopást? hónap****23. Milyen módon történik a gyermek étkezése?**

- 1. Cumisüvegből
- 2. Két kanállal
- 3. Kanállal önállóan

24. Milyen körülmények között történik a gyermek étkezése?

- 1. Otthon szoptatom
- 2. Bárhol megszoptom
- 3. Etetőszékben etetem
- 4. Asztalnál, együtt a családdal, önállóan étkezik
- 5. Bárhol, ahol éhes lesz
- 6. Egyéb:.....

25. Kérjük, jelölje be az alábbi skálán 1-től 7-ig terjedő skálán az étkezések közben általánosan uralkodó légkört!

1 2 3 4 5 6 7

ingerült, zaklatott *derűs, kellemes*

26. Mennyi idő alatt álltak át a csecsemő étrendjével a család étrendjére?

- 1. Nem főztünk neki külön /
nem adtunk bébiételt, azonnal a felnőtt ételekből kapott.
- 2. Néhány hónap alatt fokozatosan hozzászoktattuk a felnőtt étrendhez.
- 3. Még mindig külön étrenden van.
- 4. Egyéb:

27. Van-e olyan ételféleség, melyet elutasít gyermeke?

- 1. Igen, több is, nagyon válogatós
- 2. Néhány
- 3. Nincs ilyen

28. Okoz-e problémát a válogatás az étkezéseknél?

- 1. Igen, éspedig:
- 2. Ritkán
- 3. Nem

29. Fordultak-e a problémával szakemberhez vagy máshoz segítségért? (Több válasz is adható.)

- 1. Családtaghoz
- 2. Ismerőshöz.
- 3. Gyermekorvoshoz.
- 4. Védőnőhöz
- 5. Szaklapokból, könyvekből tájékozódtam
- 6. Nem kértem tanácsot
- 7. Interneten

30. Kérjük, mérlegelje és jelölje be az 1-től 7-ig terjedő skálán, hogy mennyiben ért egyet az alábbi kijelentéssel!

Gyermekünk érkezésével megváltozott az életünk.

1	2	3	4	5	6	7
<i>egyáltalán nem</i>					<i>teljes mértékben</i>	

31. Kérjük, mérlegelje és jelölje be az 1-től 7-ig terjedő skálán, hogy mennyiben ért egyet az alábbi kijelentéssel!

Gyermekünk érkezéséhez alkalmazkodni tudtunk.

1	2	3	4	5	6	7
<i>egyáltalán nem</i>					<i>teljes mértékben</i>	

32. Mi okozta a legnagyobb problémát a gyermek születése után?

.....

33. Kérjük, mérlegelje és jelölje be az 1-től 7-ig terjedő skálán, hogy gyermeke igénye milyen mértékben játszott szerepet a család új napirendjének kialakításában.

1	2	3	4	5	6	7
<i>egyáltalán nem</i>					<i>teljes mértékben</i>	

34. Kérjük, mérlegelje és jelölje be az 1-től 7-ig terjedő skálán, hogy a család/ szülők/testvér igénye milyen mértékben játszott szerepet a család új napirendjének kialakításában.

1	2	3	4	5	6	7
<i>egyáltalán nem</i>					<i>teljes mértékben</i>	

35. Kérjük, mérlegelje és jelölje be az 1-től 7-ig terjedő skálán, hogy más szempontok milyen mértékben játszottak szerepet a család új napirendjének kialakításában.

1	2	3	4	5	6	7
<i>egyáltalán nem</i>					<i>teljes mértékben</i>	

Más szempont:

36. Kitől/kiktől kért/kapott tanácsokat a napirend kialakításához? (Több válasz is adható.)

- 1. Családtagtól
- 2. Ismerőstől
- 3. Szakembertől (orvos, védőnő, gondozónő stb.)
- 4. Szaklapokból, könyvekből tájékozódtam
- 5. Internetről
- 6. Nem kértem tanácsot

37. Milyen gyakran levegőznek, sétálnak?

- 1. Naponta
- 2. Heti 2-3 alkalommal
- 3. Hetente
- 4. Ritkábban
- 5. Soha

38. Mennyi ideig levegőznek, sétálnak alkalmanként?

- 1. Fél óránál rövidebb ideig
- 2. Fél-egy órát
- 3. Egy óránál többet
- 4. Egyéb:

39. Kivel/kikkel szokott játszani a gyermeke? (Több válasz is adható.)

- 1. Egyedül
- 2. Testvérrel
- 3. Apával
- 4. Anyával
- 5. Nagyszülővel
- 6. Szomszéd/ismerős/rokon gyermekekkel
- 7. Egyéb, mégpedig:

40. Milyen játékaik vannak a gyermekének?

Játékfajta	Jelölje X-szel, ha van a gyermekének	Mennyire szereti a gyermeke az adott játékot?				
		1 egyáltalán nem	2	3	4	5 nagyon
1. csecsemőjátékok (csörgők, rágókák stb.)						
2. mozgásfejlesztő játékok (autó, dömper, motor, tricikli, talicska)						
3. labda						
4. babák, állatfigurák						
5. utánzó- és szerepjátékhoz kellékek (babaedények, orvosi táska, szerszámok stb.)						
6. homokozójátékok						
7. alkotótevékenységek eszközei (ceruza, festék, gyurma, zsírkréta stb.)						
8. finommozgást fejlesztő egyéb játékok (gyöngy, pöttyi, mozaik stb.)						
9. logikai játékok (bébi-logi, kirakó, képes lottó, képes dominó, kártya, memóriajáték stb.)						
10. képes- és mesekönyv						
11. hangszer						

41. Mennyi időt tölt otthon gyermeke játékkal?

- 1. Fél óránál rövidebbet
- 2. Fél-egy órát
- 3. Másfél órát
- 4. Másfél óránál többet
- 5. Egyéb, mégpedig:

42. Mennyi időt tölt gyermeke TV, videó, DVD, internetes műsor nézésével hétfélig napokon?

- 1. Fél óránál rövidebb időt
- 2. fél-egy órát
- 3. másfél órát
- 4. Másfél óránál többet
- 5. Egyéb, mégpedig:

43. Milyen műsorokat néz gyermeke TV-n, videón, DVD-n, interneten? (Több válasz is adható.)

- 1. Gyermekműsorokat
- 2. Beszélgetőműsorokat
- 3. Vetélkedőket
- 4. Sportműsorokat
- 5. Sorozatokat
- 6. Zenés műsorokat
- 7. Hírműsorokat
- 8. Politikai műsorokat
- 9. Természetfilmeket
- 10. Felnőtteknek szóló filmeket
- 11. Egyéb, mégpedig:

44. Kivel/kikkel nézi gyermeke a tv-t, videót, DVD-t, internetes műsorokat? (Több válasz is adható.)

- 1. Egyedül
- 2. Testvérrel
- 3. Apával
- 4. Anyával
- 5. Nagyszülővel
- 6. Szomszéd/ismerős/rokon gyermekekkel

45. Milyen gyakran szokott az anya képeskönyvet nézegetni a gyermekkel és/ vagy mesélni neki?

- 1. Naponta
- 2. Heti 2-3 alkalommal
- 3. Hetente
- 4. Ritkábban
- 5. Soha

46. Milyen gyakran szokott az apa képeskönyvet nézegetni a gyermekkel és/ vagy mesélni neki?

- 1. Naponta
- 2. Heti 2-3 alkalommal
- 3. Hetente
- 4. Ritkábban
- 5. Soha

47. Kérjük, írja le, hol, mivel tölti a család legszívesebben a hétvégét!

.....

48. Kérjük, mérlegelje és jelölje be az 1-től 7-ig terjedő skálán, hogy mennyire elégedett gyermeke napirendjével!

1	2	3	4	5	6	7
egyáltalán nem						teljes mértékben

49. Kíván-e változtatni a kialakult napirenden?

- 1. Igen, változtatni szeretnék
- 2. Igen, de nem tudok változtatni
- 3. Nem szeretnék változtatni
- 4. Nem változtatok, de tudom, mit kellene változtatni

50. Milyen állandó időpontok vannak a napirendben, melyekhez fontosnak tartják ragaszkodni?

- 1. Az étkezések
- 2. Az alvás
- 3. A játék ideje
- 4. Mindennap más, nincsenek fix időpontok
- 5. A gyermek pillanatnyi igénye dönti el
- 6. Egyéb, mégpedig:

51. Van-e a gyermeknek olyan étkezési, alvási vagy egyéb szokása, melyhez nehezen alkalmazkodik a család?

- 1. Igen
- 2. Nem

Ha igen, mi ez?

52. Milyen problémái, gondjai vannak a gyermek nevelésével, gondozásával kapcsolatban?

.....

53. A gyermeke nevelésével kapcsolatos problémái megoldásához kitől/kiktől kér/kérne szívesen tanácsot?

- 1. Családtagtól
- 2. Ismerőstől
- 3. Szakembertől (orvos, védőnő, gondozónő stb.)
- 4. Szaklapokból, könyvekből tájékozódok
- 5. Internetről
- 6. Nem kérek tanácsot

54. Amennyiben bölcsődei szakember segítségét kéri, milyen formában teszi/tenné azt szívesen?

- 1. Egyéni beszélgetés
- 2. Előadás
- 3. Szülőcsoportos beszélgetés
- 4. Egyéb, mégpedig:

55. Amennyiben együtt nevelik gyermeküket, van-e jelentős nézetkülönbség Ön és házastársa/élettársa között gyermeknevelési kérdésben? Ha igen, mi-ben?

.....

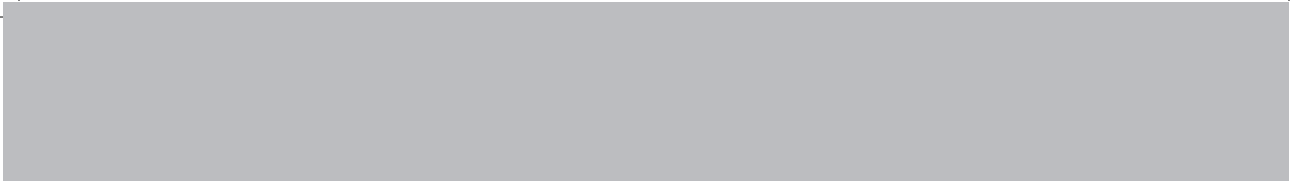
Hogyan kezelik ezt?

56. Mit tart kiemelten fontosnak gyermeke nevelésében?

.....

Miért?

Köszönjük, hogy a kérdések megválaszolásával segítette munkánkat!

2. SZÁMÚ MELLÉKLET

A bölcsőde címbélyegzője:

Szülői elégedettségi kérdőív, kitöltendő a gyermek 3 éves korában.

Kedves Szülő!

Az alábbi kérdőívben a bölcsődével kapcsolatos véleményéről szeretnénk tájékozódni. Munkájával hozzájárul a bölcsődei nevelési-gondozási munkánk sikeréhez. A válaszadás önkéntes. Együttműködését köszönjük.

A gyermek születési ideje: 20... évhónapnap.

A gyermek neme: fiú / lány. Hányadik a testvérek között:.....

Anya életkora:év. Apa életkora:év.

Az anya legmagasabb iskolai végzettsége:

Az apa legmagasabb iskolai végzettsége.....

1. Kérjük, jelölje be a hétfokú skálán, hogy mennyire felelt meg a bölcsőde a család elvárásainak! Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem teljesült, a 7-es pedig azt, hogy teljes egészében teljesült. Az N azt jelenti, hogy nem volt ilyen elvárása. Soronként egy választ karikázzon be!

1. Részletes és rendszeres tájékoztatást kapjak a bölcsődei életéről

N 1 2 3 4 5 6 7

2. A bölcsődei napirend igazodjon gyermekem napirendjéhez

N 1 2 3 4 5 6 7

3. A házirend rugalmas legyen

N 1 2 3 4 5 6 7

4. Gyermekem ízlésének megfelelő étrend

N 1 2 3 4 5 6 7

5. Orvosi ellátás biztosítása szükség esetén

N 1 2 3 4 5 6 7

6. Tiszta, ízlésesen berendezett csoportszoba
 N 1 2 3 4 5 6 7
7. Tiszta, hangulatosan kialakított udvar
 N 1 2 3 4 5 6 7
8. Sokféle jó játék
 N 1 2 3 4 5 6 7
9. Változatos, sokszínű játéktevékenységben legyen része gyermekemnek
 N 1 2 3 4 5 6 7
10. Sok mesét, verset halljon
 N 1 2 3 4 5 6 7
11. Sok mondókát, dalt halljon
 N 1 2 3 4 5 6 7
12. Tudjon sokat rajzolni, festeni, gyurmázni stb.
 N 1 2 3 4 5 6 7
13. Rendszeres szabad levegőn tartózkodás, udvari játék
 N 1 2 3 4 5 6 7
14. Rendszeres kint alvás
 N 1 2 3 4 5 6 7
15. Gyermekem és a kisgyermeknevelő közötti szeretetteljes kapcsolat
 N 1 2 3 4 5 6 7
16. Jól tudjak együttműködni a kisgyermeknevelővel
 N 1 2 3 4 5 6 7
17. Gyermekcentrikus, meleg, toleráns nevelés
 N 1 2 3 4 5 6 7
18. Gyermekem egyéni igényeit vegyék figyelembe
 N 1 2 3 4 5 6 7
19. Legyenek a családot és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások
 N 1 2 3 4 5 6 7
20. Legyenek családi programok (pl. kézművesség, kirándulás)
 N 1 2 3 4 5 6 7

21. Egyéb, mégpedig:.....

N 1 2 3 4 5 6 7

2. Kérjük, jelezze, hogy tapasztalt-e olyan változást gyermeke viselkedésében, melyet a bölcsődei nevelésnek, gondozásnak tulajdonít! Soronként egy választ karikázzon be! Az --- azt jelenti, hogy egyáltalán nem változott, a O azt jelenti, hogy változatlan maradt, a +++ pedig azt, hogy teljes mértékben megváltozott.

Változás a gyermek életében	A változás mértéke						
1. Önállóbb lett az étkezésben	---	--	-	0	+	++	+++
2. Önállóbb lett az öltözködésben	---	--	-	0	+	++	+++
3. Önállóbb lett a tisztálkodásban	---	--	-	0	+	++	+++
4. Fejlődött a szobatisztaság terén	---	--	-	0	+	++	+++
5. Rendszeresebb lett a napirendje	---	--	-	0	+	++	+++
6. Változatosabban étkezik	---	--	-	0	+	++	+++
7. Mindennap alszik ebéd után	---	--	-	0	+	++	+++
8. Szívesen játszik más gyermekekkel	---	--	-	0	+	++	+++
9. Nyitottabb az emberek irányába	---	--	-	0	+	++	+++
10. Új játékokat kedvelt meg	---	--	-	0	+	++	+++
11. Jobban ragaszkodik hozzánk	---	--	-	0	+	++	+++
12. Egyéb, mégpedig:.....	---	--	-	0	+	++	+++

3. Kérjük, jelölje, hogy a bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából milyen elemeket vett át tudatosan a család? Soronként egy választ karikázzon be!

Jelölés:

1. A bölcsődei nevelésből kaptam az ötletet, megerősítést
2. Csak bizonyos elemeket vettem át
3. Próbáltam, de nem sikerült megvalósítanom
4. Nem tartottam fontosnak a változtatást, korábban is így csináltam

Átvett elemek:

1. Rendszeresebb napirend

1 2 3 4

2. Ragaszkodás az ebéd utáni alváshoz, pihenéshez

1 2 3 4

3. Több főzeléket, zöldségfélét, egészségesebb ételeket kínálok otthon

1 2 3 4

4. A bölcsődében megszeretett ételek elkészítése otthon

1 2 3 4

5. Az önállósodását jobban tudom segíteni

1 2 3 4

6. A szobatisztaságra neveléshez kapott javaslatokat kiprobálom

1 2 3 4

7. A bölcsődében kedves játékokhoz hasonlóakat vásárolok otthonra is

1 2 3 4

8. Jobban tudok együttjátszani gyermekemmel

1 2 3 4

9. A bölcsődében kedves mondókák, dalok ismétlése otthon

1 2 3 4

10. A bölcsődében kedves könyvek, mesék, versek ismétlése otthon

1 2 3 4

11. Alkotótevékenységek gazdagításához kapott ötletek megvalósítása

1 2 3 4

12. Nevelési, viselkedésszabályozási kérdésekben a kisgyermeknevelőtől kapott minták, javaslatok kiprobálása

1 2 3 4

13. Egyéb, mégpedig:.....

1 2 3 4

4. Kérjük, jelölje be, hogy Ön szerint miben igazodott a bölcsőde a családi neveléshez, gondozáshoz!

- 1. Első időkben igazodtak az otthoni napirendhez, fokozatosan változtatták át
- 2. Az étkezések során igyekeznek figyelembe venni gyermekem ízlését
- 3. Tiszteletben tartják gyermekem elalvási szokásait
- 4. Gyermekem beviheti a kedvenc játékát a csoportba
- 5. A nyitvatartási időn belül rugalmasak abban, hogy mikor visszük/hozzuk el a gyermeket
- 6. Tiszteletben tartják gyermekem érdeklődését
- 7. Rossz hangulat, sírás esetén igyekeznek a tőlünk látott módon vigasztalni
- 8. Egyéb, mégpedig:.....

5. Kérjük, írja le, milyen kifogásai vannak a bölcsődei étellel, a kisgyermeknevelők munkájával kapcsolatban!

.....

.....

6.Kérjük, írja le, milyen javaslatai vannak a bölcsődei élettel, a kisgyermeknevelők munkájával kapcsolatban!

.....

7. Kérjük, jelölje meg az alábbi listában, hogy megtörténtek-e az alábbi események az Önök családjában a gyermek bölcsődébe kerülése óta! Amelyik megtörtént, ott jelölje X-szel a négyzetben, és pár szóval írja le az esemény fontos részleteit!

- 1. Kisgyermek született.....
- 2. Gyermeket fogadtak örökbe
- 3. Új partnerrel (élettárs, házastárs) költözött össze.....
- 4. Más felnőtt (pl. rokon) költözött Önökhöz.....
- 5. Ön külön költözött (elvált) élet-/házastársától.....
- 6. Ön vagy párja munkanélkülivé vált.....
- 7. A család súlyos anyagi gondokkal küzd.....
- 8. Költözködés.....
- 9. Családtag súlyos betegsége (kórházi ellátás).....
- 10. Haláleset a szűk családban.....
- 11. Egyéb: ha történt olyan jelentős esemény az életükben, amit nem soroltunk fel, de Ön fontosnak tartja, kérjük, írja ide:

.....

Köszönjük, hogy a kérdések megválaszolásával segítette munkánkat!

3. SZÁMÚ MELLÉKLET

A bölcsőde címbélyegzője:

Kedves Kisgyermeknevelő!

Az alábbi kérdőívben a csoportjába tartozó 3 éves korú gyermekekkel és családjukkal kapcsolatos véleményéről szeretnénk tájékozódni. A válaszadás önkéntes. Együttműködését köszönjük.

A gyermek születési ideje: 20... év.....hónap.....nap

A gyermek neme: fiú lány

Speciális nevelési igényű gyermek: igen nem

Speciális étrendű gyermek: igen nem

1. Kérjük, értékelje a hétfokú skálán, hogy Ön szerint mennyire felelt meg a bölcsőde a család elvárásainak!

Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem teljesült, a 7-es pedig azt, hogy teljes egészében teljesült. Az N azt jelenti, hogy nem volt ilyen elvárása. Soronként egy választ karikázzon be!

1. Részletes és rendszeres tájékoztatást adjunk a bölcsődei életről

N 1 2 3 4 5 6 7

2. A bölcsődei napirend igazodjon a gyermek napirendjéhez

N 1 2 3 4 5 6 7

3. A házirend rugalmas legyen

N 1 2 3 4 5 6 7

4. A gyermek ízlésének megfelelő étrend

N 1 2 3 4 5 6 7

5. Orvosi ellátás biztosítása szükség esetén

N 1 2 3 4 5 6 7

6. Tiszta, ízlésesen berendezett csoportszoba

N 1 2 3 4 5 6 7

7. Tiszta, hangulatosan kialakított udvar

N 1 2 3 4 5 6 7

8. Sokféle jó játék

N 1 2 3 4 5 6 7

9. Változatos, sokszínű játéktevékenységben legyen része a gyermeknek

N 1 2 3 4 5 6 7

10. A gyermek sok mesét, verset halljon

N 1 2 3 4 5 6 7

11. A gyermek sok mondókát, dalt halljon

N 1 2 3 4 5 6 7

12. Legyen lehetősége sokat rajzolni, festeni, gyurmázni stb.

N 1 2 3 4 5 6 7

13. Legyen lehetősége a rendszeres szabad levegőn tartózkodásra, udvari játéokra

N 1 2 3 4 5 6 7

14. Rendszeres kint alvás

N 1 2 3 4 5 6 7

15. A gyermek és a kisgyermeknevelő közötti szeretetteljes kapcsolat

N 1 2 3 4 5 6 7

16. Jól tudjon együttműködni a szülő és a kisgyermeknevelő

N 1 2 3 4 5 6 7

17. Gyermekcentrikus, meleg, toleráns nevelés

N 1 2 3 4 5 6 7

18. A gyermek egyéni igényeit vegyék figyelembe a kisgyermeknevelők

N 1 2 3 4 5 6 7

19. Legyenek a családot és a gyermek fejlődését segítő szolgáltatások

N 1 2 3 4 5 6 7

20. Legyenek családi programok (pl. kézművesség, kirándulás)

N 1 2 3 4 5 6 7

21. Egyéb, mégpedig:

N 1 2 3 4 5 6 7

2. Kérjük, jelezze, hogy tapasztalt-e olyan változást a gyermek viselkedésében, melyet a bölcsődei nevelésnek, gondozásnak, a saját nevelő-gondozó munkájának tulajdonít! Az - - - azt jelenti, hogy egyáltalán nem változott, a O azt jelenti, hogy változatlan maradt, a +++ pedig azt, hogy teljes mértékben megváltozott. Soronként egy választ karikázzon be!

Változás a gyermek életében	A változás mértéke						
1. Önállóbb lett az étkezésben	---	--	-	0	+	++	+++
2. Önállóbb lett az öltözködésben	---	--	-	0	+	++	+++
3. Önállóbb lett a tisztálkodásban	---	--	-	0	+	++	+++
4. Fejlődött a szobatisztaság terén	---	--	-	0	+	++	+++
5. Rendszeresebb lett a napirendje	---	--	-	0	+	++	+++
6. Változatosabban étkezik	---	--	-	0	+	++	+++
7. Mindennap alszik ebéd után	---	--	-	0	+	++	+++
8. Szívesen játszik más gyermekekkel	---	--	-	0	+	++	+++
9. Nyitottabb az emberek irányába	---	--	-	0	+	++	+++
10. Új játékokat kedvelt meg	---	--	-	0	+	++	+++
11. Jobban ragaszkodik hozzánk	---	--	-	0	+	++	+++
12. Egyéb, mégpedig:	---	--	-	0	+	++	+++

3. Kérjük, jelölje, hogy tapasztalatai szerint a család milyen elemeket vett át tudatosan a bölcsődei nevelés-gondozás gyakorlatából! Soronként egy választ karikázzon be!

Jelölés:

1. Sok ötletet, mintát, megerősítést adtam
2. Csak bizonyos elemekre adtam mintát, ötletet
3. Próbáltam befolyásolni a családi nevelési, gondozási gyakorlatot, de nem sikerült
4. A család már a gyermek bölcsődebe kerülése előtt is a bölcsődei nevelési, gondozási elvek szerint is jónak mondható gyakorlatot folytatott az adott területen

Átvett elemek:

1. Rendszeresebb napirend

1	2	3	4
---	---	---	---
2. Ragaszkodás az ebéd utáni alváshoz, pihenéshez

1	2	3	4
---	---	---	---
3. Több főzeléket, zöldségfélét, egészségesebb ételeket kínálnak otthon

1	2	3	4
---	---	---	---
4. Bölcsődében megszeretett ételek elkészítése otthon

1	2	3	4
---	---	---	---
5. Az önállósodását jobban támogatják

1	2	3	4
---	---	---	---
6. A szobatisztaságra neveléshez kapott javaslatok elfogadása

1	2	3	4
---	---	---	---

7. A bölcsődében kedves játékokhoz hasonlóak vásárlása otthonra is

1 2 3 4

8. A szülők jobban tudnak együtt játszani gyermekükkel

1 2 3 4

9. A bölcsődében kedves mondókák, dalok szövegét elkérik

1 2 3 4

10. A bölcsődében kedves könyvek, mesék, versek címét, szövegét elkérik

1 2 3 4

11. Alkotótevékenységek gazdagításához kapott ötletek megvalósítása

1 2 3 4

12. Nevelési, viselkedésszabályozási kérdésekben a kisgyermeknevelőtől kapott minták, javaslatok kipróbálása

1 2 3 4

13. Egyéb, mégpedig:.....

1 2 3 4

4. Kérjük, jelölje be, hogy miben igazodott a bölcsőde a családi neveléshez, gondozáshoz?

- 1. Első időkben igazodtunk az otthoni napirendhez, fokozatosan változtattunk rajta
- 2. Az étkezések során igyekeztünk figyelembe venni a gyermek ízlését
- 3. Tiszteletben tartjuk a gyermek elalvási szokásait
- 4. A gyermek behozhatja a kedvenc játékát a csoportba
- 5. A nyitvatartási időn belül rugalmasak vagyunk abban, hogy mikor hozzák/viszik a szülők a gyermeket
- 6. Tiszteletben tartjuk a gyermek érdeklődését
- 7. Rossz hangulat, sírás esetén igyekszünk a szülőktől látott módon vigasztalni
- 8. Egyéb, mégpedig:

5. Kérjük, írja le, milyen sikerei voltak a családdal való kapcsolattartásban!

.....

6. Kérjük, írja le, milyen nehézségei voltak a családdal való kapcsolattartásban!

.....

A kérdőív további részében a kisgyermek mindennapi helyzetekben mutatott viselkedéséről, temperamentumáról kérdezzük Önt. Arra kérjük, hogy először olvassa el az útmutatót, és a leírtaknak megfelelően figyelje meg a gyermek viselkedését 2 hétig. Kérjük, hogy ezután töltsse ki a viselkedésre vonatkozó kérdéssort. Első pillantásra soknak találhatja kérdéseinket, mégis kérjük, hogy válaszoljon mindegyikre.

Kora gyermekkori viselkedésre vonatkozó kérdőív

Kérjük, gondosan olvassa el, mielőtt elkezdi a kitöltést!

A gyermek viselkedésére vonatkozó minden egyes állítás elolvasása után jelezze az egyik szám bekarikázásával, milyen gyakran tette ezt a gyermek az **ELMÚLT KÉT HÉTBEN**. Ezek a számok tehát azt mutatják, milyen gyakran figyelte meg a leírt viselkedést az elmúlt két hét folyamán.

- (1) soha
- (2) nagyon ritkán
- (3) az esetek kevesebb mint felében
- (4) körülbelül az esetek felében
- (5) az esetek több mint felében
- (6) majdnem mindig
- (7) mindig
- (NA) nem alkalmazható

A **nem alkalmazható** (NA) jelet akkor kell használni, ha a gyermeket a leírt helyzetben nem látta az elmúlt két hét folyamán. Például, ha a helyzet azt említi, hogy a gyermeket orvos vizsgálta, és az elmúlt két hét alatt nem volt ilyen alkalom, ilyenkor karikázza be az (NA)-t. A „nem alkalmazható” különbözik a „soha” választól. A „soha” akkor használatos, ha látta a gyermeket az adott helyzetben, de soha nem viselkedett az említett módon az elmúlt két hétben. Kérjük, győződjön meg arról, hogy minden állításnál bekarikázott-e egy számot vagy az (NA)-t.

Amikor a bölcsődében ismeretlen személy (pl. egy ismeretlen gondozó, más gyermek ismeretlen szülője) közelítette meg, a gyermek milyen gyakran

1. húzódott vissza és kerülte el a személyt?

1 2 3 4 5 6 7 NA

2. kapaszkodott Önbe?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek kint játszott, milyen gyakran

3. nézett oda azonnal, ha Ön mutatott neki valamit?

1 2 3 4 5 6 7 NA

4. vállalt kockázatot csak a szórakozásért és izgalomért?

1 2 3 4 5 6 7 NA

5. tűnt az egyik legaktívabb gyermeknek?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Ha egy feladatot (pl. építés, rajzolás, öltözködés) nehezebbre esett megoldani, a gyermek milyen gyakran

6. vált könnyen ingerlékenyére?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor egy ismerős gyermek jött a bölcsődébe, a gyermek milyen gyakran

7. kereste annak a másik gyermeknek a társaságát?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Ha különböző felajánlott tevékenységek közül lehetett választani, a gyermek milyen gyakran

8. állt meg és gondolkodott el döntés előtt?

1 2 3 4 5 6 7 NA

9. döntött nagyon gyorsan és kezdett máris bele?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Pihenő alatt a gyermek milyen gyakran

10. élvezte, ha egyszerűen csak énekeltek neki?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor arra kérték, hogy NE csinálja, a gyermek milyen gyakran

11. érintett meg mégis egy csábító tárgyat (pl. egy dísz)?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek a kedvenc játékával játszott, milyen gyakran

12. játszott egyfolytában 10 percnél tovább?

1 2 3 4 5 6 7 NA

13. folytatta a játékot, miközben az Ön megjegyzéseire vagy kérdéseire is válaszolt?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek ismeretlen gyermekeket közelített meg, milyen gyakran

14. nézte inkább őket ahelyett, hogy bekapcsolódott volna?

1 2 3 4 5 6 7 NA

15. tűnt úgy, hogy kényelmetlenül érezte magát?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Napi tevékenységek során a gyermek milyen gyakran

16. vált szomorúvá vagy lehangolttá minden nyilvánvaló ok nélkül?

1 2 3 4 5 6 7 NA

17. figyelt oda azonnal, ahogy szólította?

1 2 3 4 5 6 7 NA

18. tűnt úgy, hogy zavarják az erős hangok?

1 2 3 4 5 6 7 NA

19. tűnt úgy, hogy zavarják a ruhájában a címkék?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Ha félbeszakították, a gyermek milyen gyakran

20. tért vissza előző tevékenységéhez?

1 2 3 4 5 6 7 NA

21. volt nehézsége azzal, hogy visszatérjen előző tevékenységéhez?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor azt mondták neki, hogy általa szeretett felnőttek jönnek látogatóba, a gyermek milyen gyakran

22. vált nagyon izgatottá?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Nyugodt tevékenységek során (pl. meseolvasáskor) a gyermek milyen gyakran

23. piszkálta a haját, ruháját stb.?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek bent játszott, milyen gyakran

24. élvezte a vad játékokat és hancúrozást?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor új emberekkel találkozott, a gyermek milyen gyakran

25. fordult el?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor gyengéden ringatták vagy ölelték, a gyermek milyen gyakran

26. akart kiszabadulni?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek új tevékenységgel találkozott, milyen gyakran

27. ült a körön kívül és figyelt mielőtt bekapcsolódott volna?

1 2 3 4 5 6 7 NA

28. csatlakozott azonnal?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor figyelmet igénylő tevékenységgel foglalkozott (pl. épített), a gyermek milyen gyakran

29. fáradt bele viszonylag gyorsan a tevékenységbe?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor nyilvános helyen voltak, a gyermek milyen gyakran

30. tűnt úgy, hogy fél nagy, zajos járművektől?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor nemet mondtak neki, a gyermek milyen gyakran

31. hagyta abba a tiltott tevékenységet?

1 2 3 4 5 6 7 NA

32. kezdett szomorúan könnyezni?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Egy izgalmas tevékenység vagy esemény után a gyermek milyen gyakran

33. tűnt lehangoltnak, levertnek?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Napi tevékenységek közben a gyermek milyen gyakran

34. váltotta a figyelmét könnyen az egyik tevékenységről a másikra?

1 2 3 4 5 6 7 NA

35. tűnt energiával telinek, még késő délután is?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor bent játszott, a gyermek milyen gyakran

36. rohagált keresztül-kasul a teremben?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Egy izgalmas esemény előtt (pl. egy új játékot kapott) a gyermek milyen gyakran

37. lett nagyon izgatott?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek kért valamit, és Ön azt mondta „NEM”, milyen gyakran

38. volt hisztis?

1 2 3 4 5 6 7 NA

39. lett szomorú?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor arra kérték, hogy még várjon egy vágyott dologra (pl. süteményre), a gyermek milyen gyakran

40. szerezte meg mégis?

1 2 3 4 5 6 7 NA

41. várakozott türelmesen?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor gyengéden ringatták, a gyermek milyen gyakran

42. mosolygott?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor elvett tőle valamit, amivel nem lett volna szabad játszania, a gyermek milyen gyakran

43. lett szomorú?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor az ölében tartotta, a gyermek milyen gyakran

44. bújt oda szorosán a testéhez?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor egy ismerős felnőtt látogatott Önökhöz, a gyermek milyen gyakran

45. akart kapcsolatba lépni a felnőttel?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor megkérték rá, a gyermek milyen gyakran volt képes

46. abbahagyni egy tevékenységet?

1 2 3 4 5 6 7 NA

47. óvatosan bánni egy törékeny dologgal?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Új helyre látogatva milyen gyakran fordult elő, hogy a gyermek

48. nem akart bemenni?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Miközben Ön valaki mással beszélgetett, a gyermek milyen gyakran

49. tudta könnyen átváltani a figyelmét az egyik beszélőről a másikra?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermek feldúlt volt, milyen gyakran

50. sírt több mint 3 percig, akkor is, ha nyugtatták?

1 2 3 4 5 6 7 NA

51. lehetett könnyen megnyugtatni?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor Ön nem ért rá, a gyermek milyen gyakran

52. foglalta el magát mással, ha arra kérte?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Sok ismerős felnőtt és gyerek jelenlétében a gyermek milyen gyakran

53. élvezte, hogy számos különböző emberrel játszhat?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Amikor a gyermeket arra kérték, hogy osztozzon mással a játékán, milyen gyakran

54. lett szomorú?

1 2 3 4 5 6 7 NA

Kérjük, nézze át, hogy minden állításnál bejelölt-e valamit. Mindenhol csak egy választ jelöljön meg!